

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΒΙΟΟΙΚΟΝΟΜΙΑ,
ΚΥΚΛΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ & ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

**Οικονομική Ανισότητα και Κοινωνική Περιθωριοποίηση:
Μία Συγκριτική Αξιολόγηση**

Αναστασία Βερίγου

Πειραιάς, Μάρτιος, 2026

ΤΜΗΜΑ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS
SCHOOL OF ECONOMICS, BUSINESS AND INTERNATIONAL STUDIES
DEPARTMENT OF ECONOMICS

**MSc. in Bioeconomy, Circular Economy & Sustainable
Development**

**Economic Inequality and Social Marginalization: A
Comparative Assessment**

By Anastasia Verigou

Piraeus, Greece, March 2026

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Δηλώνω υπεύθυνα ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία, για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, στη «Βιοοικονομία, Κυκλική Οικονομία και Βιώσιμη Ανάπτυξη» με τίτλο:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΠΟΙΗΣΗ: ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

έχει γραφτεί από εμένα αποκλειστικά στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντάς πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.»

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή

Όνοματεπώνυμο
Αναστασία Βερίγου

Ψηφιακή Βεβαίωση Εγγράφου

Μπορείτε να ελέγξετε την ισχύ του εγγράφου
σκανάροντας το QR code ή εισάγοντας τον κωδικό
στο docs.gov.gr/validate

Επιβεβαιώνεται το γνήσιο Υπουργείο
Ψηφιακής Διακυβέρνησης / Verified by the Ministry
of Digital Governance, Hellenic Republic
20260311164629+02'00'

Κωδικός εγγράφου: ΧαγΖΚ67CD11WF983eJ1aw

Σελίδα: 1/1

Υπογραφή:
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΒΕΡΙΓΟΥ
Πατρώνυμο: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ
ΑΦΜ: 163831164
Ημ. Υπογραφής: 11/03/2025 16:46:23

Στην οικογένειά μου

Ευχαριστίες

Ξεχωριστό ευχαριστώ στον καθηγητή μου Μάρκο Τσελεκούνη.

Οικονομική Ανισότητα και Κοινωνική Περιθωριοποίηση: Μία Συγκριτική Αξιολόγηση

Σημαντικοί Όροι: Βιώσιμη ανάπτυξη, Θεσμοί, Κοινωνική περιθωριοποίηση, Κοινωνική πολιτική, Οικονομική ανισότητα, SDG 8 – Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη, SDG 10 – Μείωση ανισοτήτων

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ οικονομικής ανισότητας και κοινωνικής περιθωριοποίησης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπό το πρίσμα των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs) 8 και 10. Μέσα από μια συγκριτική ανάλυση δεικτών που αφορούν την αξιοπρεπή εργασία, την οικονομική ανάπτυξη και τη μείωση των ανισοτήτων, επιχειρείται η αποτύπωση των διαφορών και ομοιοτήτων ανάμεσα στις χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά και Νότου.

Ως βασικός δείκτης σύγκρισης χρησιμοποιήθηκε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (GDP per capita), προκειμένου να διερευνηθεί ο βαθμός συσχέτισής του με επιμέρους κοινωνικούς και οικονομικούς δείκτες, όπως το ποσοστό ανεργίας, ο δείκτης Gini, ο Palma Ratio, το ποσοστό φτώχειας στην τρίτη ηλικία, ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού και ο δείκτης πρόωρης αποχώρησης από την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Τα στοιχεία αντλήθηκαν από τη Eurostat, επιτρέποντας μια αξιόπιστη και διαχρονική αξιολόγηση της πορείας των χωρών.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι, αν και οι χώρες με υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ επιτυγχάνουν καλύτερες επιδόσεις στους περισσότερους κοινωνικοοικονομικούς δείκτες, η σχέση αυτή δεν είναι απόλυτη. Ο οικονομικός πλούτος αποτελεί απαραίτητη αλλά όχι ικανή συνθήκη για τη μείωση των ανισοτήτων. Καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν οι θεσμοί, οι πολιτικές αναδιανομής, η ποιότητα της εκπαίδευσης και η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών κοινωνικής προστασίας. Αντίθετα, σε χώρες όπου οι θεσμοί παραμένουν αδύναμοι, οι ανισότητες και η επισφάλεια απασχόλησης επιμένουν, ακόμη και σε συνθήκες οικονομικής ανάπτυξης.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, καθώς και την συγκριτική ανάλυση που πραγματοποιείται στα πλαίσια της παρούσας πτυχιακής, αναδεικνύεται ότι οι χώρες του ευρωπαϊκού Βορρά, χάρη στη μεγαλύτερη οικονομική ευρωστία και ισχυρότερους θεσμούς, έχουν τη δυνατότητα να

διοχετεύσουν περισσότερα κονδύλια για πολιτικές που περιορίζουν την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση. Αντίθετα, οι χώρες του Νότου, παρά την πρόοδο, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις λόγω περιορισμένων πόρων και αδυναμιών στους μηχανισμούς κοινωνικής προστασίας.

Η εργασία αναδεικνύει επίσης τη διασύνδεση της βιώσιμης ανάπτυξης με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ανάγκη ενσωμάτωσης της ανθρωποκεντρικής διάστασης στην οικονομική πολιτική. Η κλιματική κρίση και η κοινωνική ανισότητα αποτελούν δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, που επιβάλλουν την επαναξιολόγηση των προτεραιοτήτων σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

Συνολικά, η μελέτη υπογραμμίζει ότι η βιώσιμη ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς κοινωνική δικαιοσύνη, ισότητα ευκαιριών και συμμετοχή όλων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Η πρόοδος αποκτά πραγματικό νόημα μόνο όταν κανείς δεν μένει πίσω — όταν η ανάπτυξη υπηρετεί τον άνθρωπο και όχι το αντίστροφο.

Economic Inequality and Social Marginalization; A Comparative Assessment

Keywords: Economic Inequality, Institutions, Sustainable Development, Social Marginalization, Social Policy, SDG 8 – Decent Work and Economic Growth, SDG 10 – Reduced Inequalities

Abstract

This study examines the interactions between economic inequality and social marginalization within the framework of the European Union, through the lens of Sustainable Development Goals (SDGs) 8 and 10. Through a comparative analysis of indicators related to decent work, economic growth, and the reduction of inequalities, it seeks to capture the differences and similarities between the countries of Northern and Southern Europe.

GDP per capita was used as the main comparison indicator to explore its correlation with various social and economic indicators, such as the unemployment rate, the Gini index, the Palma Ratio, the poverty rate among the elderly, the risk of poverty or social exclusion, and the early school-leaving rate. The data were sourced from Eurostat, enabling a reliable and longitudinal assessment of the countries' progress.

The results show that although countries with higher GDP per capita achieve better performance in most socio-economic indicators, this relationship is not absolute. Economic wealth is a necessary but not sufficient condition for reducing inequalities. Institutions, redistributive policies, the quality of education, and the effectiveness of social protection mechanisms play a decisive role. Conversely, in countries where institutions remain weak, inequalities and job insecurity persist, even under conditions of economic growth.

Taking the above into consideration, as well as the comparative analysis conducted within the framework of this thesis, it becomes evident that the countries of Northern Europe, thanks to their greater economic resilience and stronger institutions, are able to allocate more funds to policies that reduce economic inequality and social marginalization. In contrast, the countries of the South, despite progress, continue to face significant challenges due to limited resources and weaknesses in social protection mechanisms.

The study also highlights the interconnection between sustainable development and human rights, as well as the need to integrate a human-centered dimension into economic policy. The climate crisis and social inequality represent two sides of the same coin, requiring a reassessment of priorities at both European and global levels.

Overall, the research emphasizes that sustainable development cannot be achieved without social justice, equal opportunities, and inclusive participation in decision-making processes. Progress only acquires real meaning when no one is left behind—when development serves humanity and not the other way around.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	ix
Abstract.....	xi
Κατάλογος Πινάκων.....	xvii
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	xix
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 Περιγραφή του θέματος της πτυχιακής εργασίας.....	1
1.2 Ορισμός των βασικών στόχων της παρούσας διπλωματικής εργασίας	2
1.3 Μεθοδολογική προσέγγιση της πτυχιακής εργασίας.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	5
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ.....	5
2.1 Ορισμός της οικονομικής ανισότητας.....	5
2.1.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις της Οικονομικής Ανισότητας.....	5
2.1.2 Κύρια Χαρακτηριστικά της Οικονομικής Ανισότητας.....	9
2.1.3 Ηθικές και Κοινωνικές Διαστάσεις.....	10
2.2 Θεωρία της Ανισότητας Ευκαιριών.....	10
2.3 Τύποι οικονομικού διαχωρισμού.....	11
2.4 Συνέπειες του οικονομικού διαχωρισμού.....	13
2.5 Μέτρηση του οικονομικού διαχωρισμού.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	21
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΠΟΙΗΣΗ.....	21

3.1 Ορισμός της κοινωνικής περιθωριοποίησης	21
3.2 Κατανόηση της Κοινωνικής Περιθωριοποίησης	26
3.3 Μορφές και Μηχανισμοί Κοινωνικής Ανισότητας.....	31
3.4 Η Έννοια της Κοινωνικής Αξίας και οι Προκλήσεις Μέτρησής της ..	38
3.5 Μέτρηση της Κοινωνικής Αξίας ως Εργαλείο Κατανόησης των Οικονομικών Ανισοτήτων και της Κοινωνικής Περιθωριοποίησης	40
3.6 Επιπτώσεις της Κοινωνικής Περιθωριοποίησης	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	44
ΣΤΟΧΟΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 8 & 10.....	44
4.1 Εισαγωγή.....	44
4.2 Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης 8: Αξιοπρεπής εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη	45
4.2.1 Γενικό πλαίσιο και σκοπός του SDG 8.....	45
4.2.2 Υπό-στόχοι του SDG 8.....	46
4.2.3 Τρέχουσα κατάσταση σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο ...	49
4.2.4 Η θέση της Ελλάδας στον SDG 8	49
4.2.5 Σύνδεση με την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση	50
4.2.6 Μέλλον και επόμενα βήματα.....	50
4.3 Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης 10: Μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών.....	51
4.3.1 Γενικό πλαίσιο και σκοπός του SDG 10.....	51
4.3.2 Υπό-στόχοι του SDG 10.....	51
4.3.3 Τρέχουσα κατάσταση σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο ...	54

4.3.4	Η θέση της Ελλάδας στον SDG 10	54
4.3.5	Σύνδεση με την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση	55
4.3.6	Μέλλον και επόμενα βήματα.....	55
4.4	Σύγκριση δεικτών για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 & 10 – Σκοπός της ανάλυσης	56
4.4.1	Επιλογή Χωρών – Ανάλυση Βασικών Οικονομικών και Κοινωνικών Στοιχείων.....	57
4.4.2	Ανακεφαλαίωση	69
4.5	Δείκτες SDG 8 & 10 – Ανάλυση και Σύγκρισης της συνολικής επίδοσης των χωρών.....	70
4.6	Συγκριτική ανάλυση δεικτών Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	79
4.6.1	Δείκτες Στόχου Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 «Αξιοπρεπής εργασία & οικονομική ανάπτυξη»	79
4.6.2	Δείκτες Στόχου Βιώσιμης Ανάπτυξης 10 «Μείωση των ανισοτήτων».....	90
4.6.3	Βασικά συμπεράσματα	103
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	.....	109
5.1	Εθελοντικές Εθνικές Αξιολογήσεις (VNRs) και η Υλοποίηση της Ατζέντας 2030	109
5.1.1	Δομή και στόχοι.....	109
5.1.2	Σύνδεση των Voluntary National Reviews (VNRs) με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 και 10.....	114
5.2	Εθελοντικές Εθνικές Αξιολογήσεις (VNRs) στην Ελλάδα.....	115

5.2.1 Επιτυχίες και αδυναμίες της Ελλάδας στην υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs).....	116
5.2.2 Πρόοδος της Ελλάδας στον Στόχο 8 – Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη.....	119
5.2.3 Πρόοδος της Ελλάδας στον Στόχο 10 – Μείωση Ανισοτήτων..	121
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6.....	124
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ	124
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	127

Κατάλογος Πινάκων

4.1 Επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης ανά χώρα	78
---	----

Κατάλογος Διαγραμμάτων

4.1 Εξέλιξη του SDG 8 στην Ελλάδα	50
4.2 Εξέλιξη του SDG 10 στην Ελλάδα	55
4.3 Δείκτης κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα	58
4.4 Αριθμός παιδιών στην πρωτοβάθμια δημόσια εκπαίδευση στην Ελλάδα	59
4.5 Πραγματικές τιμές στέγασης στην Σουηδία	61
4.6 Εξέλιξη οικονομικής ανάπτυξης στην Ολλανδία	64
4.7 Εξέλιξη πληθωρισμού στην Ολλανδία	64
4.8 Εξέλιξη της ανεργίας στην Ολλανδία	65
4.9 Εξέλιξη τιμών κατοικίας και προσφοράς στη στεγαστική αγορά στην Ολλανδία	66
4.10 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στην Ολλανδία	67
4.13 Ο πληθωρισμός στη Γαλλία σε σχέση με τις χώρες του Ευρώ	68
4.12 Ποσοστά ανεργίας στη Γαλλία	68
4.13 Το ΑΕΠ της Γαλλίας	69
4.14 Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ	78
4.15 Ποσοστό ανεργίας	80
4.16 Αποτελεσματική διασφάλιση θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων	82
4.17 Θανάσιμα Εργατικά Ατυχήματα	85
4.18 Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης	88
4.19 Gini coefficient	90
4.20 Palma ratio	92
4.21 Ποσοστό φτώχειας στην τρίτη ηλικία	95
4.22 Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, ανά βαθμό αστικοποίησης	97
4.23 Ποσοστό πρόωρης αποχώρησης από την εκπαίδευση και την κατάρτιση	100
5.24 Πληθυσμός που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας στην Ελλάδα	116
5.25 Χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ελλάδα	117
5.26 Μακροχρόνια ανεργία του ενεργού πληθυσμού ανά φύλο στην Ελλάδα	118
5.27 Αγοραστική δύναμη στην Ελλάδα	119
5.28 Πληθυσμός που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας στην Ελλάδα	121

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Περιγραφή του θέματος της πτυχιακής εργασίας

Η συγγραφή της παρούσας πτυχιακής εργασίας βασίζεται στο εξής ερώτημα: «Μπορεί μια κοινωνία να θεωρείται πραγματικά βιώσιμη, όταν οι οικονομικές ανισότητες βαθαίνουν και κοινωνικές ομάδες οδηγούνται στο περιθώριο;»

Η ανάλυση του θέματος ξεκινά με τον ορισμό και την αποσαφήνιση δύο βασικών εννοιών που αποτελούν τον πυρήνα της πτυχιακής: οικονομική ανισότητα και κοινωνική περιθωριοποίηση. Η οικονομική ανισότητα αναφέρεται στη άνιση κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου μεταξύ ατόμων ή κοινωνικών ομάδων. Το φαινόμενο αυτό περιλαμβάνει την μη ισότιμη πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους, ευκαιρίες και χρηματοοικονομικά αγαθά, γεγονός που επηρεάζει άμεσα την καθημερινότητα και τις προοπτικές των ανθρώπων. Η ανισότητα αυτή μετριέται συνήθως σε επίπεδο νοικοκυριού και λαμβάνει υπόψη παράγοντες όπως το μέγεθος και η σύνθεση του νοικοκυριού. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι, όταν το πλουσιότερο 1% μιας κοινωνίας κατέχει δυσανάλογα μεγάλο ποσοστό του πλούτου, ενώ σημαντικό μέρος του πληθυσμού δυσκολεύεται να καλύψει βασικές ανάγκες όπως η στέγαση και η υγειονομική περίθαλψη (Piketty, 2014).

Η κοινωνική περιθωριοποίηση αναφέρεται στον αποκλεισμό συγκεκριμένων ομάδων από την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Πρόκειται για μια συνθήκη κατά την οποία άτομα ή κοινωνικές ομάδες στερούνται πρόσβασης σε κοινωνικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς πόρους. Αυτός ο αποκλεισμός μπορεί να προκύψει από διάφορους παράγοντες, όπως η φτώχεια, οι πολιτισμικές διαφορές ή οι γλωσσικοί περιορισμοί, και έχει ως συνέπεια τη μειωμένη πρόσβαση σε κρίσιμες υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση και η απασχόληση. Ένα παράδειγμα είναι οι μετανάστες που, λόγω γλωσσικών και πολιτιστικών διαφορών, δυσκολεύονται να ενταχθούν σε τοπικές αγορές εργασίας ή συστήματα εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα να βρίσκονται "εκτός" της κοινωνίας. Όπως επισημαίνει η έρευνα των García-Castro & Rodríguez-Bailón (2019), η αντίληψη της οικονομικής ανισότητας μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη ανοχή στην κοινωνική περιθωριοποίηση.

Η συσχέτιση μεταξύ οικονομικής ανισότητας και κοινωνικής περιθωριοποίησης είναι αμφίδρομη: η αύξηση των οικονομικών ανισοτήτων ενισχύει την περιθωριοποίηση, ενώ η περιθωριοποίηση τροφοδοτεί νέες ανισότητες. Για παράδειγμα, οι άνθρωποι που ζουν σε

συνθήκες φτώχειας δεν έχουν πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση ή υγειονομική περίθαλψη, γεγονός που περιορίζει τις μελλοντικές τους ευκαιρίες απασχόλησης και εισοδήματος, οδηγώντας σε αυξημένες πιθανότητες περιθωριοποίησης. Επιπλέον, η έλλειψη πολιτικών που προωθούν την ισότητα και την κοινωνική ένταξη δημιουργεί ένα περιβάλλον όπου οι κοινωνικές διαφορές γίνονται ακόμα πιο έντονες.

Η ανάγκη για μελέτη του φαινομένου αυτού έχει μεγάλη σημασία, ειδικά σε περιόδους οικονομικής κρίσης και ανισορροπίας. Οι κοινωνίες που παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα ανισότητας είναι περισσότερο επιρρεπείς σε κοινωνικές εντάσεις, πολιτική αστάθεια και οικονομική ανασφάλεια. Η αύξηση της οικονομικής ανισότητας μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια κοινωνικής συνοχής, μειώνοντας την εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς και την πολιτεία.

Η οικονομική ανισότητα και η κοινωνική περιθωριοποίηση αποτελούν διαχρονικά και πολυδιάστατα φαινόμενα, που συνδέονται άμεσα με τις ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές εξελίξεις. Οι ανισότητες αυτές δεν είναι απλώς στατιστικές αποκλίσεις στην κατανομή των πόρων αλλά δομικές αδυναμίες που επιδρούν στην κοινωνική συνοχή, στη δημοκρατική λειτουργία και στη βιωσιμότητα των οικονομιών. Στο πλαίσιο της παγκόσμιας δέσμευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη έως το 2030, οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs) και ειδικά οι Στόχοι 8 και 10 αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, καθώς προάγουν την αξιοπρεπή εργασία, την οικονομική ανάπτυξη και τη μείωση των ανισοτήτων.

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs), Στόχος 8, ο οποίος προωθεί την οικονομική ανάπτυξη και την αξιοπρεπή εργασία και Στόχος 10, ο οποίος αφορά τη μείωση των ανισοτήτων, θέτουν το πλαίσιο για τη μελέτη και αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων. Η επιστημονική μελέτη των φαινομένων αυτών είναι κρίσιμη, διότι μπορεί να παρέχει στοιχεία που θα συμβάλλουν στη διαμόρφωση πολιτικών που θα μειώσουν την ανισότητα και θα προωθήσουν την κοινωνική ένταξη.

1.2 Ορισμός των βασικών στόχων της παρούσας διπλωματικής εργασίας

Στην παρούσα εργασία, αρχικά παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο και αποσαφηνίζονται βασικές έννοιες που σχετίζονται με την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση. Εξετάζονται οι κύριοι τύποι οικονομικού διαχωρισμού, οι κοινωνικές τους συνέπειες, καθώς και οι μορφές και οι μηχανισμοί της κοινωνικής περιθωριοποίησης, μαζί με τους τρόπους μέτρησής της. Στη συνέχεια, εστιάζουμε στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης 8

και 10, αναλύοντας το περιεχόμενό τους και τον ρόλο των Εθελοντικών Εθνικών Αξιολογήσεων (VNRs) στην παρακολούθηση της προόδου. Ακολουθεί ανάλυση της ελληνικής περίπτωσης, με έμφαση στην πορεία υλοποίησης των SDGs 8 και 10 και στην αξιολόγηση των σχετικών εθνικών πολιτικών. Στην επόμενη ενότητα, παρουσιάζονται συγκριτικοί δείκτες που αποτυπώνουν την πρόοδο διαφορετικών χωρών στους Στόχους 8 και 10. Η εργασία ολοκληρώνεται με τη διατύπωση βασικών συμπερασμάτων και προτάσεων πολιτικής.

Οι κύριοι στόχοι της παρούσας διπλωματικής εργασίας, μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- Πώς ορίζονται και πώς μετρούνται η οικονομική ανισότητα και η κοινωνική περιθωριοποίηση;
- Ποιες είναι οι κύριες αιτίες και συνέπειες αυτών των φαινομένων;
- Πώς επηρεάζονται διαφορετικά κράτη στην Ευρώπη από την οικονομική ανισότητα;
- Πώς συνδέονται οι SDGs 8 και 10 με την καταπολέμηση της ανισότητας και της περιθωριοποίησης;
- Πώς συμβάλλουν οι Εθελοντικές Εθνικές Αξιολογήσεις (VNRs) στην ενίσχυση της διαφάνειας και της αποτελεσματικότητας των πολιτικών για τη μείωση των ανισοτήτων;
- Ποιες πολιτικές μπορούν να προταθούν για τη μείωση αυτών των φαινομένων;

Η διερεύνηση των παραπάνω ερωτημάτων αποτελεί τον πυρήνα της εργασίας και στοχεύει στην κατανόηση των μηχανισμών που διαιωνίζουν την ανισότητα, καθώς και στη διαμόρφωση προτάσεων για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της.

1.3 Μεθοδολογική προσέγγιση της πτυχιακής εργασίας

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υιοθετεί μια μεικτή μεθοδολογική προσέγγιση για να εξερευνήσει τη σύνθετη σχέση μεταξύ οικονομικών ανισοτήτων και κοινωνικής περιθωριοποίησης. Η μεθοδολογία αποσκοπεί στο να παρέχει μια ολοκληρωμένη κατανόηση των υπό εξέταση ζητημάτων εφαρμόζοντας ποσοτική ανάλυση.

Η ποσοτική μέθοδος της έρευνας περιλαμβάνει τη συλλογή και ανάλυση οικονομικών δεικτών από επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες, με έμφαση σε:

- Εισοδηματικές ανισότητες (δείκτης Gini, που θα χρησιμοποιηθεί ως βασικό εργαλείο μέτρησης για την αξιολόγηση της ανισότητας εισοδήματος, μαζί με άλλους σχετικούς δείκτες που αποτυπώνουν τις λεπτομέρειες των οικονομικών ανισοτήτων)
- Κατανομή πλούτου

- Ποσοστά ανεργίας
- Πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες

Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιούνται στατιστικά εργαλεία όπως το Excel, επιτρέποντας αξιόπιστες συγκρίσεις μεταξύ χωρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑ

2.1 Ορισμός της οικονομικής ανισότητας

Η οικονομική ανισότητα αναφέρεται στην άνιση κατανομή των πόρων, του πλούτου, του εισοδήματος και των ευκαιριών ανάμεσα σε άτομα ή ομάδες μέσα σε μια κοινωνία. Εμφανίζεται σε διαφορετικούς βαθμούς μεταξύ διαφορετικών χωρών, περιοχών και κοινοτήτων, αντανακλώντας διαφορές στην πρόσβαση σε οικονομικούς, εκπαιδευτικούς και κοινωνικούς πόρους. Ενώ η ανισότητα αποτελεί έμφυτο χαρακτηριστικό των οικονομικών συστημάτων, η έκταση και ο αντίκτυπός της διαφέρουν ανάλογα με ιστορικούς, πολιτικούς και δομικούς παράγοντες.

2.1.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις της Οικονομικής Ανισότητας

Η οικονομική ανισότητα αποτελεί κεντρικό θέμα στην οικονομική σκέψη, με διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις να παρέχουν μια διεισδυτική ματιά στις αιτίες, τη δυναμική και τις επιπτώσεις της. Αυτές οι θεωρίες εκτείνονται από την κλασική οικονομία και τις μαρξιστικές προοπτικές έως τις σύγχρονες ερμηνείες που βασίζονται στην εμπειρική έρευνα.

Κλασικές Οικονομικές Θεωρίες

Κλασικοί οικονομολόγοι όπως ο Άνταμ Σμιθ (1776), ο Τόμας Μάλθους (1798), και ο Ντέιβιντ Ρικάρντο (1817) έθεσαν τις βάσεις για την κατανόηση της οικονομικής ανισότητας. Ο Άνταμ Σμιθ, στο έργο του «Ο Πλούτος των Εθνών», τόνισε τη σημασία του καταμερισμού της εργασίας και των μηχανισμών της αγοράς ως κινητήριες δυνάμεις της οικονομικής ανάπτυξης. Ωστόσο, αναγνώρισε ότι αυτοί οι μηχανισμοί θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε άνισα αποτελέσματα λόγω διαφορών στις δεξιότητες, την πρόσβαση σε πόρους και τη δύναμη της αγοράς.

Ο Τόμας Μάλθους επικεντρώθηκε στη σχέση μεταξύ της αύξησης του πληθυσμού και της διαθεσιμότητας των πόρων. Στο δοκίμιο για την «Αρχή του Πληθυσμού», υποστήριξε ότι η ανεξέλεγκτη αύξηση του πληθυσμού θα περιόριζε τους διαθέσιμους πόρους, οδηγώντας σε φτώχεια και αυξημένη ανισότητα. Οι ιδέες του Μάλθους ανέδειξαν τον ρόλο των δημογραφικών παραγόντων στη διαμόρφωση των οικονομικών διαφορών.

Η Αρχή της Σπανιότητας του Ντέιβιντ Ρικάρντο ανέδειξε τη σημασία της κατανομής του εισοδήματος μεταξύ των κοινωνικών τάξεων, εστιάζοντας στη γαιοπρόσοδο, τα κέρδη και τους μισθούς. Σύμφωνα με τη θεωρία του, η ανισότητα προκύπτει από τη δυναμική της γαιοπροσόδου, καθώς η αύξηση του πληθυσμού και της ζήτησης για τρόφιμα οδηγεί σε καλλιέργεια λιγότερο γόνιμων εκτάσεων, αυξάνοντας τα ενοίκια των ιδιοκτητών γης εις βάρος των εργατών και των βιομηχάνων. Αυτή η δομική ανισότητα, που ευνοεί τη συσσώρευση πλούτου από τη γαιοκτησία, επηρεάζει τις ευρύτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, συμβάλλοντας στη διεύρυνση των οικονομικών ανισοτήτων.

Μαρξιστικές Προοπτικές

Ο Καρλ Μαρξ (*Capital*, 1867), προχώρησε σε μια κριτική ανάλυση του καπιταλισμού, εστιάζοντας στη φυσική του τάση να συγκεντρώνει κεφάλαιο και δύναμη στα χέρια λίγων. Στο «Κεφάλαιο», ο Μαρξ περιέγραψε τη διαδικασία της "αέναης συσσώρευσης", όπου οι καπιταλιστές επανεπενδύουν τα κέρδη για να συγκεντρώσουν μεγαλύτερο κεφάλαιο, συχνά εις βάρος της εργασίας. Υποστήριξε ότι αυτή η δυναμική θα οδηγούσε σε ταξικές συγκρούσεις και κοινωνική αστάθεια.

Η ανάλυση του Μαρξ τόνισε την εκμετάλλευση της εργασίας ως βασικό παράγοντα ανισότητας. Υποστήριξε ότι η αξία, που παράγουν οι εργαζόμενοι, υπερβαίνει τους μισθούς τους με το πλεόνασμα να ιδιοποιείται από τους καπιταλιστές ως κέρδος. Αυτή η εκμετάλλευση, σύμφωνα με τον Μαρξ, διαιώνίζει τη συστημική ανισότητα και ενισχύει την ταξική ιεραρχία. Παρόλο που οι προβλέψεις του Μαρξ για την κατάρρευση του καπιταλισμού δεν υλοποιήθηκαν, η κριτική του για τη συγκέντρωση πλούτου και την εκμετάλλευση της εργασίας παραμένει επιδραστική στη σύγχρονη οικονομική σκέψη.

Το Πλαίσιο “ $r > g$ ” του Πικετί

Η πρωτοποριακή έρευνα του Τόμας Πικετί (*Capital in the Twenty-First Century*, 2014) στο έργο «Κεφάλαιο στον 21ο Αιώνα» παρέχει μια συνολική ανάλυση των μακροπρόθεσμων τάσεων ανισότητας. Ο Πικετί υποστηρίζει ότι, όταν το ποσοστό απόδοσης του κεφαλαίου (r) υπερβαίνει το ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης (g), ο πλούτος συσσωρεύεται ταχύτερα από το εισόδημα, οδηγώντας σε αυξημένη συγκέντρωση πλούτου.

Αυτή η δυναμική, σύμφωνα με τον Πικετί, δεν είναι φυσικό αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης αλλά συνέπεια πολιτικών επιλογών, ιστορικών γεγονότων και θεσμικών πλαισίων.

Τονίζει τον ρόλο της κληρονομιάς, των φορολογικών πολιτικών και της πρόσβασης στο κεφάλαιο στη διαίωνιση της ανισότητας. Η εργασία του Πικετί υπογραμμίζει την ανάγκη για προοδευτική φορολογία και πολιτικές που προωθούν την αναδιανομή του πλούτου για την αντιμετώπιση των δομικών οικονομικών ανισοτήτων.

Η Καμπύλη Κούζνετς

Η Υπόθεση της Αντεστραμμένης Καμπύλης U του Σάιμον Κούζνετς (Economic Growth and Income Inequality, 1955) σηματοδότησε μια σημαντική εξέλιξη στην κατανόηση της οικονομικής ανισότητας. Ο Κούζνετς υποστήριξε ότι η ανισότητα αυξάνεται στα αρχικά στάδια της βιομηχανοποίησης, καθώς μια μικρή ελίτ καταλαμβάνει τα οφέλη από την οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, καθώς οι κοινωνίες ωριμάζουν, η ευρύτερη πρόσβαση στην εκπαίδευση, την τεχνολογία και τις ευκαιρίες οδηγεί σε μείωση της ανισότητας.

Η Καμπύλη Κούζνετς βασίστηκε σε εμπειρικά δεδομένα από τα μέσα του 20ού αιώνα και αντικατόπτριζε την αισιοδοξία της οικονομικής άνθησης μετά τον πόλεμο. Ωστόσο, μεταγενέστερες έρευνες, ειδικά του Τόμας Πικετί, αμφισβήτησαν αυτή την υπόθεση. Η εργασία του Πικετί δείχνει ότι η ανισότητα μπορεί να επιμείνει ή ακόμα και να επιδεινωθεί σε ώριμες οικονομίες, ιδιαίτερα όταν οι αποδόσεις του κεφαλαίου υπερβαίνουν την οικονομική ανάπτυξη ($r > g$).

Δομικές και Θεσμικές Προσεγγίσεις

Σύγχρονες θεωρίες δίνουν επίσης έμφαση στον ρόλο των θεσμών και των πολιτικών στη διαμόρφωση της οικονομικής ανισότητας. Οι θεσμικοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι οι ρυθμίσεις της αγοράς εργασίας, τα κοινωνικά δίκτυα και τα εκπαιδευτικά συστήματα επηρεάζουν σημαντικά τη διανομή εισοδήματος και πλούτου. Για παράδειγμα, χώρες με ισχυρά εργατικά συνδικάτα και προοδευτικά φορολογικά συστήματα τείνουν να εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας.

Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση και οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν συμβάλει στην εισαγωγή νέων διαστάσεων στην ανισότητα. Ενώ αυτές οι δυνάμεις προωθούν την οικονομική ανάπτυξη, συχνά ωφελούν δυσανάλογα τους εργαζομένους υψηλής εξειδίκευσης και τους ιδιοκτήτες κεφαλαίου, αφήνοντας πίσω τους εργαζομένους χαμηλής εξειδίκευσης. Αυτή η "τεχνολογική αλλαγή μεροληψίας προς τις δεξιότητες" έχει διευρύνει τα εισοδηματικά χάσματα σε πολλές ανεπτυγμένες οικονομίες.

Συμπεριφορικές και Ψυχολογικές Προσεγγίσεις

Πρόσφατες προσεγγίσεις έχουν διερευνήσει τις συμπεριφορικές και ψυχολογικές διαστάσεις της οικονομικής ανισότητας. Η έρευνα σε αυτόν τον τομέα εξετάζει πώς οι αντιλήψεις για την ανισότητα επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ατόμων, τη συνοχή της κοινωνίας και τις πολιτικές τάσεις. Για παράδειγμα, τα υψηλά επίπεδα ανισότητας μπορούν να διαβρώσουν την εμπιστοσύνη στους θεσμούς και να πυροδοτήσουν κοινωνικές αναταραχές, υπογραμμίζοντας τις ευρύτερες κοινωνικές επιπτώσεις των οικονομικών διαφορών.

Η αντίληψη της οικονομικής ανισότητας στην καθημερινή ζωή (Perception of economic inequality in everyday life - PEIEL) διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση στάσεων απέναντι στην ανισότητα και στις αναδιανεμητικές πολιτικές. Σε αντίθεση με τις αφηρημένες μετρήσεις της ανισότητας σε εθνικό επίπεδο, η PEIEL επικεντρώνεται στις εμπειρίες, που βιώνουν τα άτομα μέσα στο άμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον. Έρευνες έχουν δείξει ότι η οπτική των ανθρώπων για την οικονομική ανισότητα επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τον κοινωνικό τους κύκλο, ένα φαινόμενο που σχετίζεται με την ευρετική προσβασιμότητα (accessibility heuristic). Αυτή η γνωσιακή προκατάληψη οδηγεί τα άτομα να γενικεύουν τις οικονομικές ανισότητες που παρατηρούν στους γνωστούς τους στην ευρύτερη κοινωνία, κάτι που μπορεί να ενισχύσει τις αντιλήψεις για την ταξική ιεραρχία και την κοινωνική διαστρωμάτωση.

Επιπλέον, η Αντίληψη της Οικονομικής Ανισότητας στην Καθημερινή Ζωή (PEIEL) έχει αποδειχθεί ότι μειώνει την ανοχή στην ανισότητα και ενισχύει έμμεσα την υποστήριξη σε αναδιανεμητικές πολιτικές. Αυτή η σχέση διαμορφώνεται από την αυξημένη ευαισθητοποίηση των ατόμων απέναντι στις οικονομικές διαφορές, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στην αμφισβήτηση βαθιά ριζωμένων πεποιθήσεων περί αξιοκρατίας. Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής δειγματοληψίας, οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται την οικονομική ανισότητα μέσα από τις εμπειρίες τους στο άμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον. Ωστόσο, αυτό το περιβάλλον συχνά δεν αντικατοπτρίζει την πραγματική κατανομή των οικονομικών πόρων σε μια κοινωνία, οδηγώντας σε στρεβλωμένες αντιλήψεις. Μέσα από αυτή την οπτική, η PEIEL λειτουργεί ως καταλύτης για την αναγνώριση των μηχανισμών που αναπαράγουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, φέρνοντας την πραγματικότητα της οικονομικής ανισότητας πιο κοντά στην ατομική εμπειρία.

Η προσέγγιση του Αμάρτια Σεν

Ο Αμάρτια Σεν (1997) στο έργο του “On Economic Inequality”, ανέδειξε μια πολυδιάστατη προσέγγιση της οικονομικής ανισότητας, υπογραμμίζοντας ότι η μέτρησή της δεν μπορεί να περιοριστεί στο εισόδημα. Αντίθετα, τόνισε τη σημασία των διαφορεικών δυνατοτήτων των ατόμων να μετατρέπουν τους οικονομικούς πόρους σε ουσιαστική ευημερία. Μέσα από την προσέγγιση των δυνατοτήτων (capability approach), ανέπτυξε την έννοια των "λειτουργιοτήτων" (functionings), δηλαδή των πρακτικών επιτευγμάτων ενός ατόμου, όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η κοινωνική συμμετοχή. Η ανισότητα, κατά τον Σεν, δεν αφορά μόνο τις διαφορές στο εισόδημα, αλλά και την άνιση πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες, η οποία επηρεάζεται από παράγοντες, όπως η κοινωνική θέση, οι θεσμοί και οι πολιτικές δομές. Η θεωρητική του συμβολή επηρέασε σημαντικά το διάλογο για την κοινωνική δικαιοσύνη και την ανάπτυξη πολιτικών, οι οποίες στοχεύουν στην ουσιαστική βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων.

2.1.2 Κόρια Χαρακτηριστικά της Οικονομικής Ανισότητας

Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά της οικονομικής ανισότητας:

- Συγκέντρωση Πλούτου: Ο πλούτος τείνει να συσσωρεύεται στα χέρια λίγων, επιδεινώνοντας τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Ιστορικά δεδομένα, όπως η ανάλυση του Πικετί για τη συσσώρευση κεφαλαίου, αποκαλύπτουν ότι η κληρονομημένη περιουσία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της ανισότητας.
- Διαγενεακή Μεταβίβαση: Τα οικονομικά πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα συχνά μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά, δημιουργώντας εδραιωμένα συστήματα προνομίων και φτώχειας.
- Παγκοσμιοποίηση της Ανισότητας: Η ανισότητα δεν περιορίζεται εντός εθνικών συνόρων, αλλά υπάρχει σε παγκόσμια κλίμακα. Οι ανεπτυγμένες χώρες γενικά εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα σχετικής φτώχειας, αλλά συμβάλλουν στις παγκόσμιες ανισότητες μέσω των εμπορικών δυναμικών, της εκμετάλλευσης πόρων και των χρηματοοικονομικών συστημάτων.

Τα προαναφερθέντα αναδεικνύουν την πολυδιάστατη φύση της οικονομικής ανισότητας και υπογραμμίζουν την ανάγκη για συντονισμένες πολιτικές που θα αντιμετωπίζουν τόσο τις εσωτερικές όσο και τις διεθνείς της προεκτάσεις.

2.1.3 Ηθικές και Κοινωνικές Διαστάσεις

Η οικονομική ανισότητα εγείρει βαθιά ηθικά και κοινωνικά ερωτήματα σχετικά με τη δικαιοσύνη, την ισότητα και την ευημερία της κοινωνίας. Η ακραία ανισότητα μπορεί να υπονομεύσει τους δημοκρατικούς θεσμούς, να πυροδοτήσει κοινωνικές αναταραχές και να περιορίσει την οικονομική ανάπτυξη, περιορίζοντας τις δυνατότητες των μειονεκτούντων ομάδων. Φιλόσοφοι, όπως ο Τζον Ρολς έχουν υποστηρίξει ότι οι ανισότητες δικαιολογούνται μόνο αν ωφελούν τα λιγότερο προνομιούχα μέλη της κοινωνίας, τονίζοντας την ανάγκη για δίκαιες πολιτικές και θεσμούς.

Ο Αμάρτια Σεν ανέπτυξε την προσέγγιση των "δυνατοτήτων" (capability approach), υπογραμμίζοντας ότι η ανισότητα δεν αφορά μόνο την πρόσβαση σε υλικούς πόρους, αλλά και την ικανότητα των ατόμων να επιτύχουν πλήρη ένταξη και ευημερία. Αυτή η προσέγγιση ενισχύει τη σημασία της πρόσβασης σε εκπαίδευση, υγεία και κοινωνικές ευκαιρίες ως ουσιώδη δικαιώματα, που αποτρέπουν την κοινωνική περιθωριοποίηση.

2.2 Θεωρία της Ανισότητας Ευκαιριών

Η ανισότητα ευκαιριών αποτελεί βασική παράμετρο της κοινωνικής και οικονομικής ανισότητας. Σύμφωνα με την έρευνα του Brunori (2016), υπάρχουν δύο κύριες προσεγγίσεις μέτρησης της ανισότητας ευκαιριών: η **εξωγενής (ex-ante)** και η **ενδογενής (ex-post)**. Η πρώτη εστιάζει στις ανισότητες, που παρατηρούνται από παράγοντες πέρα από τον έλεγχο του ατόμου, όπως το φύλο ή η οικογενειακή καταγωγή, ενώ η δεύτερη επικεντρώνεται στις διαφορές μεταξύ ατόμων με παρόμοια χαρακτηριστικά.

Στην Ευρώπη, η μέτρηση της ανισότητας ευκαιριών καταδεικνύει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ χωρών. Για παράδειγμα, η Δανία καταγράφει πολύ χαμηλά επίπεδα ανισότητας ευκαιριών (0,53% της συνολικής ανισότητας), ενώ η Βουλγαρία εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό (16,04%). Η αντίληψη αυτών των ανισοτήτων ποικίλει επίσης, με σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των αντικειμενικών μετρήσεων και της υποκειμενικής αντίληψης των πολιτών.

Η υποκειμενική αντίληψη της ανισότητας ευκαιριών επηρεάζεται από δημογραφικούς, κοινωνικούς και εθνικούς παράγοντες. Για παράδειγμα:

- Οι προσωπικές εμπειρίες κινητικότητας (αν κάποιος έχει ανέλθει ή κατέλθει στην κοινωνική κλίμακα) επηρεάζουν την αντίληψη της ανισότητας.
- Οι κάτοικοι αστικών περιοχών τείνουν να αντιλαμβάνονται ότι βιώνουν υψηλότερα

επίπεδα ανισότητας, πιθανότατα λόγω της αυξημένης έκθεσής τους σε κοινωνικοοικονομικές διαφοροποιήσεις.

Έρευνες δείχνουν ότι το φύλο, η θρησκεία, και η οικογενειακή κατάσταση θεωρούνται σημαντικοί παράγοντες για την επίτευξη κοινωνικής ανέλιξης, ενώ η σκληρή εργασία και η φιλοδοξία παίζουν μικρότερο ρόλο σε ορισμένες χώρες, όπως στη Δανία.

Είναι σημαντική η ανάδειξη της ανάγκης για πολιτικές που μειώνουν τις δομικές ανισότητες. Οι παρεμβάσεις, όπως η βελτίωση της πρόσβασης στην εκπαίδευση ανεξαρτήτως φύλου, φυλής ή κοινωνικής τάξης, μπορούν να μειώσουν την ανισότητα ευκαιριών. Παράλληλα, η διαφάνεια στη φορολογική πολιτική και τα δίκτυα κοινωνικής προστασίας ενισχύουν την αντίληψη για δικαιοσύνη.

Σε αρκετές χώρες, οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται στις ανώτερες εισοδηματικές τάξεις, με μόνο το 14-22% να ανήκουν στο κορυφαίο 1% των εισοδημάτων. Παρά την αύξηση της παρουσίας τους σε αυτές τις τάξεις με την πάροδο των δεκαετιών, η ανισότητα παραμένει εμφανής, ιδιαίτερα στις υψηλότερες κλίμακες. Επιπλέον, το φαινόμενο του "γυάλινου ταβανιού" επιβεβαιώνεται μέσω αναλύσεων, καθώς η αναλογία γυναικών και αντρών μειώνεται ταχύτερα εις βάρος των γυναικών όσο ανεβαίνουμε στις εισοδηματικές κλίμακες.

Η σύνθεση του εισοδήματος διαφέρει επίσης, με τις γυναίκες να εξαρτώνται περισσότερο από το επενδυτικό εισόδημα σε σύγκριση με τους άνδρες. Οι μελέτες υποδεικνύουν τη σημασία της αναγνώρισης όλων των πηγών εισοδήματος για την κατανόηση των ανισοτήτων.

2.3 Τύποι οικονομικού διαχωρισμού

Υπάρχουν τρεις κύριοι τύποι οικονομικής ανισότητας:

- **Εισοδηματική Ανισότητα**

Η εισοδηματική ανισότητα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές δομές και αναφέρεται στη διαφορά κατανομής εισοδήματος εντός μιας κοινωνίας.

Εισόδημα δε νοείται μόνο τα χρήματα που λαμβάνονται μέσω αμοιβής, αλλά όλα τα χρήματα που λαμβάνονται από την απασχόληση (μισθοί, μόνους κ.λπ.), τις επενδύσεις, όπως τόκοι σε λογαριασμούς ταμειευτηρίου και μερίσματα από μετοχές, τις αποταμιεύσεις, τις κρατικές παροχές, τις συντάξεις (κράτος, προσωπική, εταιρεία) και την ενοικίαση. Συχνά, παρόλο που οι πολίτες γνωρίζουν το δικό τους εισόδημα, δεν έχουν ξεκάθαρη εικόνα για τη θέση τους μέσα στη συνολική κατανομή του εισοδήματος ή για το εύρος ανισότητας.

Επιπλέον, οι αντιλήψεις για το εισόδημα επηρεάζονται από τις κοινωνικές νόρμες, τα μέσα ενημέρωσης και τις πολιτισμικές παραδόσεις, με αποτέλεσμα συχνά να αποκλίνουν από την πραγματικότητα.

Η εισοδηματική ανισότητα αποτελεί ένα από τα πιο εμφανή χαρακτηριστικά της οικονομικής ανισότητας, επηρεάζοντας άμεσα τόσο την κοινωνική συνοχή όσο και την εμπιστοσύνη στη δημόσια διοίκηση. Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες, η διαφορά στο επίπεδο εισοδήματος μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και περιοχών εντείνει την αίσθηση κοινωνικής αδικίας και οδηγεί σε μειωμένη εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς.

Η εμπιστοσύνη των πολιτών στη δημόσια διοίκηση επηρεάζεται σημαντικά από την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, την αμεροληψία και την απουσία διαφθοράς. Όπως αναφέρεται σε έρευνες, η απουσία διαφθοράς αυξάνει τις πιθανότητες εμπιστοσύνης κατά 39,1% ανά τυπική απόκλιση, ενώ η ποιότητα των παροχών των δημόσιων υπηρεσιών αυξάνει αυτή την εμπιστοσύνη κατά 22,3%.

- **Ανισότητα αμοιβών**

Η ανισότητα αμοιβών αναδεικνύεται ως μια κρίσιμη πτυχή της οικονομικής ανισότητας και έχει σοβαρές συνέπειες για τις κοινωνικές δομές και την ανάπτυξη. Σύμφωνα με την εργασία των Piketty και Saez (2014), οι ανισότητες στις αμοιβές έχουν καταγράψει ραγδαία απόκλιση τα τελευταία χρόνια, με τις υψηλές αμοιβές να συγκεντρώνονται σε ένα μειοψηφικό κομμάτι του πληθυσμού, την ώρα που οι χαμηλές αμοιβές παραμένουν στάσιμες ή αυξάνονται ελάχιστα. Αυτή η κατάσταση όχι μόνο περιορίζει τις δυνατότητες ανάπτυξης για τα κατώτερα οικονομικά στρώματα, αλλά και εντείνει το χάσμα μεταξύ των κοινωνικών τάξεων.

Η έρευνα του Autor, Levy και Murnane (2001) εξετάζει τη σύνθετη σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης και της ανισότητας αμοιβών. Όπως αναδεικνύεται, η αυξανόμενη ζήτηση για ειδικευμένο εργατικό δυναμικό έχει οδηγήσει σε υψηλότερες αμοιβές για τους μορφωμένους εργαζόμενους, ενώ οι λιγότερο μορφωμένοι συνεχίζουν να υποαμείβονται. Αυτό το φαινόμενο επηρεάζει όχι μόνο τις οικονομικές προοπτικές των ατόμων αλλά και την ευρύτερη κοινωνική συνοχή, καθώς οι ανισότητες αυτές αναπαράγουν τον κύκλο της φτώχειας και της περιθωριοποίησης.

Η ανάλυση των Jones και Legrand (2002) υπογραμμίζει τη σημασία των πολιτικών απασχόλησης και των συλλογικών διαπραγματεύσεων στην ανακούφιση της ανισότητας αμοιβών. Οι χώρες που ενθαρρύνουν την διαπραγμάτευση μεταξύ εργοδοτών και

εργαζομένων συχνά παρουσιάζουν μικρότερες ανισότητες στις αμοιβές συγκριτικά με εκείνες που βασίζονται περισσότερο σε ατομικές διαπραγματεύσεις. Η σημασία των μεταρρυθμίσεων στη φορολογική πολιτική για την καταπολέμηση της ανισότητας αμοιβών επισημαίνεται επίσης, με τις ευνοϊκές φορολογικές πολιτικές να ενισχύουν τις χαμηλές και μεσαίες αμοιβές.

- **Ανισότητα πλούτου**

Ο πλούτος περιλαμβάνει τα συνολικά μη χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία που ανήκουν στα νοικοκυριά, όπως ακίνητα, και χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, όπως μετοχές, ομόλογα και συνταξιοδοτικά ταμεία, μείον τις υποχρεώσεις. Η ανισότητα πλούτου, που αποτελεί αυξανόμενη παγκόσμια ανησυχία, αντικατοπτρίζει την άνιση κατανομή αυτών των περιουσιακών στοιχείων, με πρόσφατα δεδομένα να δείχνουν σημαντική αύξηση. Για παράδειγμα, το 1% των πλουσιότερων νοικοκυριών στις Ηνωμένες Πολιτείες κατείχε το 40% του συνολικού πλούτου το 2016, σημειώνοντας σημαντική άνοδο από το 25-30% της δεκαετίας του 1980. Σε παγκόσμιο επίπεδο, το μερίδιο του πλουσιότερου 1% στην Κίνα, την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες έχει αυξηθεί από 28% το 1980 σε 33% σήμερα, υπογραμμίζοντας την τάση αύξησης της συγκέντρωσης πλούτου, παρά τις προκλήσεις στη μέτρηση λόγω της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και των πρακτικών φοροδιαφυγής.

Η ανάλυση των τριών βασικών τύπων οικονομικής ανισότητας – εισοδηματικής, αμοιβών και πλούτου – αναδεικνύει την πολυπλοκότητα του φαινομένου και την ανάγκη για ολοκληρωμένες πολιτικές που θα περιορίσουν τις ανισότητες και θα ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή.

2.4 Συνέπειες του οικονομικού διαχωρισμού

Βασικές συνέπειες που σχετίζονται με τον οικονομικό διαχωρισμό είναι:

- α) Κοινωνική Συνοχή**

Η οικονομική ανισότητα διαβρώνει την κοινωνική συνοχή, μειώνοντας την κοινωνική εμπιστοσύνη και την αλληλεγγύη μεταξύ διαφορετικών ομάδων. Έρευνες δείχνουν ότι όταν υπάρχει μεγάλη οικονομική διαφορά μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων, οι άνθρωποι νιώθουν αποξενωμένοι και λιγότερο πρόθυμοι να εμπιστευτούν ο ένας τον άλλο. Αυτό δημιουργεί ένα περιβάλλον στο οποίο η συνεργασία δυσχεραίνεται και η κοινωνική συνοχή αποδυναμώνεται. Πιο συγκεκριμένα, η αυξανόμενη οικονομική διαφορά οδηγεί σε

φαινόμενα διαχωρισμού μέσα στην κοινωνία, με τους προνομιούχους και τους μη-προνομιούχους να ζουν σε ξεχωριστές γειτονιές, να έχουν διαφορετικές εκπαιδευτικές ευκαιρίες και να συμμετέχουν σε διαφορετικά κοινωνικά δίκτυα. Αυτό εντείνει τον κοινωνικό κατακερματισμό και μειώνει τη δυνατότητα για αλληλεπίδραση μεταξύ των κοινωνικών τάξεων.

Σύμφωνα με την έρευνα του Sommer (2019), η κοινωνική συνοχή και η οικονομική ανάπτυξη συνδέονται στενά, αλλά η ανισότητα μπορεί να υπονομεύσει αυτή τη σχέση, δημιουργώντας κοινωνικές εντάσεις και αυξάνοντας τη διάσπαση μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Επιπρόσθετα, η οικονομική ανισότητα μπορεί να μειώσει την εμπιστοσύνη μεταξύ πολιτών, καθώς δημιουργούνται διαχωριστικές γραμμές μεταξύ των κοινωνικών τάξεων. Όταν οι άνθρωποι αισθάνονται ότι δεν έχουν ίσες ευκαιρίες ή ότι το σύστημα είναι άδικο, η αίσθηση αλληλεγγύης εξασθενεί. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη κοινωνική δυσαρέσκεια και δυσκολία στη συνεργασία για την επίλυση κοινών προβλημάτων.

Γενικότερα, η οικονομική ανισότητα δεν είναι απλώς μια αριθμητική διαφορά στα εισοδήματα, αλλά μια παράμετρος που επηρεάζει τον κοινωνικό ιστό.

β) Πολιτική Συμμετοχή και Δημοκρατικές Διαδικασίες

Η πολιτική συμμετοχή και η ποιότητα των δημοκρατικών διαδικασιών επηρεάζονται άμεσα από την οικονομική ανισότητα. Πιο συγκεκριμένα, η οικονομική ανισότητα δημιουργεί ασυμμετρίες στην πολιτική επιρροή, καθώς οι οικονομικά ισχυρότεροι έχουν περισσότερες δυνατότητες να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις μέσω χρηματοδότησης κομμάτων, λόμπινγκ και προνομιακής πρόσβασης στους φορείς εξουσίας. Μελέτες έχουν καταδείξει ότι οι ανισότητες περιορίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στις δημοκρατικές διαδικασίες, ιδιαίτερα των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων. Η ανάλυση του Stiglitz (2012, 2015) και άλλων οικονομολόγων καταδεικνύει ότι η υπερβολική συγκέντρωση πλούτου σε μια μειοψηφία οδηγεί σε μια «πιάτσα» πολιτικής, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται με γνώμονα τα συμφέροντα των λίγων, αποδυναμώνοντας τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας.

Ωστόσο, η αποδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής λόγω οικονομικών ανισοτήτων μπορεί να οδηγήσει σε πολιτική απάθεια ή ακόμα και σε εξτρεμιστικές επιλογές, καθώς οι πολίτες χάνουν την εμπιστοσύνη τους στους θεσμούς. Στα συστήματα όπου οι κοινωνικές

ανισότητες είναι μεγάλες, παρατηρούνται φαινόμενα πολιτικού κυνισμού και μείωσης της συμμετοχής στις εκλογές.

Η πολιτική συμμετοχή δεν εξαρτάται μόνο από τη βούληση των πολιτών αλλά και από το θεσμικό πλαίσιο. Σύμφωνα με τον Fraser (2005), η αδικία προκύπτει όταν οι οικονομικές ανισότητες επηρεάζουν τη δίκαιη κατανομή των πολιτικών δικαιωμάτων. Αντίστοιχα, ο Rogge (2002) υποστηρίζει ότι η πολιτική ανισότητα είναι ένα από τα κύρια εμπόδια για την εξάλειψη της ακραίας φτώχειας και τη διαμόρφωση δίκαιων πολιτικών διαδικασιών.

Συνεπώς, η οικονομική ανισότητα περιορίζει τη συμμετοχή των πολιτών στη δημοκρατική διαδικασία και ενισχύει τη συγκέντρωση πολιτικής εξουσίας στα χέρια των οικονομικά ισχυρών. Επομένως, οι θεσμοί οφείλουν να λειτουργούν με τρόπο που διασφαλίζει την ισότιμη συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων, ώστε να μην ενισχύονται οι πολιτικές ανισότητες.

γ) Υγεία και Ευημερία

Η εισοδηματική ανισότητα συσχετίζεται με χαμηλότερα επίπεδα ευτυχίας και υποκειμενικής ευημερίας. Οι κοινωνίες με μεγαλύτερη ανισότητα παρουσιάζουν μεγαλύτερη διακύμανση στην ευτυχία, γεγονός που υποδηλώνει υψηλότερη μεταβλητότητα στην ευημερία μεταξύ των ατόμων.

Η οικονομική ανισότητα έχει ισχυρή σύνδεση με τις διαφορές στη μακροζωία. Για παράδειγμα, στο Λονδίνο, το χάσμα στο προσδόκιμο ζωής μεταξύ διαφορετικών περιοχών έχει αυξηθεί, φτάνοντας τα 9,2 χρόνια διαφορά μεταξύ των πιο εύπορων και των λιγότερο εύπορων περιοχών. Αυτό υποδηλώνει ότι η φτώχεια δεν επηρεάζει μόνο το εισόδημα αλλά και τις βασικές παραμέτρους της ζωής, όπως η υγεία.

Όσον αφορά τις ψυχολογικές επιπτώσεις, οι Wilkinson και Pickett (2009) έχουν δείξει, ότι οι κοινωνίες με μεγαλύτερες οικονομικές ανισότητες εμφανίζουν αυξημένα ποσοστά αυτοκτονιών, χρήσης ναρκωτικών, παχυσαρκίας και φυλάκισης. Το άγχος που προκαλεί η ανισότητα συμβάλλει στην εμφάνιση χρόνιων ασθενειών και ψυχικών διαταραχών, επηρεάζοντας αρνητικά την ευημερία των ανθρώπων.

Μία ακόμη σημαντική πτυχή είναι η άνιση πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας. Τα άτομα με χαμηλότερα εισοδήματα έχουν μικρότερη δυνατότητα να λάβουν ποιοτική ιατρική περίθαλψη, είτε λόγω οικονομικών εμποδίων είτε λόγω γεωγραφικής απόστασης από δομές υγείας υψηλής ποιότητας.

Ακόμη, η οικονομική ανισότητα συνδέεται στενά με διαφορές στα ποσοστά θνησιμότητας. Το ισχυρισμό αποδεικνύουν δεδομένα από τη Φινλανδία, όπου οι τάσεις θνησιμότητας μεταξύ 1971 και 1990 δείχνουν αυξανόμενα χάσματα μεταξύ επαγγελματικών τάξεων. Για παράδειγμα, οι ανώτεροι υπάλληλοι γραφείου παρουσίασαν σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά θνησιμότητας σε σύγκριση με τους χειρώνακτες εργάτες, με τη διαφορά αυτή να διευρύνεται με την πάροδο του χρόνου.

Σύμφωνα με έρευνες η αντιλαμβανόμενη γενική υγεία είναι σταθερά χειρότερη μεταξύ των ατόμων με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, με τις διαφορές αυτές να διευρύνονται μεταξύ 1983–85 και 1992–93. Κύριες παρατηρήσεις περιλαμβάνουν το φαινόμενο της κλίμακας (gradient effect) σύμφωνα με το οποίο το επίπεδο της υγείας επιδεινώνονταν προοδευτικά καθώς μειωνόταν το μορφωτικό επίπεδο, αντανakλώντας μια συστηματική σύνδεση μεταξύ κοινωνικοοικονομικής κατάστασης (SES) και υγείας και την αναφερόμενη συμπεριφορά σύμφωνα με την οποία η αύξηση των αυτοαναφερόμενων προβλημάτων υγείας στις χαμηλότερες SES ομάδες μπορεί να αντικατοπτρίζει όχι μόνο την επιδείνωση της υγείας αλλά και την αυξημένη ευαισθητοποίηση ή τις αλλαγές στις κοινωνικές προσδοκίες.

Η υγεία και η ευημερία δεν είναι ανεξάρτητες από τις οικονομικές συνθήκες αλλά αντίθετα διαμορφώνονται έντονα από αυτές. Η μείωση της οικονομικής ανισότητας μέσω πολιτικών κοινωνικής προστασίας, δίκαιης πρόσβασης στην υγεία και ενίσχυσης των χαμηλών εισοδημάτων μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση τόσο της ατομικής όσο και της κοινωνικής ευημερίας.

δ) Φόβος απέναντι στην Εγκληματικότητα και Οικονομική Ανασφάλεια

Η αύξηση της ανισότητας αυξάνει τον φόβο να γίνει κάποιος θύμα βίαιου εγκλήματος, καθώς και τη δυσκολία διαχείρισης του οικογενειακού εισοδήματος. Αυτές οι ανησυχίες είναι πιο έντονες σε κοινωνίες με μεγαλύτερες ανισότητες, υπογραμμίζοντας προσωπικές και κοινωνικές ανασφάλειες.

Η μελέτη των Itskovich και Factor (2023) διερευνά αυτή τη σχέση μέσα από το πρίσμα του πλαισίου κοινωνικής αντίστασης, προσφέροντας μία νέα οπτική σχετικά με το πώς οι οικονομικές ανισότητες τροφοδοτούν την εγκληματική συμπεριφορά. Η εμπειρική έρευνα δείχνει σταθερά ότι οι κοινωνίες με υψηλότερη οικονομική ανισότητα εμφανίζουν αυξημένα ποσοστά εγκληματικότητας (Blau & Blau, 1982, Kelly 2000). Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη των Itskovich και Factor (2023) ενισχύει αυτή τη μακροοικονομική συσχέτιση, αλλά

μετατοπίζει την εστίαση στους ατομικούς μηχανισμούς, οι οποίοι εξηγούν γιατί η ανισότητα οδηγεί στο έγκλημα. Τα βασικά ευρήματα περιλαμβάνουν:

- **Σχετική Στέρηση (Relative Deprivation):** Η αντιλαμβανόμενη οικονομική μειονεξία (υποκειμενική ανισότητα) προκαλεί αγανάκτηση και αποξένωση, οι οποίες είναι ισχυρότεροι ενδεικτικοί παράγοντες εγκληματικής συμπεριφοράς από τα αντικειμενικά μέτρα ανισότητας (π.χ., συντελεστής Gini).
- **Κοινωνική Αντίσταση (Social Resistance):** Η ανισότητα ενισχύει την αποκοπή από τους κοινωνικούς θεσμούς και τους κανόνες, ωθώντας τα άτομα σε συμπεριφορές «καθημερινής αντίστασης», όπως εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και παραβιάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας.

Επιπρόσθετα, η μελέτη αναλύει τρεις βασικούς δρόμους μέσα από τους οποίους η οικονομική ανισότητα οδηγεί σε εγκληματική δραστηριότητα:

- **Ψυχολογική Πίεση (Psychological Strain):** Η οικονομική ανισότητα προκαλεί αρνητικά συναισθήματα (π.χ., απογοήτευση, αίσθηση αδικίας), τα οποία μπορεί να εκδηλωθούν με επιθετικότητα ή εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (Merton, 1938; Stiles et al., 2000).
- **Χρησιμότητα του Εγκλήματος (Utility of Crime):** Οι οικονομικές διαφορές αυξάνουν την αντιλαμβανόμενη ανταμοιβή της εγκληματικής δραστηριότητας (π.χ., η κλοπή ως μέσο αποκατάστασης της ανισότητας) (Becker, 1968).
- **Κοινωνική Αντίσταση (Social Resistance):** Η ανισότητα γίνεται αντιληπτή ως συστημική διάκριση, οδηγώντας στην απόρριψη των κοινωνικών κανόνων και στη νομιμοποίηση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς (Factor et al., 2011).

Για παράδειγμα σύμφωνα με τη μελέτη, άτομα που αισθάνονταν οικονομικά μειονεκτικά ήταν πιο πιθανό να αντισταθούν στους κρατικούς θεσμούς (π.χ., μέσω φοροδιαφυγής ή παραβίασης του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας), με τη μεσολάβηση αισθημάτων αδικίας.

Η μελέτη επισημαίνει δύο κύριες κατηγορίες:

- **Εγκλήματα κατά της Ιδιοκτησίας (Property Crimes):** Η αγορά κλεμμένων αγαθών, η φοροδιαφυγή και οι μικροκλοπές, που καθοδηγούνται από την υλική στέρηση και την αγανάκτηση.
- **Παραβάσεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Traffic Violations):** Υπερβολική ταχύτητα ή παράνομη στάθμευση, που ερμηνεύονται ως συμβολική αντίσταση απέναντι στις συστημικές ανισότητες.

Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι η μείωση της εγκληματικότητας απαιτεί την αντιμετώπιση της υποκειμενικής εμπειρίας της ανισότητας, και όχι μόνο των υλικών διαφορών:

- Συμμετοχή της Κοινότητας (Community Engagement): Προγράμματα που ενισχύουν την εμπιστοσύνη στους θεσμούς (π.χ., συμμετοχική λήψη αποφάσεων) θα μπορούσαν να μειώσουν την αποξένωση (Factor, 2018).
- Οικονομικές Μεταρρυθμίσεις (Economic Reforms): Προοδευτική φορολόγηση, ισότητα στις αμοιβές και προσβασιμότητα στην εκπαίδευση μπορεί να μειώσουν την αντιλαμβανόμενη αδικία.
- Στοχευμένες Παρεμβάσεις (Targeted Interventions): Προγράμματα οικονομικής εκπαίδευσης θα μπορούσαν να κατευθύνουν την απογοήτευση προς παραγωγικές συμπεριφορές αντί για αντίσταση.

ε) Διαγενεακή Κινητικότητα και Κοινωνική Διαστρωμάτωση

Η ανισότητα εμποδίζει τη διαγενεακή κοινωνική κινητικότητα, ενισχύοντας τα εμπόδια για τις μειονεκτούσες ομάδες, ενώ τα προνόμια για τις εύπορες ομάδες διατηρούνται. Αυτό συμβάλλει στη διατήρηση των κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ των γενεών.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο σημειώνει ότι η διαγενεακή κινητικότητα τείνει να είναι χαμηλότερη στις κοινωνίες με υψηλότερη οικονομική ανισότητα. Αυτό φαίνεται στη σύγκριση μεταξύ των σκανδιναβικών χωρών (π.χ. Σουηδία, Νορβηγία) και των ηπειρωτικών ευρωπαϊκών χωρών (π.χ. Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία). Οι σκανδιναβικές χώρες παρουσιάζουν υψηλότερη κινητικότητα λόγω των έντονων εξισωτικών πολιτικών, ενώ στην ηπειρωτική Ευρώπη τα προνόμια των ανώτερων κοινωνικών τάξεων διατηρούνται διαχρονικά.

στ) Διαφυλετική ανισότητα

Σύμφωνα με έρευνες, οι γυναίκες αποτελούν λιγότερο από το 25% του ανώτατου 1% των εισοδημάτων, ενώ το ποσοστό μειώνεται όσο αυξάνονται τα εισοδήματα, αποδεικνύοντας την ύπαρξη «γυάλινου ταβανιού». Επιπλέον, η οικονομική ανισότητα επιδεινώνεται από τις διακρίσεις στη χρηματοδότηση γυναικών επιχειρηματιών, γεγονός που περιορίζει την ανάπτυξη των εισοδημάτων τους. Οι γυναίκες και τα χαμηλότερα εισοδήματα πλήττονται περισσότερο, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο φτώχειας και ανισοτήτων.

2.5 Μέτρηση του οικονομικού διαχωρισμού

Υπάρχουν διάφοροι τρόποι μέτρησης της οικονομικής ανισότητας. Η επιλογή του τρόπου μέτρησης δεν αλλάζει δραματικά την εμφάνιση της ανισότητας. Ωστόσο, οι αλλαγές στην

ανισότητα με την πάροδο του χρόνου σε επιμέρους χώρες μπορεί να φαίνονται διαφορετικές εάν χρησιμοποιούνται διαφορετικοί τρόποι μέτρησης. Οι συχνότερα χρησιμοποιούμενοι τρόποι μέτρησης του οικονομικού διαχωρισμού είναι οι παρακάτω:

1. Συντελεστής Gini

Ο συντελεστής Gini αποτελεί έναν από τους πιο διαδεδομένους δείκτες μέτρησης της οικονομικής ανισότητας. Υπολογίζει την κατανομή του εισοδήματος ή του πλούτου σε έναν πληθυσμό και λαμβάνει τιμές από 0 (απόλυτη ισότητα) έως 1 (απόλυτη ανισότητα).

Ειδικότερα, σύμφωνα με έρευνες η ανισότητα στα εισοδήματα των νοικοκυριών αυξήθηκε από το 1985 έως το 2010, γεγονός που καταδεικνύεται από την άνοδο του δείκτη Gini τόσο στο πρωτογενές εισόδημα, όσο και στο διαθέσιμο εισόδημα (δηλαδή μετά τη φορολογία και τις κοινωνικές παροχές). Επιπλέον, αναφέρεται ότι οι δημόσιες υπηρεσίες μειώνουν σημαντικά την ανισότητα, όπως φαίνεται από τη διαφορά μεταξύ του Gini Index πριν και μετά την παρέμβαση του κράτους.

2. Μέτρηση Ποσοστού

Η αναλογία εισοδήματος (income share ratio) αποτελεί έναν συμπληρωματικό δείκτη μέτρησης της ανισότητας, εστιάζοντας στη σχέση μεταξύ των υψηλών και χαμηλών εισοδημάτων.

Μια από τις πιο χαρακτηριστικές μετρήσεις αυτού του τύπου είναι ο λόγος P90/P50, ο οποίος συγκρίνει το εισόδημα του 90ου εκατοστημορίου (δηλαδή των πιο εύπορων) με το εισόδημα του 50ου εκατοστημορίου (δηλαδή της μεσαίας τάξης). Ένας αυξανόμενος λόγος P90/P50 υποδηλώνει ότι η ανισότητα διευρύνεται, με τη μεσαία τάξη να υστερεί έναντι των υψηλότερων εισοδημάτων.

Αυτό το φαινόμενο έχει παρατηρηθεί έντονα στις ανεπτυγμένες χώρες τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1980, καθώς η ανισότητα των μισθών και η συγκέντρωση πλούτου στην κορυφή αυξήθηκαν σημαντικά.

3. Δείκτης Palma

Ο δείκτης Palma είναι ένας εναλλακτικός τρόπος μέτρησης της οικονομικής ανισότητας, ο οποίος εστιάζει στη σχέση μεταξύ του πλουσιότερου 10% και του φτωχότερου 40% του πληθυσμού.

Σε αντίθεση με τον δείκτη Gini, ο οποίος εξετάζει ολόκληρη την κατανομή του εισοδήματος, ο δείκτης Palma δίνει έμφαση στις ακραίες ομάδες και είναι ιδιαίτερα χρήσιμος για τη

μέτρηση της ανισότητας σε κοινωνίες, όπου η μεσαία εισοδηματική τάξη δεν παρουσιάζει μεγάλες διαφοροποιήσεις.

Σύμφωνα με έρευνες ο δείκτης Palma δείχνει ότι η αύξηση της ανισότητας συνδέεται με τη συγκέντρωση του πλούτου στα ανώτερα στρώματα, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την κοινωνική κινητικότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

Η ποικιλία των δεικτών μέτρησης υπογραμμίζει ότι η οικονομική ανισότητα είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, το οποίο απαιτεί πολυδιάστατη προσέγγιση για την κατανόηση και την αποτελεσματική αντιμετώπισή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΠΟΙΗΣΗ

3.1 Ορισμός της κοινωνικής περιθωριοποίησης

Για να κατανοήσει κανείς την κοινωνική περιθωριοποίηση, θα ήταν καλό να εξετάσει αρχικά την έννοια της κοινωνικής ανισότητας ως σύνολο, η οποία οδηγεί στην πλειοψηφία των περιπτώσεων στον αποκλεισμό συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων.

Η κοινωνική ανισότητα προκύπτει από μια κοινωνία που οργανώνεται βάση ιεραρχιών τάξεων, φυλών και φύλου, επηρεάζοντας την πρόσβαση σε πόρους και δικαιώματα με τρόπους που καθιστούν την κατανομή τους άνιση. Μπορεί να εκδηλωθεί με ποικίλες μορφές, όπως η εισοδηματική και οικονομική ανισότητα, η άνιση πρόσβαση στην εκπαίδευση και τους πολιτιστικούς πόρους, καθώς και η άνιση μεταχείριση από το δικαστικό σύστημα και τις αρχές επιβολής του νόμου. Η κοινωνική περιθωριοποίηση συνδέεται στενά με την κοινωνική διαστρωμάτωση.

Η κοινωνική ανισότητα χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη άνισων ευκαιριών και ανταμοιβών για διαφορετικές κοινωνικές θέσεις ή καταστάσεις εντός μιας ομάδας ή κοινωνίας. Περιλαμβάνει δομημένα και επαναλαμβανόμενα μοτίβα άνισης κατανομής αγαθών, πλούτου, ευκαιριών, ανταμοιβών και τιμωριών. Ο ρατσισμός, για παράδειγμα, αποτελεί μια μορφή κοινωνικής ανισότητας, καθώς η πρόσβαση σε δικαιώματα και πόρους διαμορφώνεται με βάση φυλετικές διακρίσεις.

Υπάρχουν δύο βασικοί τρόποι μέτρησης της κοινωνικής ανισότητας και κατ' επέκταση της κοινωνικής περιθωριοποίησης: η ανισότητα των συνθηκών και η ανισότητα των ευκαιριών.

- Η ανισότητα των συνθηκών αφορά την άνιση κατανομή εισοδήματος, πλούτου και υλικών αγαθών. Η στέγαση, για παράδειγμα, είναι μια ανισότητα των συνθηκών με τους άστεγους και όσους ζουν σε αυτοσχέδια κατοικία να βρίσκονται στο κατώτερο επίπεδο της κοινωνικής ιεραρχίας, ενώ όσοι ζουν σε πολυτελείς επαύλεις κατέχουν προνομιούχα θέση. Σε επίπεδο κοινοτήτων, η ανισότητα των συνθηκών γίνεται εμφανής μέσα από τις διαφορές μεταξύ φτωχών, υποβαθμισμένων περιοχών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από αστάθεια και βία, και εύπορων κοινοτήτων που δέχονται επενδύσεις από το κράτος και τον ιδιωτικό τομέα, εξασφαλίζοντας στους κατοίκους τους ασφάλεια, σταθερότητα και υψηλότερη ποιότητα ζωής.
- Η ανισότητα των ευκαιριών αναφέρεται στην άνιση κατανομή των ευκαιριών ζωής

μεταξύ των ατόμων. Αυτό επηρεάζεται από παράγοντες, όπως το επίπεδο εκπαίδευσης, η κατάσταση υγείας και η μεταχείριση από το ποινικό δικαστικό σύστημα. Για παράδειγμα, έρευνες έχουν δείξει ότι καθηγητές πανεπιστημίων είναι πιο πιθανό να αγνοήσουν email από γυναίκες και ανθρώπους διαφορετικού χρώματος, από ό,τι εκείνα από λευκούς άνδρες, το οποίο προμοτοεί τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα των λευκών ανδρών κατευθύνοντας μια προκατειλημμένη ποσότητα καθοδήγησης των εκπαιδευτικών πόρων προς αυτούς.

Η διάκριση σε ατομικό, κοινοτικό και ιδρυματικό επίπεδο αποτελεί σημαντικό μηχανισμό αναπαραγωγής των κοινωνικών ανισοτήτων, που σχετίζονται με την φυλή, την κοινωνική τάξη, το φύλο και τον σεξουαλικό προσανατολισμό προάγοντας την περιθωριοποίηση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων. Για παράδειγμα, οι γυναίκες εξακολουθούν να αμείβονται λιγότερο από τους άνδρες για την ίδια εργασία, ενώ οι κοινωνιολόγοι έχουν αποδείξει, ότι ο ρατσισμός είναι βαθιά ενσωματωμένος στα θεμέλια της κοινωνίας μας.

Στην κοινωνιολογία υπάρχουν δύο βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις για την κοινωνική ανισότητα: η λειτουργιστική θεωρία και η θεωρία της σύγκρουσης:

- Οι θεωρητικοί του λειτουργισμού πιστεύουν ότι η ανισότητα είναι αναπόφευκτη και επιθυμητή και παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην κοινωνία. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, οι σημαντικές θέσεις στην κοινωνία απαιτούν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης και έτσι θα πρέπει να λαμβάνουν υψηλότερες αμοιβές. Η κοινωνική ανισότητα και η κοινωνική διαστρωμάτωση, σύμφωνα με αυτή την άποψη, οδηγούν σε μια αξιοκρατία βασισμένη στην ικανότητα.
- Οι θεωρητικοί της σύγκρουσης, από την άλλη πλευρά, αντιμετωπίζουν την ανισότητα ως αποτέλεσμα της κυριαρχίας ισχυρότερων ομάδων επί ασθενέστερων. Οι υποστηρικτές της θεωρούν ότι η ανισότητα εμποδίζει την κοινωνική πρόοδο, καθώς οι κυρίαρχες ομάδες εκμεταλλεύονται την εξουσία τους, για να διατηρήσουν το status quo. Στον σύγχρονο κόσμο, αυτό επιτυγχάνεται κυρίως μέσω της επιβολής ιδεολογιών, αξιών, κοσμοθεωριών, κανόνων και προσδοκιών μέσω μιας διαδικασίας γνωστής ως πολιτιστική ηγεμονία.

Από κοινωνιολογική σκοπιά, η κοινωνική ανισότητα μπορεί να μελετηθεί ως ένα πολυδιάστατο κοινωνικό πρόβλημα που περιλαμβάνει τρεις βασικούς άξονες: τις δομικές συνθήκες, τις ιδεολογικά κινήματα και τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις.

- Δομικές συνθήκες: Περιλαμβάνουν αντικειμενικά μετρήσιμους παράγοντες, που

συμβάλλουν στην κοινωνική ανισότητα, όπως η εκπαίδευση, ο πλούτος, η φτώχεια, η επαγγελματική κατάταξη και η κατανομή της εξουσίας. Οι ιδεολογικές υποστηρίξεις

- **Ιδεολογικά κινήματα:** Περιλαμβάνουν ιδέες και υποθέσεις που υποστηρίζουν την κοινωνική ανισότητα που υπάρχει σε μια κοινωνία. Αφορούν τις ιδέες και τις κοινωνικές αντιλήψεις που νομιμοποιούν και αναπαράγουν τις υπάρχουσες ανισότητες, όπως οι νόμοι, οι δημόσιες πολιτικές και οι κυρίαρχες κοινωνικές αξίες.
- **Κοινωνικές μεταρρυθμίσεις:** Αναφέρονται σε οργανωμένες δράσεις αντίστασης, ομάδες διαμαρτυρίας και κοινωνικά κινήματα που επιδιώκουν τη μείωση των ανισοτήτων. Οι κοινωνιολόγοι μελετούν τον ρόλο αυτών των μεταρρυθμίσεων στη διαμόρφωση ή την αλλαγή κοινωνικών δομών και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις τους.

Σήμερα, τα κοινωνικά μέσα διαδραματίζουν μεγάλο ρόλο στις εκστρατείες κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εκστρατεία #HeForShe που ξεκίνησε το 2014 από τη Βρετανίδα ηθοποιό Έμμα Γουάτσον εκ μέρους του ΟΗΕ, με στόχο την προώθηση της ισότητας των φύλων.

Εάν η κοινωνική ανισότητα έχει παρουσιάσει δυσκολίες στην έρευνα και στον θεωρητικό λόγο, αυτό υποδηλώνει ότι υπάρχει κάποιο πρόβλημα με την ίδια την έννοια. Γενικά, όλοι ξέρουμε τι είναι η κοινωνική ανισότητα. Μπορούμε να την αναγνωρίσουμε γύρω μας σε πολλές μορφές. Ωστόσο, η συζήτηση μέχρι τώρα δείχνει ότι υπάρχουν διαφωνίες και κάποια εννοιολογική σύγχυση. Το πρώτο βήμα είναι να διευκρινιστεί η λογική βάση.

Αν και αντίθετο με τη συμβατική σκέψη, η ισότητα και η ανισότητα δεν αποτελούν αντίθετες έννοιες. Η ανισότητα μπορεί να θεωρηθεί ως μια κλίμακα που εκτείνεται από το μηδέν στο άπειρο, όπου το μηδενικό σημείο αντιπροσωπεύει την απόλυτη ισότητα, ενώ οποιαδήποτε απόκλιση από αυτό συνιστά ανισότητα. Αυτός ο τρόπος προσέγγισης καθιστά μη ρεαλιστική την αντίληψη ότι η πορεία προς την ισότητα σημαίνει την πλήρη εξάλειψη της ανισότητας. Αντίθετα, η κοινωνική πρόοδος μπορεί να ιδωθεί ως μια σταδιακή προσέγγιση προς μεγαλύτερη ισότητα, χωρίς να σημαίνει ότι η απόλυτη ισότητα είναι εφικτή ή επιθυμητή. Αν και μπορούμε να επιδιώξουμε την ισότητα σε συγκεκριμένα ζητήματα, η πλήρης κοινωνική ισότητα παραμένει μια ασαφής και δύσκολα επιτεύξιμη έννοια. Παρ' όλα αυτά, οι ανισότητες είναι συχνά εμφανείς και μπορούμε να εξετάσουμε τρόπους για τη μείωσή τους, εστιάζοντας στη δημιουργία πιο δίκαιων κοινωνιών.

Επιπλέον, η διαφορά και η ισότητα δεν είναι αντίθετες ούτε αλληλοαποκλειόμενες έννοιες, αν και συχνά αντιμετωπίζονται εσφαλμένα ως τέτοιες. Είναι αλήθεια ότι η ανισότητα συνεπάγεται

διαφορά, αλλά είναι λανθασμένο να θεωρούμε ότι η ισότητα αποκλείει τη διαφορά. Μπορούμε να εξηγήσουμε τη σύγχυση πιο απλά εξετάζοντας τη μαθηματική λογική. Στα μαθηματικά εντοπίζονται δύο διαφορετικές μορφές σχέσης, που συχνά δεν διακρίνονται· αυτές που εκφράζονται με το σύμβολο $\equiv$ που αντιπροσωπεύει την ταυτότητα και αυτές, που εκφράζονται με το $=$ που αντιπροσωπεύει την ισότητα. Η ταυτότητα σημαίνει ότι δύο πράγματα είναι ακριβώς τα ίδια - όχι με την έννοια ότι είναι πραγματικά το ίδιο πράγμα, αλλά με την έννοια ότι από κάθε σχετική άποψη είναι αδιαχώριστα. Για παράδειγμα, τα μονοζυγωτικά δίδυμα μπορεί να μην είναι απολύτως πανομοιότυπα, αλλά σε καθημερινό επίπεδο θεωρούνται σχεδόν ταυτόσημα. Αντίστοιχα, ένας αδελφός και μια αδελφή δεν είναι πανομοιότυποι, όμως μπορεί να είναι ίσοι ως προς το ύψος, το βάρος ή – πιο σημαντικά – την αγάπη που λαμβάνουν από τους γονείς τους. Η ισότητα συνεπάγεται την λιγότερο αυστηρή απαίτηση της ισοδυναμίας σε κάποιο σχετικό χαρακτηριστικό. Για παράδειγμα, ένας αδελφός και μια αδελφή δεν μπορούν να είναι πανομοιότυποι, αλλά μπορούν να είναι ίσοι στο ύψος ή το βάρος ή, πιο σημαντικά, στην αγάπη των γονέων τους.

Αυτή η διάκριση είναι κρίσιμη για την κατανόηση της κοινωνικής ανισότητας. Το γεγονός ότι οι άνθρωποι διαφέρουν μεταξύ τους δεν σημαίνει ότι πρέπει να είναι κοινωνικά άνισοι. Το αν μια κοινωνία επιτρέπει ή ενισχύει την κοινωνική ανισότητα είναι ένα εμπειρικό ερώτημα, καθώς η ύπαρξη διαφορών μεταξύ των ατόμων δεν συνεπάγεται απαραίτητα και ανισότητα. Έτσι, τα επιχειρήματα που υποστηρίζουν ότι η ισότητα είναι ανέφικτη λόγω των διαφορών μεταξύ των ανθρώπων είναι λογικά αβάσιμα- απλώς διατυπώνουν λανθασμένα την προφανή διαπίστωση ότι οι άνθρωποι δεν είναι πανομοιότυποι. Οι κοινωνικές ανισότητες αφθονούν, αλλά δεν είναι αναγκαία συνέπεια της ανθρώπινης ή κοινωνικής ποικιλομορφίας.

Ωστόσο, υπάρχει μια σαφής σύνδεση μεταξύ της διαφοράς και της ανισότητας. Η διαφορά μπορεί να οδηγήσει στην ανισότητα, όχι για λογικούς λόγους, αλλά λόγω κοινωνικών διαδικασιών. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει λογική βάση που να δικαιολογεί την κοινωνική μειονεξία και περιθωριοποίηση των μαύρων πολιτών σε κυρίως λευκές κοινωνίες, αλλά αυτή η ανισότητα εξακολουθεί να υπάρχει. Οι διαφορές αποκτούν κοινωνικό νόημα μόνο όταν αναγνωρίζονται και ερμηνεύονται μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο.

Η κοινωνική ανισότητα εκδηλώνεται σε πολλαπλά επίπεδα. Στην Ελλάδα, τα μαύρα μάτια συνδέονται στερεοτυπικά με τουρκική καταγωγή, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική προκατάληψη. Στην Αγγλία, τα γαλάζια μάτια και τα ξανθά μαλλιά συνδέονται με καταγωγή από τους Σάξονες ή τους Σκανδιναβούς, ενώ οι Νορμανδοί, που κατέκτησαν τη

χώρα, εξακολουθούν να κυριαρχούν στην αριστοκρατία. Δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα αν αυτό ισχύει, διότι αυτά τα ζητήματα εθνικής καταγωγής, σε αντίθεση με την ιδιοκτησία γης και τίτλων, έχουν πάψει από καιρό να είναι σημαντικά. Στις ΗΠΑ, όπου η μετανάστευση υπήρξε εκτεταμένη, η κοινωνική ιεραρχία είναι πιο περίπλοκη. Το 1933, ο Bogardus ανέπτυξε την κλίμακα κοινωνικής απόστασης, δείχνοντας πώς οι μετανάστες καταλάμβαναν διαδοχικά την κατώτερη κοινωνική θέση, μέχρι που ένα νέο κύμα μεταναστών έπαιρνε τη θέση τους. Ωστόσο, οι μαύροι Αμερικανοί, σε αντίθεση με τους Βραζιλιάνους, δεν κατάφεραν ποτέ να απαλλαγούν από την κληρονομιά της δουλείας, αντιμετωπίζοντας σοβαρές διακρίσεις ακόμα και σήμερα.

Το χρώμα του δέρματος είναι μια εμφανής μορφή διαφοροποίησης, αλλά σίγουρα όχι η μόνη. Το φύλο, για παράδειγμα, δημιουργεί ένα σχεδόν παγκόσμιο μοτίβο κοινωνικής ανισότητας εις βάρος των γυναικών. Η ηλικία επίσης λειτουργεί ως παράγοντας ανισότητας, με τις νεότερες και γηραιότερες ομάδες να υφίστανται διακρίσεις, ανάλογα με το κοινωνικό τους περιβάλλον. Η τάξη, αν και λιγότερο εμφανής στις σύγχρονες κοινωνίες, εξακολουθεί να διαμορφώνει κοινωνικά πλεονεκτήματα, ακόμη κι αν οι ενδυματολογικοί κώδικες δεν είναι πλέον τόσο ενδεικτικοί της κοινωνικής θέσης όσο παλαιότερα.

Οι κοινωνικές ανισότητες τείνουν να αναπαράγονται μέσω πολιτισμικών διαφορών, οι οποίες, με τη σειρά τους, παγιώνουν τις ανισότητες και επιβραδύνουν την ενσωμάτωση των μειονεκτούντων ομάδων. Μια σημαντική εξέλιξη στην κοινωνική ψυχολογία ήταν η συνειδητοποίηση ότι δεν είναι τα διαφορετικά άτομα που δημιουργούν την κοινωνία, αλλά μάλλον ότι η πολυπλοκότητα της κοινωνίας δημιουργεί άτομα, που είναι διαφορετικά (Mead, 1934; Cooley, 1922). Με την ίδια λογική, μπορούμε να δούμε ότι μια άνιση κοινωνία δημιουργεί άνισα άτομα.

Στην καθημερινότητα, η ανισότητα διατηρείται μέσω κοινωνικών πρακτικών που την καθιστούν αόρατη ή αυτονόητη. Οι ιδεολογικές αναπαραστάσεις παρουσιάζουν την κοινωνική δομή ως δεδομένη, κάνοντας τις ανισότητες να φαίνονται φυσικές. Όπως υποστηρίζει ο Certeau (1984), η καθημερινή ζωή είναι αυτή που αλλάζει την κοινωνία, όμως, στην πράξη, κυριαρχεί η αναπαραγωγή της ανισότητας.

Για να απαντήσουμε στο ερώτημα «τι είναι η κοινωνική ανισότητα;», έχουμε δει ότι δεν είναι το αντίθετο της ισότητας. Αντίθετα, η ανισότητα πρέπει να γίνει κατανοητή ως κάτι που εκτείνεται από το μηδενικό σημείο (ισότητα) μέχρι όλο και μεγαλύτερα επίπεδα ανισότητας. Η ισότητα αποτελεί τη βάση της κοινωνικής δικαιοσύνης, καθώς υποδηλώνει ότι όλοι μετράνε, όλοι είναι σημαντικοί. Πρέπει να τονιστεί ότι αναφερόμαστε στην ισότητα και όχι στην

ταυτότητα· αν, για παράδειγμα, όταν δίνονται οι ίδιες ευκαιρίες κάποιιοι δουλεύουν σκληρότερα και για περισσότερες ώρες από άλλους, η δικαιοσύνη απαιτεί να λάβουν μεγαλύτερες ανταμοιβές. Η ανισότητα - με την έννοια της αδικίας - υπάρχει όχι επειδή διαφορετικοί άνθρωποι απολαμβάνουν διαφορετικά κοινωνικά πλεονεκτήματα, αλλά επειδή τα οφέλη της κοινωνίας κατανέμονται άνισα, με μερικούς να τείνουν να τα μονοπωλούν, ενώ άλλοι να απολαμβάνουν ελάχιστα ή καθόλου.

Βάσει των όσων προαναφέρθηκαν, η κοινωνική ανισότητα και η κοινωνική περιθωριοποίηση είναι βαθιά συνδεδεμένες έννοιες, καθώς οι ανισότητες στις συνθήκες και στις ευκαιρίες στη ζωή των ατόμων συχνά οδηγούν στην απομόνωση συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων. Οι κοινωνικές ιεραρχίες που βασίζονται στην τάξη, το φύλο ή τη φυλή δημιουργούν εμπόδια στην πρόσβαση σε πόρους, δικαιώματα και ευκαιρίες, ενισχύοντας την άνιση κατανομή πλούτου, εκπαίδευσης και κοινωνικών δυνατοτήτων. Αυτή η διαδικασία αναπαράγει διακρίσεις σε προσωπικό, κοινοτικό και θεσμικό επίπεδο, οδηγώντας σε περιθωριοποίηση και κοινωνικό αποκλεισμό. Συνεπώς, η ενασχόληση με το ζήτημα της ανισότητας αποτελεί βασικό βήμα για την ανάδειξη του προβλήματος της περιθωριοποίησης και τη δημιουργία πιο δίκαιων κοινωνιών.

3.2 Κατανόηση της Κοινωνικής Περιθωριοποίησης

Η κοινωνική περιθωριοποίηση διαμορφώνει τις ζωές μας με ποικίλους τρόπους και, στις αρχές του 21ου αιώνα, δεν υπάρχει αμφιβολία για τη σημασία της. Αποτελεί ένα αυξανόμενο πρόβλημα, με σοβαρές επιπτώσεις σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Σε όλες τις χώρες παρατηρούνται σημαντικές ανισότητες, οι οποίες επηρεάζουν άμεσα την καθημερινότητα των ανθρώπων. Παράλληλα, υφίστανται μεγάλες διαφορές μεταξύ των εθνών, με ένα διευρυνόμενο χάσμα μεταξύ των πλούσιων «ανεπτυγμένων» χωρών και των φτωχότερων, όπου ακόμη και η απλή επιβίωση παραμένει αβέβαιη. Αυτές οι διαφορές έχουν σημασία όχι μόνο για τις ίδιες τις χώρες, αλλά και για τη διεθνή κοινότητα συνολικά.

Η ανησυχία για την κοινωνική ανισότητα δεν είναι νέα. Πρόκειται για ένα μακροχρόνιο ζήτημα της κοινωνικής φιλοσοφίας, το οποίο βρίσκει μία από τις πιο ισχυρές εκφράσεις του στο έργο του Rousseau (1755) *Discours sur l'origine de l'inégalité parmi des hommes*. Στον 20ό αιώνα, η ανισότητα μελετήθηκε υπό πιο κοινωνιολογική σκοπιά, με το *Equality* του Tawney (1952) να θεωρείται ένα σύγχρονο κλασικό έργο. Η ανισότητα είναι μια θεμελιώδης και κρίσιμη πτυχή της κοινωνίας, επομένως το διαχρονικό ενδιαφέρον για αυτήν είναι απόλυτα δικαιολογημένο.

Στην ίδρυση του αμερικανικού κράτους, ο Thomas Jefferson διακήρυξε στη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας: «Κρατάμε αυτές τις αλήθειες ως αυταπόδεικτες, ότι όλοι οι άνθρωποι δημιουργούνται ίσοι· ότι είναι προικισμένοι από τον Δημιουργό τους με ορισμένα αναφαίρετα δικαιώματα». Αντίστοιχα, η «ισότητα» αποτέλεσε μία από τις τρεις βασικές αρχές της Γαλλικής Επανάστασης. Παρόλο που η πραγματικότητα συχνά υπολείπεται αυτών των ιδανικών, η ίδια η διακήρυξή τους αναδεικνύει τη σημασία τους. Παρά τη γενική αναγνώριση της ανισότητας ως κοινωνικού φαινομένου, παρατηρείται έλλειψη συστηματικής ανάλυσής της. Αν και επιμέρους εκφάνσεις της έχουν μελετηθεί εκτενώς, η προσέγγιση της ανισότητας ως συνολικής έννοιας φαίνεται να έχει υποχωρήσει μπροστά στη μεταμοντέρνα έμφαση στη διαφορά. Όπου εξετάζεται, συχνά εντάσσεται στην πολιτική φιλοσοφία ή αναλύεται ως καθαρά οικονομικό φαινόμενο.

Είναι όμως η κοινωνική ανισότητα πραγματικά τόσο σημαντική; Κάποιοι μπορεί να υποστηρίξουν πως υπάρχουν σοβαρότερα προβλήματα στον κόσμο. Για παράδειγμα, ένας πυρηνικός πόλεμος θα μπορούσε να προκαλέσει μαζική καταστροφή ή ακόμη και το τέλος της ζωής στον πλανήτη. Το γεγονός ότι η ανθρωπότητα κατέχει πλέον αυτή τη δυνατότητα υποδηλώνει ότι ένα τέτοιο σενάριο δεν μπορεί να αποκλειστεί. Ωστόσο, πώς φτάσαμε σε αυτήν την κατάσταση; Ας είμαστε σαφείς: δεν είναι οι φτωχοί που επινόησαν τα όπλα μαζικής καταστροφής, ούτε είναι οι πεινασμένοι που ξεκινούν πολέμους—αν και λόγω της ακραίας φτώχειας τους μπορεί να αποτελέσουν πρόθυμους στρατολογημένους. Αντίθετα, μόνο μια μικρή μειονότητα ισχυρών ατόμων διαθέτει τη δυνατότητα να προκαλέσει πολεμικές συγκρούσεις και να τις κλιμακώσει. Ο κίνδυνος αυτός απορρέει από τις ακραίες ανισότητες στον πλούτο και την εξουσία.

Μια διαφορετική απειλή για την ανθρωπότητα σχετίζεται με την κλιματική αλλαγή και την περιβαλλοντική καταστροφή. Το φαινόμενο της υπερθέρμανσης του πλανήτη και η καταστροφή του στρώματος του όζοντος βρίσκονται ήδη σε εξέλιξη. Αν και πρόκειται για ένα παγκόσμιο ζήτημα, οι αιτίες του δεν κατανέμονται ισότιμα. Οι πλούσιες χώρες φέρουν τη μεγαλύτερη ευθύνη για την περιβαλλοντική υποβάθμιση, καθώς η βιομηχανική τους δραστηριότητα έχει συμβάλει καθοριστικά στη συσσώρευση ρύπων και επιβλαβών εκπομπών. Οι ηγέτες της περιβαλλοντικής καταστροφής είναι οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία, αν και όλες οι βιομηχανικές χώρες συμμετέχουν στο πρόβλημα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αποτελούν τον κύριο ρυπαντή, καθώς εκπέμπουν τις μεγαλύτερες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα, το οποίο συμβάλλει στην υπερθέρμανση του πλανήτη. Ένας βασικός παράγοντας είναι η αμερικανική

εξάρτηση από το αυτοκίνητο. Σε αντίθεση με τις ευρωπαϊκές χώρες, όπου η βενζίνη φορολογείται αυστηρά και τα ενεργειακά αποδοτικά οχήματα είναι δημοφιλή, στις ΗΠΑ τα καύσιμα παραμένουν φθηνά και οι καταναλωτές προτιμούν οχήματα με υψηλή κατανάλωση, γνωστά ως gas-guzzlers. Παρόλο που η αύξηση της φορολογίας των καυσίμων θα μπορούσε να περιορίσει το πρόβλημα, η πολιτική ηγεσία φαίνεται απρόθυμη να εφαρμόσει ένα τόσο αντιδημοφιλές μέτρο, αφήνοντας τις αρνητικές συνέπειες να επηρεάζουν ολόκληρο τον κόσμο. Η Ιαπωνία, από την άλλη, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα διαφορετικού τύπου περιβαλλοντικής επιβάρυνσης. Παρότι τα ιαπωνικά αυτοκίνητα είναι ενεργειακά αποδοτικά, η χώρα παρουσιάζει έντονη ζήτηση για ξυλεία, καταστρέφοντας τα δάση γειτονικών περιοχών. Τα δέντρα παίζουν κρίσιμο ρόλο στην απορρόφηση του διοξειδίου του άνθρακα, και η αποψίλωση των δασών επιδεινώνει περαιτέρω το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Η καταστροφή των δασών δεν είναι αποκλειστικά ιαπωνικό φαινόμενο. Στη Νότια Αμερική, για παράδειγμα, εκτεταμένες εκτάσεις αποψιλώνονται παράνομα, όχι για την εκμετάλλευση της ξυλείας, αλλά για τη μετατροπή των εδαφών σε γεωργικές εκτάσεις. Αν και πολλές βιομηχανικές χώρες ακολούθησαν παρόμοιες πρακτικές στο παρελθόν, σήμερα επενδύουν στην αναδάσωση και στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ξυλείας. Ωστόσο, οι καταστροφικές πρακτικές εξακολουθούν να υπερτερούν των προσπαθειών αποκατάστασης.

Ουσιαστικά, έχουμε από τη μία πλευρά τις οικονομικά «προηγμένες» χώρες που δημιουργούν υπερβολικές ποσότητες επιβλαβών αερίων, ενώ ταυτόχρονα καταστρέφουν την φυσική άμυνα ενάντια στο καταστροφική επίδραση αυτών των αερίων. Υπάρχει τώρα διεθνής ανησυχία για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, αλλά οι ενέργειες καθυστερούν σε σχέση με τις καλές προθέσεις. Το ίδιο συμφέρον των πλούσιων και ισχυρών είναι δύσκολο να ξεπεραστεί. Σίγουρα, οι πλούσιες χώρες λαμβάνουν επίσης μέτρα για να στηρίξουν τις φτωχότερες. Ένα μέρος των εθνικών τους εσόδων διατίθεται για αναπτυξιακή βοήθεια ή για την καταπολέμηση της πείνας. Το 1995, η Κοινωνική Σύνοδος Κορυφής των Ηνωμένων Εθνών δεσμεύτηκε να εξαλείψει τη φτώχεια, χαρακτηρίζοντάς τη ως «ηθική, κοινωνική, πολιτική και οικονομική επιταγή της ανθρωπότητας» (New Internationalist, Μάρτιος 1999). Πρόκειται για ένα ευγενές ιδανικό, αλλά πόσα πραγματικά συνεισφέρουν οι πλούσιες χώρες;

Ο στόχος του ΟΗΕ για τη διεθνή βοήθεια από τις πλούσιες χώρες ανέρχεται μόλις στο 0,7% του ΑΕΠ τους. Ακόμη και αυτό το μετριοπαθές ποσοστό θα μπορούσε να έχει σημαντικό αντίκτυπο, όμως, την τελευταία φορά που μετρήθηκε - το 1999 - μόνο η Σουηδία και οι Κάτω Χώρες κατάφεραν να τον επιτύχουν, ενώ ο Καναδάς και άλλες σκανδιναβικές χώρες τον

πλησίασαν αρκετά. Το 1992, ο μέσος όρος της διεθνούς βοήθειας ανερχόταν στο 0,33%, ενώ επτά χρόνια αργότερα είχε μειωθεί στο 0,22% (ΟΗΕ, 1999). Ακόμη και αυτό το ελάχιστο ποσοστό είναι παραπλανητικό, καθώς μεγάλο μέρος αυτών των χρημάτων ενσωματώνεται σε εμπορικές συμφωνίες ή χρησιμοποιείται για την αποπληρωμή χρεών. Έτσι, αποκαλύπτεται μια σκληρή πραγματικότητα: η καθαρή ροή πόρων είναι από τις φτωχές χώρες προς τις πλούσιες. Το κόστος της αποπληρωμής του χρέους υπερβαίνει τα έσοδα που λαμβάνουν οι φτωχές χώρες από τους πλούσιους γείτονές τους. Δεν προκαλεί έκπληξη, λοιπόν, που οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι, ενώ οι φτωχοί συνεχίζουν να στερούνται βασικών πόρων.

Ωστόσο, η οικονομική ανισότητα δεν περιορίζεται στις διαφορές μεταξύ των χωρών. Εξίσου ανησυχητικές είναι και οι εσωτερικές ανισότητες εντός των ανεπτυγμένων κρατών. Είναι κρίσιμο να σημειωθεί ότι η φτώχεια δεν είναι ένα φαινόμενο που αφορά αποκλειστικά τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Παρόμοιες τάσεις παρατηρούνται και στις πλούσιες χώρες. Οι ζητιάνοι έχουν επιστρέψει στους δρόμους της Βρετανίας, μιας χώρας που κάποτε υπερηφανευόταν για τον πρωτοποριακό της ρόλο στη δημιουργία ενός κράτους πρόνοιας. Η φτώχεια μπορεί να εμφανίζεται με διαφορετικές μορφές στις ανεπτυγμένες χώρες, γεγονός που δυσχεραίνει τη μέτρησή της. Όταν οι άνθρωποι πεθαίνουν από την πείνα, η φτώχεια τους είναι αδιαμφισβήτητη, αλλά πέρα από αυτό το επίπεδο, ο ορισμός της γίνεται πιο ασαφής. Παρ' όλα αυτά, τεράστιοι αριθμοί ανθρώπων στον πλούσιο κόσμο της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής δεν διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους για μια αξιοπρεπή διαβίωση. Πράγματι, οι συνθήκες διαβίωσης πολλών ανθρώπων επιδεινώνονται, ενώ οι οικονομικές ανισότητες διευρύνονται.

Σύμφωνα με τον Δείκτη Ανθρώπινης Φτώχειας του ΟΗΕ, οι ΗΠΑ - η πλουσιότερη χώρα του κόσμου - εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας μεταξύ των βιομηχανικών χωρών, ακολουθούμενες από την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα με αυτόν τον δείκτη, έως και το 17% του πληθυσμού των ΗΠΑ ζει σε συνθήκες φτώχειας, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία ανέρχονται στο 15%. Ακόμη και στη Σουηδία, που θεωρείται υπόδειγμα κοινωνικής ισότητας, το 7% του πληθυσμού ζει κάτω από το όριο της φτώχειας (ΟΗΕ, 1999). Καθώς οι πλούσιες χώρες γίνονται πλουσιότερες, οι ανώτερες οικονομικές τάξεις καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερο ποσοστό του εθνικού εισοδήματος, διευρύνοντας το χάσμα μεταξύ πλουσίων και φτωχών.

Είναι προφανές ότι η κοινωνική ανισότητα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου. Η πλειονότητα του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε συνθήκες φτώχειας

ή βρίσκεται κοντά σε αυτό το όριο, ενώ πολλοί αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο λιμοκτονίας. Την ίδια στιγμή, ακόμη και στις πλουσιότερες χώρες, μεγάλα τμήματα του πληθυσμού ζουν στο κοινωνικό περιθώριο, ενώ μια μικρή ελίτ συγκεντρώνει αμύθητο πλούτο. Παρόλο που η οικονομική ανισότητα δεν είναι η μοναδική μορφή κοινωνικής ανισότητας, αποτελεί βασικό άξονα κατανόησης του προβλήματος. Άλλες μορφές ανισότητας επιτείνουν ακόμη περισσότερο το μέγεθος και τη σημασία του ζητήματος.

Παρ' όλα αυτά, κάποιος μπορεί να υποστηρίξει ότι η ανησυχία για την ανισότητα είναι αβάσιμη, ότι η ισότητα μπορεί να επιτευχθεί μόνο εις βάρος της ελευθερίας ή ακόμη ότι αποτελεί μια ανέφικτη ψευδαίσθηση. Συχνά διατυπώνεται η άποψη, τόσο από πολιτικούς κριτικούς της αριστεράς όσο και της δεξιάς, ότι η ελευθερία και η ισότητα είναι συγκρουόμενα ιδανικά. Από τη μία πλευρά, υποστηρίζεται ότι τα μέτρα για τη μείωση της ανισότητας ενδέχεται να περιορίζουν την ελευθερία των ατόμων να επιδιώκουν τα συμφέροντά τους. Από την άλλη, προβάλλεται το επιχείρημα ότι η ελευθερία των προνομιούχων να επωφελούνται από την ευνοϊκή τους θέση συντηρεί ή εντείνει τις υπάρχουσες ανισότητες.

Όπως επισημαίνει ο Dworkin (1996), εφόσον η ισότητα και η ελευθερία οριστούν με αρκετά γενικό τρόπο, η αντίθεσή τους μπορεί να φαίνεται αναπόφευκτη. Ωστόσο, ο ίδιος υποστηρίζει ότι, αν κατανοηθούν σωστά, τα δύο ιδανικά δεν είναι αμοιβαία αντίθετα, αλλά αλληλοενισχύονται. Αυτή η προσέγγιση είναι βάσιμη. Αν, για παράδειγμα, όλοι υποχρεώνονταν να ντύνονται, να τρώνε και να ζουν με τον ίδιο τρόπο, ακόμη κι αν κάτι τέτοιο ήταν εφικτό, θα συνιστούσε έναν παράλογο περιορισμό της ελευθερίας. Ωστόσο, αυτό δεν είναι το ουσιώδες ζήτημα. Από μια πιο ρεαλιστική και κοινωνικά δίκαιη σκοπιά, η έννοια της ελευθερίας να απολαμβάνει κανείς τον τρόπο ζωής των πλουσίων δεν έχει ουσιαστικό νόημα για τους φτωχούς που δεν μπορούν καν να εξασφαλίσουν επαρκή τροφή. Ομοίως, οι περιορισμοί στην ελευθερία μπορεί να ισχύουν καθολικά, αλλά η ανισότητα τους προσδίδει διαφορετικές διαστάσεις. Όπως παρατήρησε ο Ανατόλ Φρανς (1976), «Ο νόμος, στην επιβλητική του αμεροληψία, απαγορεύει τόσο στους πλούσιους όσο και στους φτωχούς να κοιμούνται κάτω από γέφυρες, να ζητιανεύουν στους δρόμους και να κλέβουν ψωμί». Αυτή η ψευδεπίγραφη ισότητα θεμελιώνεται σε βαθιά κοινωνική ανισότητα. Η πραγματική ισότητα, αντιθέτως, θα επέφερε περισσότερη ελευθερία.

Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η ισότητα είναι μια ψευδαίσθηση και ότι οι προσπάθειες για τη δημιουργία πιο ισότιμων κοινωνιών είναι μάταιες ή ακόμη και επιζήμιες. Τέτοιες θέσεις έχουν διατυπωθεί εδώ και αιώνες, υποστηριζόμενες από διαφορετικές οπτικές γωνίες από στοχαστές

όπως οι Pareto (1984), Mosca (1939) και Michels (1911). Οι προσεγγίσεις τους είναι κυρίως πολιτικές, αλλά έχουν άμεση συνάφεια με την κοινωνική πολιτική και την κοινωνική αλλαγή. Σε έναν βαθμό, έχουν δίκιο ή, τουλάχιστον, θέτουν ένα σημαντικό επιχείρημα. Καθώς οι κοινωνίες εξελίσσονται διαχρονικά, ένα ισχυρό στοιχείο συνέχειας στις κοινωνικές τους δομές παραμένει αναπόφευκτο. Οι διαδικασίες κοινωνικής αναπαραγωγής σε σταθερές κοινωνίες συνήθως συνεπάγονται μόνο περιορισμένες και σταδιακές μεταβολές, γεγονός που συχνά οδηγεί στη διαιώνιση των ανισοτήτων. Ωστόσο, όπως επισημαίνει ο Hirschman (1996), όσοι παρουσιάζουν την ανισότητα ως αναπόφευκτη συχνά παραβλέπουν την πολυπλοκότητα και τη δυναμική των διαδικασιών κοινωνικής αλλαγής. Οι κοινωνικές δομές δεν είναι στατικά οικοδομήματα· αντίθετα, εξελίσσονται διαρκώς, και αυτή η εξέλιξη επηρεάζει και τη φύση των ανισοτήτων.

Η ύπαρξη της κοινωνικής αλλαγής, όμως, δεν πρέπει να εξισώνεται αυτόματα με την πρόοδο, ανεξαρτήτως του πώς αυτή ορίζεται. Σε ορισμένους τομείς, όπως οι έμφυλες σχέσεις, διαφαίνεται μια τάση προς μεγαλύτερη ισότητα. Σε άλλους, όπως η κατανομή του πλούτου και της φτώχειας, οι ανισότητες μπορεί να εντείνονται. Ο εικοστός αιώνας σηματοδότησε μια επιτάχυνση του ρυθμού της κοινωνικής αλλαγής, και μακροπρόθεσμα αυτή μπορεί να είναι ιδιαίτερα σημαντική, αν και η ακριβής της σχέση με την ανισότητα παραμένει ασαφής. Είναι πιθανό ότι οι ακραίες ανισότητες που χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο κόσμο μας θα διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του μέλλοντος. Τείνουμε να θεωρούμε δεδομένη τη σταθερότητα των κοινωνιών μας, όμως αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι ισχυροί πολιτισμοί του παρελθόντος, όπως αυτοί της Κίνας, της Βαβυλώνας, της Αιγύπτου, της Ελλάδας και της Ρώμης, τελικά κατέρρευσαν. Ποια, άραγε, θα είναι η μοίρα του σύγχρονου κόσμου μας;

3.3 Μορφές και Μηχανισμοί Κοινωνικής Ανισότητας

Μια σύντομη σκέψη αρκεί για να κατανοήσουμε ότι ο κοινωνικός κόσμος χαρακτηρίζεται από μια ευρεία ποικιλία μορφών κοινωνικής ανισότητας. Αν και δεν καλύπτουν όλο το φάσμα των τύπων ανισότητας, οι παρακάτω αναλύσεις εξετάζουν ορισμένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα. Όπως θα φανεί στη συνέχεια, η συζήτηση παρέχει μια ολοκληρωμένη και εκτενή ανάλυση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Η ανισότητα συχνά προσδιορίζεται με οικονομικούς όρους, ως αντίθεση μεταξύ πλουσίων και φτωχών. Οι οικονομικές ανισότητες είναι ιδιαίτερα σημαντικές και σχετικά εύκολο να

εντοπιστούν, καθώς το χρήμα αποτελεί ένα μετρήσιμο και αντικειμενικό μέτρο. Επιπλέον, το χρήμα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο σε πολλές μορφές ανισότητας. Για παράδειγμα, το 1990, οι ΗΠΑ και η Ελβετία δαπανούσαν περισσότερα από 600 φορές το ποσό που αφιερωνόταν στην υγειονομική περίθαλψη ανά άτομο σε σύγκριση με χώρες όπως η Τανζανία ή η Σιέρα Λεόνε και περίπου 800 φορές περισσότερα από το Βιετνάμ. Παρότι αυτό μπορεί να μην αντικατοπτρίζει με ακρίβεια το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας σε αυτές τις χώρες, καταδεικνύει τις σημαντικές ανισότητες στις διαθέσιμες πόρους και τις δυνατότητες πρόσβασης στην περίθαλψη.

Οι τεχνολογικές εξελίξεις θεωρούνται συχνά καθοριστικός παράγοντας των επιπέδων εισοδήματος και, κατ' επέκταση, των βαθμών ανισότητας. Στο άρθρο του «Ποια είναι η επίδραση της τεχνολογικής αλλαγής στην ανισότητα αποδοχών;», ο Mike Smith παρουσιάζει μια λεπτομερή και εμπειριστατωμένη ανάλυση του ζητήματος. Βασιζόμενος σε δεδομένα από τις ΗΠΑ και άλλες ανεπτυγμένες χώρες, διαπιστώνει ότι υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία που να υποστηρίζουν την ευρέως διαδεδομένη άποψη των οικονομολόγων, ότι η τεχνολογική αλλαγή, μέσω της επίδρασής της στη ζήτηση δεξιοτήτων, οδηγεί σε αυξανόμενες εισοδηματικές ανισότητες. Παρότι η τεχνολογική πρόοδος έχει συνδυαστεί με αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας, τα δεδομένα ποικίλλουν σημαντικά από χώρα σε χώρα.

Τρία είδη αποδεικτικών στοιχείων που χρησιμοποιούνται συχνά για την υποστήριξη αυτής της θεωρίας εξετάζονται: πρώτον, οι μεταβολές στην ανισότητα αποδοχών και αν αυτές συμφωνούν με τη «θεωρία αναντιστοιχίας δεξιοτήτων και εργασίας»· δεύτερον, αν η απόδοση των δεξιοτήτων στις αποδοχές των εργαζομένων έχει αυξηθεί· και τρίτον, αν η χρήση νέας τεχνολογίας σχετίζεται με υψηλότερες αποδοχές. Ο Smith αναλύει διεξοδικά την καλύτερη εκδοχή αυτής της θεωρίας, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι τα αποδεικτικά στοιχεία είναι αμφιλεγόμενα ή, στην καλύτερη περίπτωση, ανεπαρκή. Συνεπώς, υποστηρίζει ότι η θέση αυτή «δεν είναι καθόλου ισχυρή» και ότι υπάρχουν εξίσου, αν όχι περισσότερο, υποσχόμενες εναλλακτικές εξηγήσεις.

Μια από τις πιο θεμελιώδεις βάσεις κοινωνικής διαφοροποίησης είναι η εργασία, ιδιαίτερα στις βιομηχανικές κοινωνίες με τις σύνθετες επαγγελματικές τους δομές. Η εργασία αποτελεί την κύρια πηγή εισοδήματος τόσο για την κοινωνία όσο και για τα άτομα. Ωστόσο, ο ρόλος της δεν περιορίζεται σε αυτό. Μπορεί να είναι πηγή ικανοποίησης ή δυσαρέσκειας, να παρέχει κοινωνική αλληλεπίδραση και, πάνω απ' όλα, να διαμορφώνει την κοινωνική ταυτότητα ενός ατόμου. Για τους ανέργους, η απώλεια εργασίας συνεπάγεται κάτι περισσότερο από την

απώλεια εισοδήματος· είναι μια πολυδιάστατη μορφή στέρησης, όπως καταδεικνύει η μελέτη του Burman (1988).

Ο Bryn Jones και ο Peter Nisbet προσφέρουν μια σημαντική συμβολή στην κατανόηση της ανεργίας μέσω της μελέτης τους για τη συλλογική απόλυση (CR). Όταν 20 ή περισσότερα άτομα απολύονται λόγω της παύσης της ανάγκης για την εργασία τους, αυτό χαρακτηρίζεται ως συλλογική απόλυση. Η ευκολία με την οποία οι εργοδότες μπορούν να επιβάλλουν τέτοιου είδους απολύσεις έχει βαθιές επιπτώσεις όχι μόνο σε όσους χάνουν τις δουλειές τους αλλά και στη συνολική δομή του εργατικού δυναμικού και της απασχόλησης. Σε σχέση με τις ανισότητες φύλου και ηλικίας, οι συλλογικές απολύσεις συχνά οδηγούν στην ανεργία μεγαλύτερων ανδρών, οι οποίοι ωθούνται σε πρόωρη συνταξιοδότηση, ενώ τη θέση τους καταλαμβάνουν γυναίκες που εργάζονται υπό καθεστώς μερικής απασχόλησης.

Ακόμα και όταν οι απολυμένοι εργάτες βρίσκουν νέες δουλειές, αυτές τείνουν να είναι προσωρινές, ανασφαλείς και με χαμηλότερους μισθούς. Αυτό αποτελεί μέρος μιας γενικότερης στροφής προς μεγαλύτερη ποικιλία, ευελιξία και ανασφάλεια στην απασχόληση. Ενώ η λεγόμενη «ευελιξία» υποτίθεται ότι ενισχύει την αποδοτικότητα, μια πιο προσεκτική ανάλυση εγείρει σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με αυτές τις αξιώσεις. Οι συλλογικές απολύσεις δεν είναι πλέον απλώς μια αντίδραση σε οικονομικές αντιξοότητες· έχουν εξελιχθεί σε στρατηγικό εργαλείο διαχείρισης, όπως η μείωση του εργατικού κόστους για την αύξηση της αξίας των μετοχών. Παρόλο που τα συνδικάτα διαδραματίζουν συχνά σημαντικό ρόλο, η εξουσία εξακολουθεί να ανήκει στους εργοδότες και δεν μπορεί να συγκριθεί με την επιρροή των φορέων που υποστηρίζουν τους ανέργους στην επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Οι συλλογικές απολύσεις συμβάλλουν, ενδεχομένως απρόβλεπτα, στην ενίσχυση των ανισοτήτων. Η ανισότητα, αν και έχει οικονομικές διαστάσεις, είναι πρωτίστως κοινωνικό φαινόμενο. Παρουσιάζεται σε ποικίλες μορφές και επηρεάζει κάθε πτυχή της ζωής. Όπως επισημάνθηκε προηγουμένως, οι διάφορες μορφές ανισότητας είναι αλληλένδετες, δημιουργώντας μια σωρευτική επίδραση. Αυτό αποτυπώνεται εύστοχα στο έργο του Ansgar Weymann και των συνεργατών του. Το άρθρο τους, με τίτλο «Κοινωνική Αλλαγή και Ο Κύκλος Ζωής στην Ανατολική Γερμανία: Μια Διαγενεακή Προσέγγιση στις Ανισότητες Εκπαίδευσης, Εργασίας και Φύλου», αναδεικνύει την αλληλεπίδραση διαφορετικών μορφών ανισότητας. Η ενοποίηση της Γερμανίας προσέφερε μια σπάνια ευκαιρία μελέτης ταχείας κοινωνικής μεταμόρφωσης, την οποία η ερευνητική ομάδα αξιοποίησε εξαιρετικά. Η εμπειρία της Ανατολικής Γερμανίας διέφερε σημαντικά από αυτή των υπόλοιπων χωρών του Ανατολικού Μπλοκ, λόγω της άμεσης

σύνδεσής της με τη δυτική Γερμανία. Η αύξηση των εισοδημάτων και των κοινωνικών παροχών συνοδεύτηκε από μια μαζική απώλεια θέσεων εργασίας. Ενώ κάποιοι ευνοήθηκαν από τη μετάβαση, άλλοι δυσκολεύτηκαν ή αδυνατούσαν να προσαρμοστούν. Αναμενόμενα, το φύλο και η κοινωνική διαστρωμάτωση διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο, αλλά ο πιο κρίσιμος παράγοντας ήταν η ηλικία. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία, οι οποίοι είχαν εκπαιδευτεί και εργαστεί υπό το καθεστώς της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας (ΛΔΓ), υπέστησαν τις σοβαρότερες επιπτώσεις, ενώ οι νεότεροι ωφελήθηκαν περισσότερο από το νέο καθεστώς.

Μία από τις βασικές διαστάσεις της ανισότητας είναι το φύλο. Ανάλογα με την κοινωνική και οικονομική δομή κάθε χώρας, η ανισότητα των φύλων λαμβάνει διαφορετικές μορφές, ωστόσο το γενικό μοτίβο παραμένει σταθερό: οι γυναίκες υστερούν σε σύγκριση με τους άνδρες. Παρότι ορισμένες γυναίκες επιτυγχάνουν επαγγελματικά, σε γενικές γραμμές αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη πιθανότητα οικονομικής ανασφάλειας. Οι επιπτώσεις αυτής της ανισότητας δεν περιορίζονται μόνο στο οικονομικό πεδίο, αλλά εκτείνονται σε διάφορες πτυχές της κοινωνικής ζωής.

Ο Paul Boyle και οι συνεργάτες του διερευνούν την επίδραση της μετανάστευσης μεγάλων αποστάσεων στην απασχόληση των γυναικών στη Βρετανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα διαθέσιμα δεδομένα επιβεβαιώνουν ότι η μετανάστευση μειώνει τις πιθανότητες απασχόλησης των συζύγων, όπως ήταν αναμενόμενο. Ωστόσο, το πραγματικά ενδιαφέρον ερώτημα αφορά τις γυναίκες, που είναι οι κύριοι βιοποριστές στις σχέσεις τους. Η συγκεκριμένη έρευνα, βασισμένη σε δύο μεγάλα αντιπροσωπευτικά δείγματα παντρεμένων ή συντρόφων στις δύο χώρες, παρέχει μια πρωτότυπη και προσεκτικά σχεδιασμένη ανάλυση. Μέσω της συσχέτισης σχεσιακών και ατομικών μεταβλητών, οι ερευνητές επιτυγχάνουν μια λεπτομερή διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την απασχόληση των γυναικών. Σύμφωνα με τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, θα αναμενόταν οι γυναίκες με υψηλό επαγγελματικό προφίλ να έχουν προτεραιότητα στην καριέρα τους. Ωστόσο, η ανάλυση των δεδομένων καταδεικνύει μια διαφορετική πραγματικότητα, ανατρέποντας προηγούμενες πεποιθήσεις. Συγκεκριμένα, η απασχόληση των γυναικών επηρεάζεται σημαντικά, ανεξάρτητα από το επαγγελματικό επίπεδο του συντρόφου τους. Επιπλέον, η μητρότητα παραμένει καθοριστικός παράγοντας που περιορίζει τις ευκαιρίες απασχόλησης. Στις βιομηχανικές χώρες, μόλις το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα έγινε σύνηθες οι μητέρες να εργάζονται, κατά κύριο λόγο σε θέσεις μερικής απασχόλησης, προκειμένου να συνδυάσουν την εργασία με την ανατροφή των παιδιών. Καθώς

οι εργασιακές συνθήκες συνεχίζουν να εξελίσσονται, συνοδεύονται από βαθιές αλλαγές στη ζωή των γυναικών.

Όπως αναδεικνύει το εξαιρετικό άρθρο της Jackie Scott, η στάση απέναντι στην απασχόληση των μητέρων είναι εξίσου σημαντική όσο και ευρέως μεταβλητή σε ολόκληρη την Ευρώπη. Στο άρθρο της, εξετάζει τη στάση απέναντι στην εργασία των μητέρων με παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας σε οκτώ ευρωπαϊκές χώρες. Σε όλες τις χώρες, τα ποσοστά αποδοχής της μητρικής απασχόλησης διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με την ηλικία του παιδιού. Η ηλικιακή ομάδα, το επίπεδο εκπαίδευσης και η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας επηρεάζουν αυτές τις στάσεις, με τις αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους φύλου να λειτουργούν ως μεσολαβητικός παράγοντας. Ωστόσο, οι υφιστάμενες τυπολογίες της κοινωνικής πρόνοιας για τις οικογένειες δεν αντιστοιχούν απόλυτα στις διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών ως προς τις σχετικές αντιλήψεις. Συγκεκριμένα, δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία που να υποστηρίζουν μια σαφή διάκριση μεταξύ Βόρειας και Νότιας Ευρώπης. Υποστηρίζεται ότι, στις περισσότερες χώρες, παρατηρείται μια δομική καθυστέρηση, με τις πολιτικές να μην συμβαδίζουν πλήρως με τις προτιμήσεις των πολιτών όσον αφορά τους γονεϊκούς και εργασιακούς ρόλους.

Οι παραδοσιακές κοινωνιολογικές προσεγγίσεις έχουν ερμηνεύσει την επαγγελματική ανισότητα μέσα από το πρίσμα της κοινωνικής τάξης ή του status. Αν και οι δύο αυτές έννοιες είναι θεωρητικά διακριτές, στην πρακτική ανάλυση τείνουν να συγχωνεύονται, γεγονός που έχει προκαλέσει έντονη κριτική τα τελευταία χρόνια. Για παράδειγμα, στις βιομηχανικές κοινωνίες, η αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στην απασχόληση έχει αναδείξει το φαινόμενο των «διασταυρούμενων γάμων», όπου τα επαγγέλματα των συντρόφων ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις (Prandy, 1986). Αυτή η προσέγγιση, που χρησιμοποιεί το επάγγελμα ως βασικό κριτήριο κοινωνικής τάξης, οδηγεί στο παράδοξο όπου, ακόμη και σε ισότιμους γάμους με κοινή οικονομική διαχείριση, οι σύντροφοι κατατάσσονται σε διαφορετικές τάξεις λόγω της επαγγελματικής τους θέσης. Ωστόσο, η ίδια η έννοια της κοινωνικής τάξης ως συλλογικού κοινωνικού φαινομένου προϋποθέτει ότι οι σύντροφοι ανήκουν στην ίδια τάξη.

Μία λύση που προτείνεται είναι η μετάβαση από μια συλλογική σε μια ατομική θεώρηση της τάξης (Rose & O'Reilly, 1998), επιτρέποντας στους συντρόφους να ταξινομούνται σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις. Παρόλα αυτά, αυτή η προσέγγιση υπονομεύει τη θεωρητική συνοχή της έννοιας της τάξης (Blackburn, 1998). Παρότι οι παραδοσιακές θεωρίες κοινωνικής τάξης θεωρούνται πλέον ανεπαρκείς και σε μεγάλο βαθμό παρωχημένες, οι ανισότητες που

προσπαθούσαν να εξηγήσουν παραμένουν εξίσου κρίσιμες. Η αδυναμία αντιμετώπισης αυτών των ανισοτήτων δεν συνεπάγεται την εξαφάνισή τους· αντιθέτως, απαιτείται μια πιο ολοκληρωμένη θεωρητική εξήγηση.

Σε αυτή την κατεύθυνση, η Harriet Bradley (2016) επιχειρεί να προσφέρει μια ανανεωμένη προσέγγιση στην έννοια της κοινωνικής τάξης. Αναλύοντας την εξέλιξη της θεωρίας της τάξης, διερευνά τρόπους για την ανανέωση της συζήτησης γύρω από την κοινωνική ανισότητα. Παρά τη μείωση της εστίασης στην ανάλυση της κοινωνικής τάξης, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές συνεισφορές (π.χ. Goldthorpe). Η Bradley υποστηρίζει ότι η κοινωνική τάξη πρέπει να προσεγγίζεται ως ένα σχεσιακό φαινόμενο και όχι ως μια στατική οικονομική κατηγορία. Απορρίπτει τόσο την τάση να αντιμετωπίζεται η τάξη ως ατομική ιδιότητα, όσο και την ταξινόμησή της ως απόλυτη κατηγορία στην οποία κατατάσσεται κάθε άτομο. Προτείνει, αντ' αυτού, τη συνδυαστική χρήση ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων ανάλυσης. Ιδιαίτερα, η έννοια της «υβριδικότητας της τάξης» θεωρείται κεντρική για την κατανόηση των πολύπλοκων κοινωνικών δομών και του ρόλου τους στην πολιτική δράση και την κοινωνική αναγνώριση.

Η αμερικανική κοινωνιολογία έχει πρωτοστατήσει στην ανάπτυξη κλιμάκων status, ωστόσο η θεωρητική τους βάση συχνά παρουσιάζει αδυναμίες σε σχέση με την εμπειρική τους εφαρμογή (Stewart & Blackburn, 1975). Παρότι οι μετρήσεις status, όπως και οι μετρήσεις κοινωνικής τάξης, έχουν περιέλθει σε σχετική αχρηστία, οι ανισότητες που αποτυπώνουν εξακολουθούν να είναι υπαρκτές. Σε αυτό το πλαίσιο, ο Ken Prandy (1999) προτείνει έναν πιο ολοκληρωμένο τρόπο αποτύπωσης των επαγγελματικών ανισοτήτων, αξιοποιώντας την Κλίμακα Κοινωνικής Διαστρωμάτωσης του Cambridge. Αν και η συγκεκριμένη κλίμακα δεν είναι καινούργια, πρόσφατες και συνεχιζόμενες εξελίξεις έχουν ενισχύσει τη σημασία της, οδηγώντας στη δημιουργία παραλλαγών της σε πολλές χώρες.

Βασισμένο σε πρότυπα κοινωνικής αλληλεπίδρασης, το σύστημα αυτό παρέχει ένα μέτρο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης όσον αφορά τα γενικευμένα (αντι)πλεονεκτήματα. Ο Prandy προσφέρει μια συνοπτική, αλλά και ιδιαίτερα τολμηρή, ανασκόπηση της φύσης, των δυνατοτήτων και των αδυναμιών των θεωριών της τάξης και του status. Παρόλο που οι διάφοροι τύποι μετρήσεων της διαστρωμάτωσης φαίνεται να αποτυπώνουν τις ίδιες ή πολύ παρόμοιες πτυχές της ανισότητας, οι θεωρητικές τους αιτιολογήσεις είναι περιορισμένες, και η αποτύπωση σε διακριτές κατηγορίες τάξης (ή status) καθίσταται ακατάλληλη.

Η «κληροδότηση» του επαγγελματικού επιπέδου (στην Κλίμακα) από τον πατέρα στον γιο παρατηρείται τόσο εντός, όσο και μεταξύ των κοινωνικών τάξεων. Επιπλέον, η διάκριση

μεταξύ μεσαίας και εργατικής τάξης δεν διαχωρίζει δύο διακριτές ομάδες, αλλά μάλλον αποτυπώνει μια συνεχή κλίμακα κατά μήκος της κοινωνικής ιεραρχίας. Η επιλογή συντρόφου γάμου, η υγεία και η εκλογική συμπεριφορά σχετίζονται επίσης με το επίπεδο της κλίμακας, χωρίς να υφίστανται σαφή όρια μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Συνεπώς, η λεγόμενη «πτώση της τάξης» δεν αποτελεί αναγκαστικά μια ουσιαστική αλλαγή στην κοινωνική δομή, αλλά ενδέχεται να αντικατοπτρίζει την αποδυνάμωση ενός συγκεκριμένου θεωρητικού υποδείγματος.

Η επαγγελματική δομή αποτελεί θεμελιώδη βάση για την κατανόηση της κοινωνικής ανισότητας, αλλά η απουσία απασχόλησης συνιστά έναν εξίσου σημαντικό παράγοντα. Αυτή η έλλειψη απασχόλησης εκτείνεται πέρα από την, αναμφίβολα κρίσιμη, ανεργία που έχει ήδη αναλυθεί. Η μη απασχόληση συχνά συνεπάγεται οικονομική δυσχέρεια, ενώ επηρεάζει ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών ζητημάτων. Παράγοντες όπως η ανεργία, η συνταξιοδότηση, η εκπαίδευση, η ανατροφή των παιδιών και η φροντίδα, η ψυχική ή σωματική αναπηρία και η κακή υγεία μπορούν να οδηγήσουν σε αποκλεισμό από την αμειβόμενη εργασία. Αυτός ο αποκλεισμός, ή αλλιώς η περιθωριοποίηση, μπορεί να μην είναι απόλυτος, αλλά συχνά έχει σημαντικές κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις.

Οι συνταξιούχοι και οι άνεργοι συχνά υφίστανται απώλεια εισοδήματος, με αποτέλεσμα να αποτελούν μεγάλο ποσοστό όσων ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Παρόμοιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν και τα άτομα που αδυνατούν να εργαστούν λόγω αναπηρίας ή ασθένειας, καθώς και οι φοιτητές, οι οποίοι συχνά βρίσκονται σε οικονομική δυσχέρεια και συσσωρεύουν χρέη με την ελπίδα ενός καλύτερου μέλλοντος.

Η κατάσταση των μητέρων παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες. Οι μονογονείς, είτε πρόκειται για μητέρες είτε για πατέρες, είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν σημαντικές οικονομικές δυσκολίες, ενώ οι γονείς που ζουν με τους συντρόφους τους και εργάζονται έχουν μικρότερες πιθανότητες να συσσωρεύσουν αποθεματικά ή συνταξιοδοτικά δικαιώματα, γεγονός που τους καθιστά ευάλωτους σε μελλοντικές απώλειες. Πέρα από τις οικονομικές προεκτάσεις, η κοινωνική περιθωριοποίηση οδηγεί στον αποκλεισμό μιας σημαντικής μερίδας του πληθυσμού από κοινωνικές και επαγγελματικές ευκαιρίες.

Η κοινωνική περιθωριοποίηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις πολλαπλές μορφές κοινωνικής ανισότητας, οι οποίες εκτείνονται πέρα από τα οικονομικά ζητήματα και επηρεάζουν την εργασία, το φύλο, την εκπαίδευση και την ευρύτερη κοινωνική ταυτότητα. Η απώλεια εργασίας, όπως στην περίπτωση των μαζικών απολύσεων, δεν οδηγεί μόνο σε

οικονομική ανασφάλεια, αλλά και σε αποξένωση από τις κοινωνικές δομές, δημιουργώντας ένα περιβάλλον αποκλεισμού και αβεβαιότητας. Παράλληλα, οι ανισότητες που σχετίζονται με το φύλο και την ηλικία καταδεικνύουν τη συσσωρευτική επίδραση των διαφορετικών μορφών κοινωνικής ανισότητας, καθιστώντας την προσαρμογή στις σύγχρονες, ταχέως μεταβαλλόμενες κοινωνίες ιδιαίτερα απαιτητική.

Η αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων καθιστά την κοινωνική περιθωριοποίηση ένα πολυδιάστατο και διαγενεακό φαινόμενο, το οποίο απαιτεί μια πολυεπίπεδη προσέγγιση για την κατανόηση και την αντιμετώπισή του.

3.4 Η Έννοια της Κοινωνικής Αξίας και οι Προκλήσεις Μέτρησής της

Η έννοια της κοινωνικής αξίας έχει αναδειχθεί ως σημαντικό εργαλείο στην ανάλυση του αντίκτυπου κοινωνικών δράσεων, πολιτικών και παρεμβάσεων, ιδιαίτερα σε τομείς που δεν αποφέρουν άμεσο χρηματικό κέρδος αλλά συνεισφέρουν στην κοινωνική ευημερία και συνοχή. Η κοινωνική αξία σχετίζεται με ωφέλειες, όπως η βελτίωση της ποιότητας ζωής, η κοινωνική ένταξη, η ενδυνάμωση των αδύναμων ομάδων, η πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγεία, και η ενίσχυση της συλλογικής ευημερίας.

Ωστόσο, η μέτρησή της παραμένει εξαιρετικά περίπλοκη και αμφιλεγόμενη. Όπως σημειώνει ο Mulgan (2010), η κοινωνική αξία δεν είναι αντικειμενική ή στατική, αλλά διαμορφώνεται δυναμικά μέσα από την αλληλεπίδραση προσφοράς και ζήτησης στο εκάστοτε κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο. Το τι θεωρείται κοινωνικά πολύτιμο διαφέρει από κοινότητα σε κοινότητα, και η αποτίμησή του επηρεάζεται από πολιτισμικά, ηθικά και πολιτικά πλαίσια.

Αυτή η προσέγγιση έρχεται σε αντίθεση με τις παραδοσιακές οικονομικές θεωρίες, όπου η αξία θεωρείται μετρήσιμη και αντικειμενική, βασισμένη σε καθορισμένες μεταβλητές, όπως η παραγωγικότητα, η αποδοτικότητα ή το καθαρό οικονομικό όφελος. Όμως στον κοινωνικό τομέα, τα οφέλη είναι συχνά μακροπρόθεσμα, άυλα και μη εμπορεύσιμα, καθιστώντας τη χρήση αυστηρά οικονομικών μοντέλων ανεπαρκή.

Επιπλέον, οι συγκρούσεις αξιών είναι εγγενείς στις κοινωνίες. Η έννοια της «κοινωνικής αξίας» εμπεριέχει αναγκαστικά πολιτικές και ηθικές προτιμήσεις. Όπως τονίζουν οι Boltanski & Thévenot (2006), κάθε κοινωνία συγκροτεί πολλαπλά και εναλλακτικά συστήματα δικαιολόγησης και αξιολόγησης, τα οποία συνυπάρχουν αλλά και συγκρούονται μεταξύ τους. Αυτό σημαίνει ότι η κοινωνική αξία δεν μπορεί να αποτιμηθεί με ουδέτερα κριτήρια, αλλά μόνο μέσω πολιτικών και κοινωνικών διαδικασιών.

Οι υπάρχουσες μεθοδολογίες μέτρησης – όπως το Social Return on Investment (SROI) – επιδιώκουν να ποσοτικοποιήσουν τον κοινωνικό αντίκτυπο. Ωστόσο, αυτές οι προσεγγίσεις συχνά απλοποιούν υπερβολικά τις σύνθετες κοινωνικές πραγματικότητες και βασίζονται σε υποθέσεις που μπορεί να απέχουν από την εμπειρική αλήθεια. Το SROI, για παράδειγμα, υπολογίζει το κοινωνικό όφελος ανά δολάριο επένδυσης, αγνοώντας συχνά τη διαφορετική χρονική κατανομή των ωφελειών, την ανισότητα πρόσβασης στα οφέλη, ή τις συμβολικές και συναισθηματικές διαστάσεις των κοινωνικών παρεμβάσεων (Barrow, 2000).

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα αφορά στη χρήση εμπορικών συντελεστών προεξόφλησης (discount rates) στις κοινωνικές μελέτες, γεγονός που μπορεί να υποβαθμίζει την αξία μελλοντικών ωφελειών. Η εμμονή στην άμεση αποδοτικότητα μπορεί να οδηγήσει σε υποεπένδυση σε παρεμβάσεις που ωφελούν μελλοντικές γενιές ή μειονεκτούσες ομάδες, εντείνοντας έτσι τις υπάρχουσες ανισότητες.

Η προσέγγιση του Mulgan (2010) είναι ιδιαίτερα σημαντική για την παρούσα εργασία, καθώς συνδέει την έννοια της κοινωνικής αξίας με τις πραγματικές ανάγκες και τις προτεραιότητες των κοινωνιών. Επισημαίνει ότι οι περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες – όπως οι άστεγοι, οι μετανάστες, οι νέοι χωρίς πρόσβαση στην εκπαίδευση – συχνά αδυνατούν να "εκφράσουν ζήτηση" για κοινωνικά αγαθά, καθώς στερούνται πολιτικής φωνής και θεσμικής παρουσίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι ανάγκες τους να παραμένουν "αόρατες", να μην εντάσσονται σε δημόσιες πολιτικές ή να υποεκτιμώνται πλήρως.

Η υιοθέτηση εργαλείων που προάγουν τον διαφανή, συμμετοχικό και αναστοχαστικό διάλογο γύρω από την κοινωνική αξία – όπως το πλαίσιο αξιολόγησης του Εθνικού Συστήματος Υγείας του Ηνωμένου Βασιλείου – μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην κοινωνική δικαιοσύνη και τη μείωση των ανισοτήτων. Τέτοια εργαλεία αποφεύγουν τη δημιουργία μίας ενιαίας, αριθμητικής τιμής της αξίας, και αντ' αυτού προάγουν την κριτική αξιολόγηση με βάση πολλαπλά, κοινωνικά διαμορφωμένα κριτήρια.

Συνοψίζοντας, η ενσωμάτωση της έννοιας της κοινωνικής αξίας στο θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης των οικονομικών ανισοτήτων δεν συμβάλλει μόνο στη βαθύτερη κατανόηση των αιτιών και συνεπειών της περιθωριοποίησης, αλλά παρέχει και ένα πρίσμα για την αξιολόγηση της επάρκειας των πολιτικών και θεσμικών παρεμβάσεων.

3.5 Μέτρηση της Κοινωνικής Αξίας ως Εργαλείο Κατανόησης των Οικονομικών Ανισοτήτων και της Κοινωνικής Περιθωριοποίησης

Η μέτρηση της κοινωνικής αξίας δεν αποτελεί απλώς μια τεχνική διαδικασία αποτίμησης κοινωνικών παρεμβάσεων. Αντιθέτως, μπορεί να λειτουργήσει ως κριτικό εργαλείο ανάδειξης των κοινωνικών αποκλεισμών και ανισοτήτων που συχνά παραμένουν αόρατοι στο πλαίσιο των παραδοσιακών οικονομικών μοντέλων. Οι τρόποι με τους οποίους μετράμε, αναδεικνύουμε ή αγνοούμε την κοινωνική αξία καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό το ποιοι θεωρούνται “ορατοί” και “αξιολογήσιμοι” μέσα στο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο (Moulaert & Nussbaumer, 2005).

Συγκεκριμένα, οι ομάδες που βιώνουν έντονα τις επιπτώσεις των οικονομικών ανισοτήτων – όπως οι άνεργοι, οι νέοι εκτός εκπαίδευσης, οι μετανάστες, τα άτομα με αναπηρία και οι μονογονεϊκές οικογένειες – συχνά δεν εντάσσονται στις “παραδοσιακές” αναλύσεις κόστους-οφέλους, καθώς τα κοινωνικά τους αιτήματα δεν παράγουν άμεσο ή μετρήσιμο οικονομικό αντίκτυπο. Η κοινωνική αξία που δημιουργείται μέσω προγραμμάτων ενδυνάμωσης, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, πολιτιστικής συμμετοχής ή κοινοτικής συνοχής παραμένει συχνά στο περιθώριο των θεσμικών αξιολογήσεων.

Η ανάπτυξη εναλλακτικών πλαισίων αξιολόγησης, όπως η κοινοτικά βασισμένη αποτίμηση αξίας (community-based value assessment) ή οι ποιοτικές μεθοδολογίες συμμετοχικής αξιολόγησης, δίνουν φωνή σε πληθυσμούς που δεν είχαν προηγουμένως λόγο στη διαμόρφωση των κριτηρίων επιτυχίας. Αυτές οι προσεγγίσεις αναγνωρίζουν την τοπική γνώση, την εμπειρία των αποκλεισμένων και τις μη-μετρήσιμες διαστάσεις της κοινωνικής ζωής, συμβάλλοντας έτσι στη διεύρυνση του τι θεωρείται «κοινωνικά πολύτιμο» (Dodge et al., 2012).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα παρατηρούμε σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Αρχικά, το δίκτυο Windmill στη Φινλανδία δημιουργήθηκε με στόχο την επανένταξη ατόμων με ψυχικές διαταραχές μέσω της εργασίας σε κοινωνικές επιχειρήσεις. Χρησιμοποιώντας τη μεθοδολογία Social Return on Investment (SROI), το δίκτυο κατάφερε να αποδείξει ότι η επένδυση 1 ευρώ απέφερε κοινωνική αξία περίπου 5 ευρώ, κυρίως λόγω της μείωσης της εξάρτησης από υπηρεσίες υγείας και επιδομάτων. Στη χώρα μας η οργάνωση SolidarityNow εφάρμοσε εργαλεία μέτρησης κοινωνικής αξίας για να αξιολογήσει τα αποτελέσματα των Κέντρων Αλληλεγγύης σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, τα οποία παρέχουν δωρεάν υπηρεσίες σε ευάλωτες ομάδες (μετανάστες, άνεργοι, μονογονεϊκές οικογένειες). Η αποτίμηση δεν περιορίστηκε στον αριθμό ωφελούμενων ή των παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά εστίασε στην προσωπική αλλαγή

(όπως βελτίωση ψυχικής υγείας, αύξηση αυτοεκτίμησης, ενδυνάμωση για διεκδίκηση εργασίας ή ασύλου). Αυτή η ποιοτική προσέγγιση ενίσχυσε την επιχειρηματολογία της οργάνωσης για την ανάγκη μακροπρόθεσμων δημόσιων επενδύσεων σε παρόμοια προγράμματα. Τέλος, η Σκωτία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα χώρας που επιχειρεί να μετατοπίσει την πολιτική αξιολόγηση από το ΑΕΠ στην ευημερία. Μέσω της πρωτοβουλίας Wellbeing Economy Alliance, έχουν σχεδιαστεί δείκτες κοινωνικής αξίας (όπως τοπική συνοχή, ψυχική υγεία, δυνατότητες συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων), οι οποίοι ενσωματώνονται σε δημόσιες πολιτικές.

Το παραπάνω μοντέλο επηρεάζει τη χρηματοδότηση και αξιολόγηση κοινωνικών παρεμβάσεων με έμφαση στην εξισορρόπηση ευκαιριών, συμβάλλοντας στον εντοπισμό περιθωριοποιημένων πληθυσμών που χρειάζονται υποστήριξη και ενισχύοντας τις επενδύσεις σε κοινότητες με πολλαπλά κοινωνικά ελλείμματα.

Το σημαντικότερο όμως δεν ήταν ο αριθμός, αλλά το γεγονός ότι μέσω αυτής της μέτρησης, η εμπειρία των ωφελομένων έγινε κεντρική στην αξιολόγηση, καθώς αποτυπώθηκαν ποιοτικά δεδομένα για το πώς ένιωσαν περισσότερο «ορατοί» και ενδυναμωμένοι ως ενεργοί πολίτες, γεγονός που ενίσχυσε τη διεκδίκηση επιπλέον θεσμικής στήριξης από την Πολιτεία.

Η ενσωμάτωση των εννοιών της δικαιοσύνης και της ισότητας στη μέτρηση της κοινωνικής αξίας καθίσταται λοιπόν απαραίτητη. Δεν αρκεί να αξιολογούνται οι παρεμβάσεις με βάση το συνολικό κοινωνικό όφελος, αλλά πρέπει να εξετάζεται ποιοι ωφελούνται, με ποιο τρόπο και αν η παρέμβαση συμβάλλει στη μείωση ή στην αναπαραγωγή ανισοτήτων. Η οπτική αυτή συνδέεται με την προσέγγιση των Fraser και Honneth (2003), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η κοινωνική δικαιοσύνη προϋποθέτει τόσο την αναδιανομή πόρων, όσο και την αναγνώριση της πολιτισμικής διαφοράς και της αξιοπρέπειας των αποκλεισμένων.

Μέσω αυτής της οπτικής, η μέτρηση της κοινωνικής αξίας παύει να είναι απλώς ένα απολογιστικό εργαλείο και μετατρέπεται σε μέσο κοινωνικού μετασχηματισμού. Μπορεί να αναδείξει τις συστημικές αιτίες της φτώχειας και του αποκλεισμού, να εντοπίσει ελλείψεις πολιτικών και να οδηγήσει στη διαμόρφωση πιο δίκαιων, συμμετοχικών και περιεκτικών παρεμβάσεων.

Συνεπώς, στην παρούσα εργασία η μέτρηση της κοινωνικής αξίας αντιμετωπίζεται όχι ως ουδέτερη τεχνική πράξη, αλλά ως πολιτική επιλογή με συνέπειες στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και αντιμετωπίζουμε την κοινωνική ανισότητα. Ενσωματώνεται ως

θεωρητικό και μεθοδολογικό εργαλείο που μπορεί να ενισχύσει την κατανόηση των μορφών περιθωριοποίησης και να προτείνει εναλλακτικά πρότυπα κοινωνικής πολιτικής.

3.6 Επιπτώσεις της Κοινωνικής Περιθωριοποίησης

Η κοινωνική περιθωριοποίηση έχει πολυδιάστατες επιπτώσεις, επηρεάζοντας άμεσα την ποιότητα ζωής των ατόμων και τη συνοχή της κοινωνίας συνολικά. Η παρούσα εργασία ανέδειξε πτυχές αυτών των συνεπειών μέσα από τη συγκριτική αξιολόγηση κοινωνικών ομάδων και χωρών, οι οποίες συνοψίζονται παρακάτω:

- **Εμπόδια στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες**

Οι περιθωριοποιημένες ομάδες αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια στην εκπαίδευση, την υγεία και την κοινωνική φροντίδα. Σύμφωνα με στοιχεία του OECD (2022), σε χώρες με υψηλή οικονομική ανισότητα, το 30% των ατόμων με χαμηλό εισόδημα δηλώνουν δυσκολία στην πρόσβαση σε πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας. Στην Ελλάδα, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι μετανάστες και οι Ρομά βρίσκονται συχνά εκτός των δομών δημόσιας περίθαλψης, είτε λόγω διοικητικών εμποδίων είτε λόγω διακρίσεων.

- **Ενίσχυση των κοινωνικών ανισοτήτων**

Η περιθωριοποίηση δεν επηρεάζει όλους με τον ίδιο τρόπο. Γυναίκες με μεταναστευτικό υπόβαθρο, άτομα με αναπηρίες και μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας βιώνουν διασταυρούμενες διακρίσεις. Έρευνες της Eurostat δείχνουν ότι το 2024, 93.3 εκατομμύρια άνθρωποι στην ΕΕ αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού αριθμό που αντιστοιχεί στο 21.0% του πληθυσμού της ΕΕ.

- **Ψυχολογικές και ψυχοκοινωνικές συνέπειες**

Η κοινωνική αποσύνδεση, που περιλαμβάνει τη μοναξιά και την κοινωνική απομόνωση, αποτελεί σημαντικό παράγοντα κινδύνου για την ψυχική υγεία. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (2024), η έλλειψη κοινωνικής σύνδεσης αυξάνει τον κίνδυνο θνησιμότητας κατά 14–32%, ενώ σχετίζεται με αυξημένα ποσοστά άγχους, κατάθλιψης και αυτοκτονιών. Επηρεάζει αρνητικά τη γνωστική λειτουργία, την καρδιαγγειακή υγεία και την ποιότητα ζωής, ενώ επιβαρύνει τα συστήματα υγείας και την οικονομία. Η κοινωνική σύνδεση αναγνωρίζεται πλέον ως κρίσιμη διάσταση της συνολικής υγείας και ευεξίας και προτείνεται η ανάδειξή της ως προτεραιότητα στη δημόσια υγεία.

- **Αποδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής**

Η συσσώρευση μειονεκτημάτων οδηγεί σε απόσυρση των περιθωριοποιημένων ατόμων από

τον δημόσιο χώρο και την κοινωνική συμμετοχή. Στην Ελλάδα, η μειωμένη συμμετοχή των Ρομά στις δημοτικές διαδικασίες και στα προγράμματα κοινωνικής ένταξης είναι ενδεικτική της έλλειψης εμπιστοσύνης στους θεσμούς, γεγονός που υπονομεύει τη συνολική κοινωνική αλληλεγγύη.

- **Αναπαραγωγή της φτώχειας και μειωμένη κοινωνική κινητικότητα**

Η κοινωνική περιθωριοποίηση συμβάλλει στην παγίωση της φτώχειας. Παιδιά που μεγαλώνουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλό εισόδημα έχουν έως και 60% λιγότερες πιθανότητες να ολοκληρώσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σύγκριση με τα παιδιά από εύπορα στρώματα (UNICEF, 2021).

Οι επιπτώσεις της κοινωνικής περιθωριοποίησης είναι βαθιές και αλληλένδετες, επηρεάζοντας όχι μόνο τα άτομα αλλά και τη συνοχή και τη βιωσιμότητα των κοινωνιών, γεγονός που καθιστά επιτακτική την υιοθέτηση ολοκληρωμένων πολιτικών για την πρόληψη και την αντιμετώπισή της.

3.7 Διασύνδεση οικονομικής ανισότητας και κοινωνικής περιθωριοποίησης - Βασικά συμπεράσματα

Η οικονομική ανισότητα και η κοινωνική περιθωριοποίηση αποτελούν φαινόμενα που αλληλοτροφοδοτούνται, οδηγώντας σε έναν αέναο κύκλο αποκλεισμού και αναπαραγωγής της φτώχειας. Τα άτομα που βιώνουν οικονομική ανισότητα έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε κρίσιμες υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η απασχόληση, γεγονός που τα καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτα στην κοινωνική απομόνωση. Η στέρηση αυτών των δικαιωμάτων ενισχύει τον κοινωνικό αποκλεισμό και μειώνει περαιτέρω τις ευκαιρίες κοινωνικής κινητικότητας. Έτσι, δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος, όπου η φτώχεια οδηγεί σε περιθωριοποίηση και η περιθωριοποίηση αναπαράγει τη φτώχεια, όπως αποδεικνύεται από τα στοιχεία και τις αναλύσεις που παρουσιάστηκαν στις προηγούμενες ενότητες της εργασίας. Η αντιμετώπιση αυτής της αλληλεξάρτησης απαιτεί πολιτικές που να εστιάζουν τόσο στη μείωση των οικονομικών ανισοτήτων όσο και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΤΟΧΟΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 8 & 10

4.1 Εισαγωγή

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals - SDGs) συνιστούν ένα συνολικό πλαίσιο παγκόσμιας δράσης, το οποίο υιοθετήθηκε από τα κράτη-μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών το 2015 στο πλαίσιο της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Οι 17 στόχοι επιδιώκουν την εξάλειψη της φτώχειας και τη μείωση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων, ενώ παράλληλα στοχεύουν στην προώθηση της υγείας, της ποιοτικής εκπαίδευσης και της οικονομικής ανάπτυξης, με σεβασμό προς το περιβάλλον και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων. Οι SDGs αποτελούν εξέλιξη προηγούμενων διεθνών πρωτοβουλιών, όπως οι Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας (Millennium Development Goals - MDGs), ενώ συνδέονται άμεσα με συμφωνίες, όπως η Συμφωνία του Παρισιού για την Κλιματική Αλλαγή. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στη σημασία της πολυμερούς συνεργασίας και στη συμμετοχή κρατών, οργανισμών και κοινωνικών φορέων στην εφαρμογή πολιτικών που προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Σε αυτό το πλαίσιο, η αντιμετώπιση των οικονομικών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί κεντρικό ζήτημα, καθώς αναγνωρίζεται ότι η βιώσιμη ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς τη διασφάλιση δίκαιης πρόσβασης σε οικονομικούς και κοινωνικούς πόρους για όλους.

Η οικονομική ανισότητα και η κοινωνική περιθωριοποίηση συνιστούν δύο αλληλένδετες προκλήσεις που επηρεάζουν την κοινωνική συνοχή και την αειφόρο ανάπτυξη. Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals - SDGs) 8 και 10, οι οποίοι αφορούν την προώθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και τη μείωση των ανισοτήτων αντίστοιχα, παρέχουν ένα παγκόσμιο πλαίσιο για την αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων.

Ο SDG 8 επιδιώκει τη δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας, την ενίσχυση της παραγωγικότητας και την προώθηση μιας οικονομίας χωρίς αποκλεισμούς, ενώ ο SDG 10 εστιάζει στη μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των κρατών, προάγοντας δίκαιες πολιτικές ανακατανομής και κοινωνικής ένταξης. Η σύνδεση αυτών των στόχων με την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση αναδεικνύει τόσο τις αιτίες, όσο και τις συνέπειες αυτών των φαινομένων, καθώς και τις στρατηγικές που μπορούν να συμβάλουν σε ένα πιο ισότιμο και ανθεκτικό κοινωνικοοικονομικό σύστημα.

Στην ενότητα αυτή, θα αναλυθεί η σχέση των SDGs 8 και 10 με τις σύγχρονες προκλήσεις της οικονομικής ανάπτυξης και της ανισότητας, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο οι πολιτικές και οι παρεμβάσεις στο πλαίσιο αυτών των στόχων μπορούν να συμβάλουν στην άμβλυνση των κοινωνικών αποκλεισμών.

4.2 Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης 8: Αξιοπρεπής εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη

4.2.1 Γενικό πλαίσιο και σκοπός του SDG 8

Ο Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 (SDG 8) αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης που δεν αφήνει κανέναν πίσω. Στόχος είναι να επιτευχθεί ανάπτυξη που είναι διατηρήσιμη, χωρίς αποκλεισμούς και ικανή να προσφέρει πλήρη και παραγωγική απασχόληση για όλους, μαζί με αξιοπρεπείς συνθήκες εργασίας.

Για παράδειγμα, μία από τις βασικές επιδιώξεις του SDG 8 είναι η διατήρηση της οικονομικής ανάπτυξης με ρυθμό που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των εθνικών οικονομιών. Ειδικά για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, ο στόχος είναι να επιτυγχάνεται ετήσια αύξηση του ΑΕΠ κατά τουλάχιστον 7%, επιβεβαιώνοντας τη δέσμευση για οικονομική ευημερία που αγγίζει όλους, ιδιαίτερα τις ευάλωτες ομάδες.

Παράλληλα, ο SDG 8 επικεντρώνεται στην αύξηση της οικονομικής παραγωγικότητας, μέσω της καινοτομίας και της διαφοροποίησης. Με αυτόν τον τρόπο, η οικονομία γίνεται πιο ανθεκτική και ευέλικτη, προσφέροντας νέες ευκαιρίες εργασίας.

Μία άλλη σημαντική πτυχή είναι η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η υποστήριξη μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, διευκολύνοντας την πρόσβαση σε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Αυτή η ενίσχυση μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στη μείωση της ανεργίας, ειδικά στους νέους, κάτι που αποτελεί άλλη μία βασική προτεραιότητα του SDG 8.

Ένα ακόμα θεμελιώδες στοιχείο του SDG 8 είναι η διασφάλιση των δικαιωμάτων των εργαζομένων και η εξάλειψη της καταναγκαστικής εργασίας. Οι δράσεις αυτές στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των εργαζομένων, ενώ παράλληλα καταπολεμούν την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση.

4.2.2 Υπό-στόχοι του SDG 8

Ο SDG 8 αποτελείται από 12 υπό-στόχους, οι οποίοι καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως η διατήρηση της οικονομικής ανάπτυξης, η αύξηση της παραγωγικότητας, η προώθηση της επιχειρηματικότητας και η προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων:

- 8.1 Διατήρηση της κατά κεφαλήν οικονομικής ανάπτυξης με βάση τις εκάστοτε εθνικές περιστάσεις, και ιδίως όσον αφορά τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες διατήρηση τουλάχιστον του 7% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος ετησίως.
- 8.2 Επίτευξη υψηλότερων επιπέδων οικονομικής παραγωγικότητας, μέσω της διαφοροποίησης, της τεχνολογικής αναβάθμισης και της καινοτομίας, στρέφοντας την προσοχή σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντασης εργασίας.
- 8.3 Προώθηση πολιτικών προσανατολισμένων στην ανάπτυξη, οι οποίες στηρίζουν τις παραγωγικές δραστηριότητες, τη δημιουργία αξιοπρεπών θέσεων εργασίας, την επιχειρηματικότητα, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, και ενθαρρύνουν την ανάπτυξη των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, μέσω της διευκόλυνσης πρόσβασης σε χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες.
- 8.4 Έως το 2030, βαθμιαία βελτίωση της αποδοτικότητας των παγκόσμιων πόρων σε σχέση με την κατανάλωση και παραγωγή, και προσπάθεια διαχωρισμού της οικονομικής ανάπτυξης από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, σύμφωνα με το Δεκαετές Πρόγραμμα Ανάπτυξης για τη Βιώσιμη Κατανάλωση και Παραγωγή, με τις ανεπτυγμένες χώρες να ηγούνται του εγχειρήματος αυτού.
- 8.5 Έως το 2030, επίτευξη πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και διασφάλιση αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες, συμπεριλαμβανομένων των νέων ανθρώπων και των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας.
- 8.6 Έως το 2020, ουσιαστική μείωση του ποσοστού των νέων που δεν απασχολούνται, μορφώνονται ή εκπαιδεύονται.
- 8.7 Ανάλυση άμεσων και αποτελεσματικών μέτρων για την εξάλειψη της αναγκαστικής εργασίας, τον τερματισμό της σύγχρονης δουλείας και της εμπορίας ανθρώπων, τη διασφάλιση της απαγόρευσης και εξάλειψης των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της στρατολόγησης και της χρησιμοποίησης παιδιών-στρατιωτών, και τον τερματισμό, έως το 2025, όλων των μορφών παιδικής εργασίας.

- 8.8 Προστασία εργασιακών δικαιωμάτων και προαγωγή ασφαλών συνθηκών εργασίας για όλους τους εργάτες, συμπεριλαμβανομένων των εργαζόμενων μεταναστών, και ιδίως των γυναικών μεταναστριών καθώς και εκείνων που έχουν επισφαλείς θέσεις απασχόλησης.
- 8.9 Έως το 2030, σχεδιασμός και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα.
- 8.10 Ενίσχυση της ικανότητας των εγχώριων χρηματοπιστωτικών θεσμών προκειμένου να ενθαρρυνθεί και να διευρυνθεί η πρόσβαση σε τραπεζικές, ασφαλιστικές και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες για όλους.
- 8.11α Αύξηση της υποστήριξης της πρωτοβουλίας Βοήθεια για το Εμπόριο (Aid For Trade) για τις αναπτυσσόμενες χώρες, και ιδίως για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, μέσω του Ενισχυμένου Ολοκληρωμένου Πλαισίου για την Τεχνική Συνδρομή σε θέματα Εμπορίου στις Λιγότερο Ανεπτυγμένες Χώρες.
- 8.11β Έως το 2020, ανάπτυξη και εφαρμογή μίας παγκόσμιας στρατηγικής για την απασχόληση των νέων και εφαρμογή του Παγκόσμιου Συμφώνου Απασχόλησης της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας.

8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH
PROMOTE SUSTAINED, INCLUSIVE AND SUSTAINABLE ECONOMIC GROWTH, FULL AND PRODUCTIVE EMPLOYMENT AND DECENT WORK FOR ALL

THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS REPORT 2023: SPECIAL EDITION- UNSTATS.UN.ORG/SDGS/REPORT/2023/

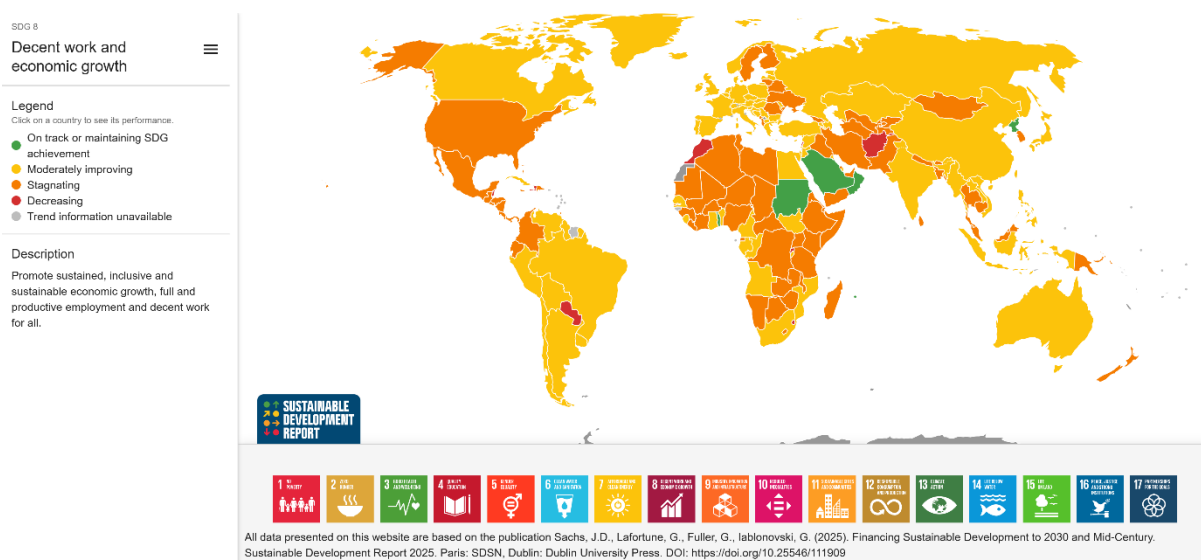
Πηγή: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/>

Εικόνα 4.1 Goal 8 infographic

Με βάση τα προαναφερόμενα η επίτευξη του SDG 8 συμβάλλει στη μείωση της οικονομικής ανισότητας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης μέσω της δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης, της ενίσχυσης της οικονομικής συμμετοχής και της διασφάλισης αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας για όλους. Η προώθηση της χωρίς αποκλεισμούς οικονομικής ανάπτυξης και της αξιοπρεπούς εργασίας μπορεί να μειώσει τις ανισότητες εισοδήματος και να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή.

4.2.3 Τρέχουσα κατάσταση σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση των Ηνωμένων Εθνών, η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη έχει επιβραδυνθεί λόγω της πανδημίας COVID-19, των γεωπολιτικών εντάσεων και της κλιματικής κρίσης. Σε παγκόσμιο επίπεδο, το 58% των εργαζομένων απασχολούνται στον ανεπίσημο τομέα, ενώ η ανεργία παραμένει υψηλή, ιδιαίτερα μεταξύ των νέων και των γυναικών. Στην Ευρώπη, η ανάκαμψη της οικονομίας μετά την πανδημία έχει επιβραδυνθεί, με πολλές χώρες να αντιμετωπίζουν προκλήσεις όπως η πληθωριστική πίεση και η μείωση της παραγωγικότητας.

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/map/goals/sdg8/trends>

Εικόνα 4.2 Goal 8 trends

4.2.4 Η θέση της Ελλάδας στον SDG 8

Η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης, ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση του 2008. Ωστόσο, η χώρα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις, όπως η υψηλή ανεργία (ιδιαίτερα μεταξύ των νέων) και η ανεπίσημη εργασία. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Ελληνικού Στατιστικού Γραφείου, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα ήταν 11,2% το 2023, ενώ η ανεργία των νέων έφτασε το 25%. Η κυβέρνηση έχει υιοθετήσει πολιτικές για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), οι οποίες αποτελούν τον κύριο πυλώνα της ελληνικής οικονομίας.

Πηγή: <https://dashboards.sdginde.org/explorer/?visualization=line>

Διάγραμμα 4.1 Εξέλιξη του SDG 8 στην Ελλάδα

4.2.5 Σύνδεση με την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση

Ο SDG 8 συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση, καθώς η έλλειψη αξιοπρεπούς εργασίας και η ανεπίσημη απασχόληση συχνά οδηγούν σε οικονομική αστάθεια και κοινωνικό αποκλεισμό (Franzini & Pianta, 2016). Η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, η ενίσχυση της παραγωγικότητας και η προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων μπορούν να συμβάλουν στη μείωση των ανισοτήτων και στην ενδυνάμωση των περιθωριοποιημένων ομάδων, όπως οι νέοι, οι γυναίκες και οι μετανάστες.

4.2.6 Μέλλον και επόμενα βήματα

Για να επιτευχθεί ο SDG 8, είναι απαραίτητη η υιοθέτηση πολιτικών που προάγουν την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση, ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Στην Ελλάδα, οι μελλοντικές πρωτοβουλίες θα πρέπει να επικεντρωθούν στην ενίσχυση της εκπαίδευσης και των δεξιοτήτων, την υποστήριξη της καινοτομίας και τη μείωση της ανεπίσημης εργασίας (Stiglitz, 2015). Επιπλέον, η ενίσχυση των κοινωνικών δικτύων προστασίας και η προώθηση της ισότητας των φύλων στην απασχόληση θα συμβάλουν στην επίτευξη του στόχου.

4.3 Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης 10: Μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών

4.3.1 Γενικό πλαίσιο και σκοπός του *SDG 10*

Ο Στόχος Βιώσιμης Ανάπτυξης 10 (SDG 10) επικεντρώνεται στη μείωση των ανισοτήτων, ένα ζήτημα που σχετίζεται άμεσα με την κοινωνική δικαιοσύνη και την ευημερία. Οι ανισότητες αυτές δεν αφορούν μόνο το εισόδημα αλλά επεκτείνονται στην πρόσβαση σε ευκαιρίες και δικαιώματα.

Ένας από τους βασικούς στόχους είναι να αυξηθεί το εισόδημα των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων του πληθυσμού με ρυθμό ταχύτερο από τον εθνικό μέσο όρο. Αυτό το μέτρο αποσκοπεί στη δίκαιη ανακατανομή του πλούτου και στη δημιουργία ίσων ευκαιριών για όλους.

Η κοινωνική, οικονομική και πολιτική ένταξη όλων ανεξαιρέτως αποτελεί επίσης μία από τις προτεραιότητες του SDG 10. Μέσω αυτής της προσέγγισης, μπορούμε να ενδυναμώσουμε περιθωριοποιημένες ομάδες, μειώνοντας έτσι το χάσμα που δημιουργείται από παράγοντες όπως η φυλή, η θρησκεία, το φύλο ή η οικονομική κατάσταση.

Για να επιτευχθεί πραγματική ισότητα, είναι απαραίτητη η υιοθέτηση κατάλληλων πολιτικών, όπως δημοσιονομικές πολιτικές, κοινωνική προστασία και μέτρα ανακατανομής εισοδήματος. Οι πολιτικές αυτές μπορούν να βοηθήσουν στην εξάλειψη των διακρίσεων και στη διαμόρφωση ενός πιο δίκαιου και ισότιμου κοινωνικού περιβάλλοντος.

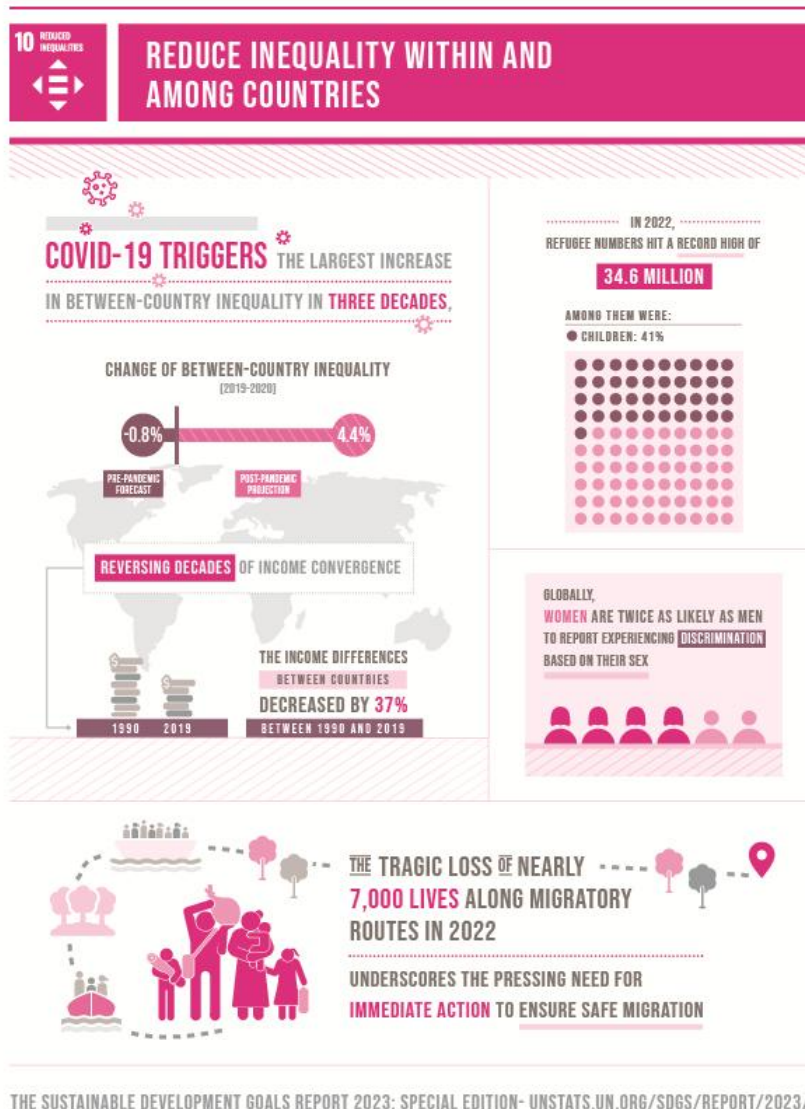
4.3.2 Υπό-στόχοι του *SDG 10*

Ο SDG 10 περιλαμβάνει 10 υπό-στόχους, οι οποίοι καλύπτουν θέματα όπως η ανακατανομή του πλούτου, η κοινωνική ένταξη και η προστασία των ευάλωτων ομάδων:

- 10.1 Έως το 2030, προοδευτική επίτευξη και διατήρηση της αύξησης του εισοδήματος για το κατώτερο 40% του πληθυσμού με ρυθμό υψηλότερο του μέσου εθνικού εισοδήματος.
- 10.2 Έως το 2030, ενδυνάμωση και προαγωγή της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ένταξης όλων, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, αναπηρίας, φυλής, εθνικότητας, καταγωγής, θρησκείας ή οικονομικής ή άλλης κατάστασης.
- 10.3 Διασφάλιση ισότιμων ευκαιριών και μείωση των επιπτώσεων των ανισοτήτων, μέσω, μεταξύ άλλων, της εξάλειψης νόμων, πολιτικών και πρακτικών που επιτρέπουν

διακρίσεις, και της προαγωγής των κατάλληλων νομοθεσιών, πολιτικών και δράσεων σε σχέση με αυτό το θέμα.

- 10.4 Υιοθέτηση πολιτικών, ιδιαίτερα φορολογικών και μισθολογικών, καθώς και πολιτικών κοινωνικής προστασίας, και προοδευτική επίτευξη μεγαλύτερης ισότητας.
- 10.5 Βελτίωση της ρύθμισης και της παρακολούθησης των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και ιδρυμάτων, και ενίσχυση της εφαρμογής αυτών των ρυθμίσεων.
- 10.6 Διασφάλιση ενισχυμένης εκπροσώπησης των αναπτυσσόμενων χωρών στη λήψη αποφάσεων σε παγκόσμιους οικονομικούς και χρηματοπιστωτικούς θεσμούς, προκειμένου να παρέχονται πιο αποτελεσματικοί, αξιόπιστοι, υπεύθυνοι και νομιμοποιημένοι θεσμοί.
- 10.7 Διευκόλυνση της μεθοδικής, ασφαλούς, ομαλής και υπεύθυνης μετανάστευσης και της κινητικότητας των ανθρώπων, μέσω της εφαρμογής σχεδιασμένων και καλά διαχειριζόμενων μεταναστατευτικών πολιτικών.
- 10.8 Εφαρμογή της αρχής της ειδικής και διαφοροποιημένης διαχείρισης προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδίως προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, σύμφωνα με τις συμφωνίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου.
- 10.9 Ενθάρρυνση της δημόσιας αναπτυξιακής βοήθειας και των χρηματικών ροών, συμπεριλαμβανομένων των άμεσων επενδύσεων, σε κράτη όπου εμφανίζεται μεγαλύτερη ανάγκη, και ιδίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, τις αφρικανικές χώρες καθώς και στα μικρά αναπτυσσόμενα νησιωτικά κράτη, σύμφωνα με τα εθνικά τους σχέδια και προγράμματα.
- 10.10 Έως το 2030, μείωση, σε ποσοστό λιγότερο του 3%, των εξόδων συναλλαγής για τα εμβάσματα των μεταναστών, και εξάλειψη των ροών εμβασμάτων με κόστος που υπερβαίνει το 5%.

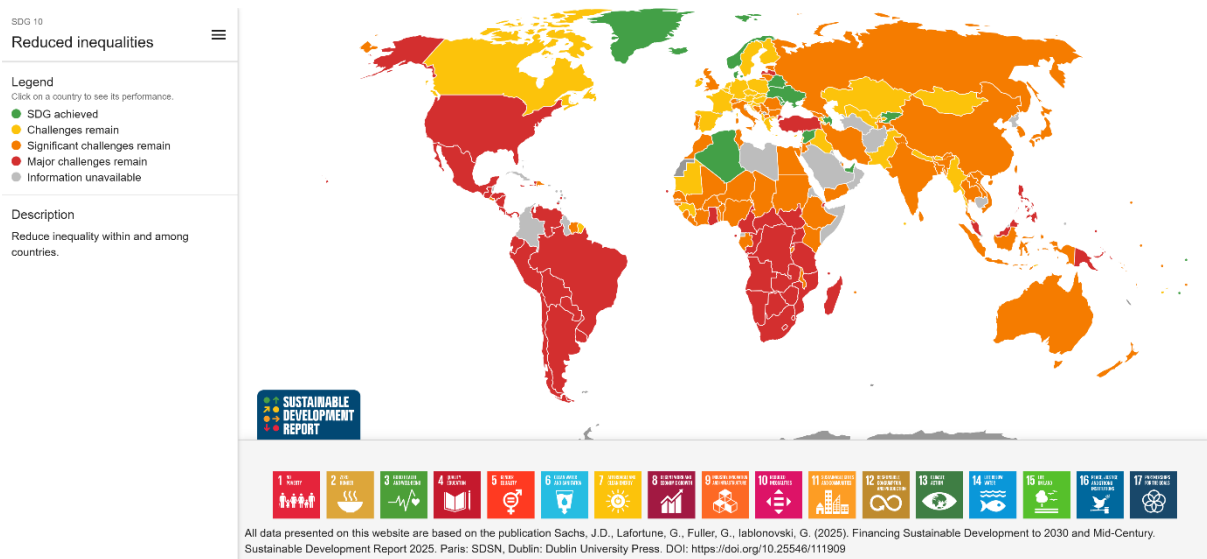
Πηγή: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/>

Εικόνα 4.3 Goal 10 infographic

Η επίτευξη του SDG 10 συμβάλλει ουσιαστικά στη μείωση των ανισοτήτων μέσω της προώθησης της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ένταξης όλων των ατόμων, της υιοθέτησης πολιτικών ανακατανομής πόρων και της προστασίας των ευάλωτων ομάδων. Η εφαρμογή μέτρων για ισότιμες ευκαιρίες, η ενίσχυση της εκπροσώπησης των αναπτυσσόμενων χωρών και η διευκόλυνση της ασφαλούς μετανάστευσης αποτελούν κρίσιμες δράσεις για την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και τη δημιουργία ενός πιο δίκαιου και βιώσιμου παγκόσμιου συστήματος.

4.3.3 Τρέχουσα κατάσταση σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο

Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι ανισότητες έχουν αυξηθεί λόγω της πανδημίας COVID-19 και των οικονομικών κρίσεων. Σύμφωνα με την UN (United Nations, 2024), το εισόδημα των 10% των πλουσιότερων ανθρώπων είναι 40 φορές υψηλότερο από αυτό των 10% των φτωχότερων. Στην Ευρώπη, οι ανισότητες παραμένουν σημαντικές, ιδιαίτερα στις ανατολικές και νότιες χώρες, όπου το ποσοστό φτώχειας και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι υψηλότεροι.

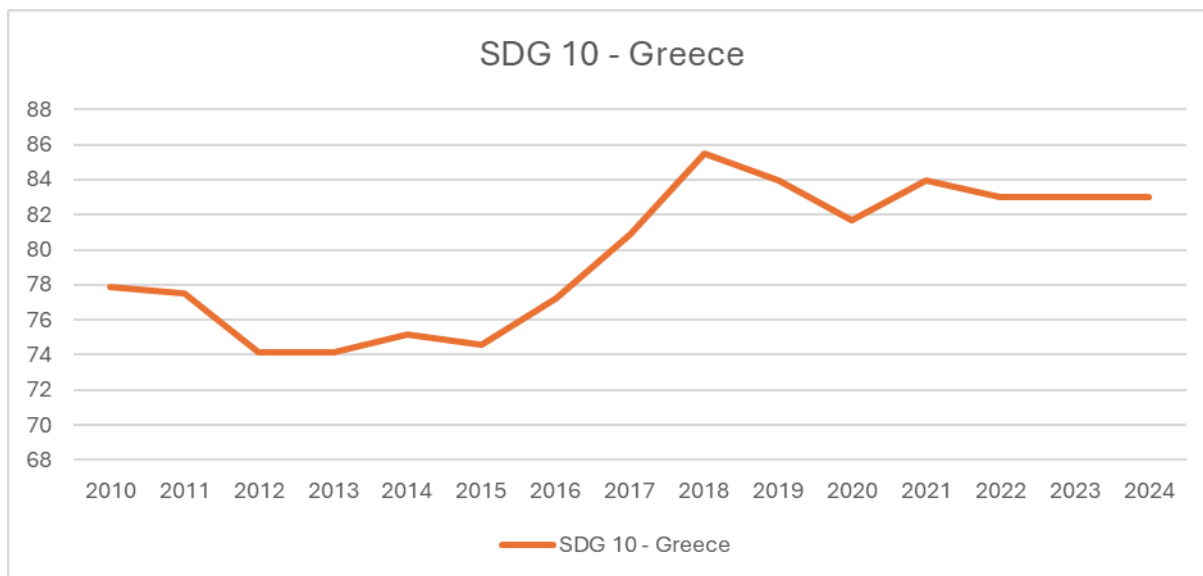

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/map/goals/SDG10/ratings/>

Εικόνα 4.4 Goal 10 trends

4.3.4 Η θέση της Ελλάδας στον SDG 10

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις στον τομέα της ανισότητας, ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση. Σύμφωνα με τα στοιχεία του ELSTAT (2023), το ποσοστό φτώχειας στην Ελλάδα ήταν 19,6% το 2023, ενώ οι ανισότητες στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης παραμένουν υψηλές. Η κυβέρνηση έχει υιοθετήσει πολιτικές κοινωνικής προστασίας, όπως το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα, για τη μείωση της φτώχειας και την ενίσχυση των ευάλωτων ομάδων.

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/explorer/?visualization=line>

Διάγραμμα 4.2 Εξέλιξη του SDG 10 στην Ελλάδα

4.3.5 Σύνδεση με την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση

Ο SDG 10 συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανισότητα και την κοινωνική περιθωριοποίηση, καθώς οι ανισότητες συχνά οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό και οικονομική αστάθεια (Atkinson, 2015). Η μείωση των ανισοτήτων μέσω της ανακατανομής του πλούτου και της κοινωνικής ένταξης μπορεί να συμβάλει στην ενδυνάμωση των περιθωριοποιημένων ομάδων και στη δημιουργία ενός πιο δίκαιου κοινωνικού συστήματος.

4.3.6 Μέλλον και επόμενα βήματα

Για να επιτευχθεί ο SDG 10, είναι απαραίτητη η υιοθέτηση πολιτικών που προάγουν τη δίκαιη ανακατανομή του πλούτου και την κοινωνική ένταξη. Στην Ελλάδα, οι μελλοντικές πρωτοβουλίες θα πρέπει να επικεντρωθούν στην ενίσχυση των κοινωνικών δικτύων προστασίας, τη μείωση της φτώχειας και την προώθηση της ισότητας στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και ευκαιρίες.

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 και 10 (SDGs 8 & 10) αποτελούν βασικά εργαλεία για την αντιμετώπιση της οικονομικής ανισότητας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης, οι οποίες αποτελούν κεντρικά ζητήματα της παρούσας έρευνας. Ο SDG 8, με την έμφασή του στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, την αξιοπρεπή εργασία και την ενίσχυση της παραγωγικότητας,

στοχεύει στη δημιουργία ενός οικονομικού συστήματος που δεν αφήνει κανέναν πίσω. Η προώθηση της απασχόλησης, η υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και η προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων μπορούν να μειώσουν την οικονομική ανισότητα και να ενδυναμώσουν τις περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως οι νέοι, οι γυναίκες και οι μετανάστες. Παράλληλα, ο SDG 10 εστιάζει στη μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών, προάγοντας δίκαιες πολιτικές ανακατανομής και κοινωνικής ένταξης. Η αντιμετώπιση των ανισοτήτων εισοδήματος, η ενίσχυση των κοινωνικών δικτύων προστασίας και η προώθηση της ισότητας στην πρόσβαση σε υπηρεσίες και ευκαιρίες αποτελούν βασικές πτυχές για την καταπολέμηση της κοινωνικής περιθωριοποίησης.

Η συνύπαρξη αυτών των δύο στόχων υπογραμμίζει ότι η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική δικαιοσύνη είναι αλληλένδετες: μια οικονομία που βασίζεται στη βιωσιμότητα και τη δικαιοσύνη μπορεί να δημιουργήσει ένα πιο ισότιμο και ανθεκτικό κοινωνικοοικονομικό σύστημα, μειώνοντας ταυτόχρονα τις ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Με άλλα λόγια, η επίτευξη των SDGs 8 και 10 δεν είναι μόνο απαραίτητη για τη βιώσιμη ανάπτυξη, αλλά και για τη δημιουργία μιας κοινωνίας που εγγυάται δίκαιες ευκαιρίες και κοινωνική συνοχή για όλους.

4.4 Σύγκριση δεικτών για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 & 10 – Σκοπός της ανάλυσης

Η παρούσα ενότητα έχει ως σκοπό την ανάλυση της πορείας επιλεγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε βασικούς δείκτες που σχετίζονται με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 (Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη) και 10 (Μείωση Ανισοτήτων). Μέσα από τη συγκριτική αξιολόγηση των δεικτών επιχειρείται να αποτυπωθεί η πρόοδος, οι προκλήσεις αλλά και οι διαφοροποιήσεις που προκύπτουν ανάμεσα σε χώρες με διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά.

Η επιλογή των χωρών βασίζεται στη λογική της εκπροσώπησης τριών διαφορετικών ευρωπαϊκών «ομάδων»:

- Των χωρών του Νότου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία), που χαρακτηρίζονται από παρόμοιες κοινωνικοοικονομικές δομές και επηρεάστηκαν ιδιαίτερα από την οικονομική κρίση,
- Των σκανδιναβικών χωρών (Σουηδία), που αποτελούν παραδείγματα προηγμένων κοινωνικών κρατών με έμφαση στην ισότητα και την κοινωνική συνοχή,

- Των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης (Γερμανία, Ολλανδία), που διαθέτουν ισχυρές οικονομίες και ανεπτυγμένα συστήματα κοινωνικής προστασίας.

Στη σύγκριση αυτή εντάσσεται και η Γαλλία ως μια ενδιαφέρουσα ενδιάμεση περίπτωση, η οποία συνδυάζει χαρακτηριστικά ανεπτυγμένης οικονομίας με επίμονα κοινωνικά ζητήματα που σχετίζονται με την ανισότητα και την κοινωνική ένταξη.

Η χρησιμότητα της συγκριτικής αυτής ανάλυσης έγκειται στο ότι επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση των διαφορών και των παραγόντων που τις διαμορφώνουν, αναδεικνύει τις προκλήσεις που παραμένουν ανοιχτές για κάθε χώρα, αλλά και εντοπίζει καλές πρακτικές που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για τη βελτίωση των πολιτικών σε άλλες περιπτώσεις. Με τον τρόπο αυτό, η ενότητα συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάδειξη των δεσμών ανάμεσα στο οικονομικό επίπεδο ανάπτυξης και στη διάσταση της κοινωνικής ισότητας, όπως αποτυπώνεται μέσα από τους δείκτες των SDGs 8 και 10.

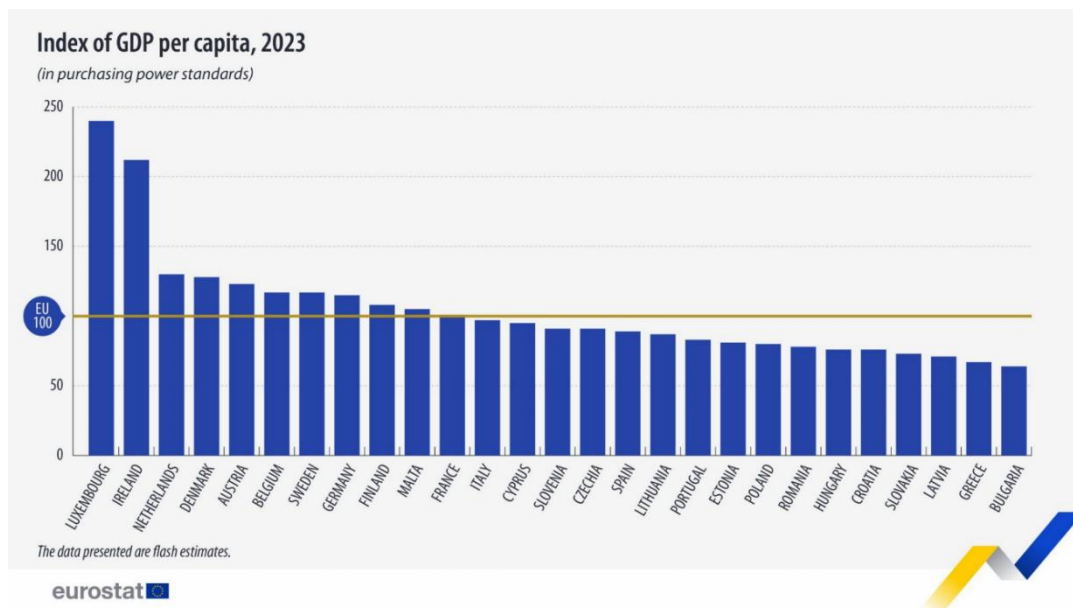
4.4.1 Επιλογή Χωρών – Ανάλυση Βασικών Οικονομικών και Κοινωνικών Στοιχείων

Η ανάλυση που ακολουθεί επικεντρώνεται σε μια ομάδα ευρωπαϊκών χωρών με διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, ώστε να αναδειχθούν οι διαφοροποιήσεις αλλά και οι ομοιότητες ως προς την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 και 10. Η επιλογή περιλαμβάνει αφενός χώρες του Νότου, που χαρακτηρίζονται από κοινές εμπειρίες κρίσης χρέους, υψηλή ανεργία και περιορισμούς στην κοινωνική πολιτική, αφετέρου πιο ανεπτυγμένες χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης με ισχυρά κοινωνικά κράτη και χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας. Τέλος, η Γαλλία παρουσιάζεται ως μια ενδιάμεση περίπτωση, συνδυάζοντας στοιχεία προόδου αλλά και υφιστάμενες προκλήσεις.

Χώρες του Νότου (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία)

Οι χώρες του ευρωπαϊκού Νότου που παρατίθενται πιο κάτω μοιράζονται παρόμοιες κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις.

- Ελλάδα: Στην Ελλάδα, η οικονομική ανάκαμψη συνεχίζεται με σταθερούς ρυθμούς: το ΑΕΠ επιδεικνύει εκτιμώμενο πραγματικό ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 2,3 % για το 2025, ενώ η δημόσια χρηματοδότηση καταγράφει σημαντικό πλεόνασμα 1,3 % του ΑΕΠ το 2024. Ωστόσο, το ΑΕΠ κατά κεφαλήν εξακολουθεί να είναι χαμηλό — περίπου 33 % κάτω από το μέσο όρο της Ε.Ε σύμφωνα με στοιχεία του 2023.

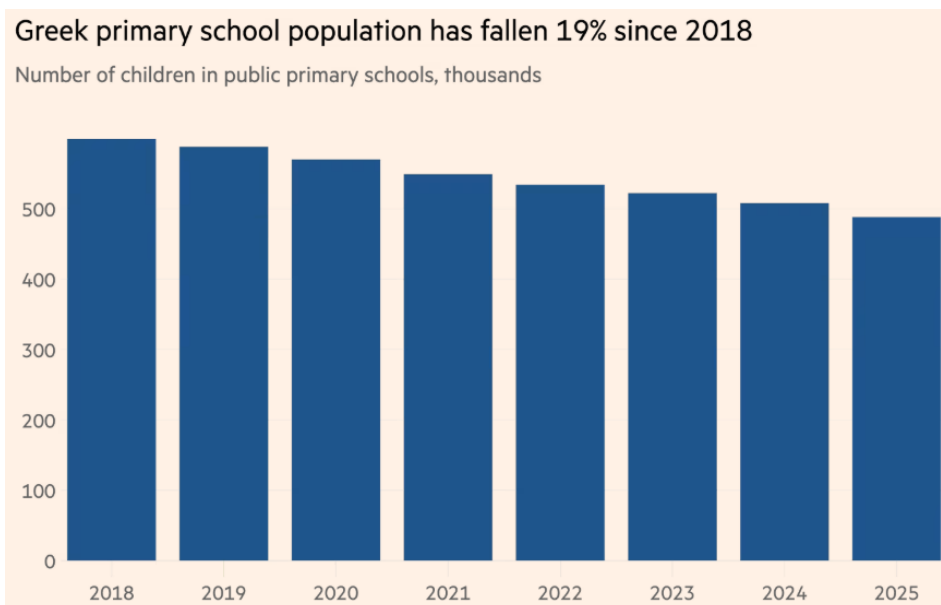
Πηγή: <https://www.ot.gr/2024/03/26/english-edition/eurostat-greece-2nd-last-in-gdp-per-capita-in-eu27>

Διάγραμμα 4.3 Δείκτης κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα

Η αγορά εργασίας καταγράφει θετικές τάσεις: η γενική ανεργία υποχώρησε στο 8,7 % στις αρχές του 2025, ενώ η ανεργία των νέων παραμένει ιδιαίτερα υψηλή, περίπου 19,3–20% μεταβολή που δείχνει μακράς διάρκειας πρόκληση. Η απασχόληση, ωστόσο, σημείωσε ιστορικά υψηλό, με ποσοστό περίπου 70% στον πληθυσμό ηλικίας 20–64 ετών, κλείνοντας σε μεγάλο βαθμό το χάσμα με την Ε.Ε.

Παρά τα θετικά αυτά στοιχεία, παραμένει υψηλό το ποσοστό ευάλωτων εργαζομένων, καθώς περίπου 21,7% των εργαζομένων λαμβάνουν χαμηλότερο ωρομίσθιο από το 66% του μέσου, ένα από τα υψηλότερα στην Ε.Ε..

Τέλος, η χώρα αντιμετωπίζει δημογραφική κρίση — με μείωση των γεννήσεων και κλείσιμο σχολείων εξαιτίας των μειωμένων μαθητικών πληθυσμών, ακόμη και σε κεντρικές περιοχές όπως η Αττική — γεγονός που εντείνει την ανάγκη για πολιτικές ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής.

Πηγή: <https://www.ft.com/content/e5e9c280-5bfc-4050-8c78-85508a99048b?utm>

Διάγραμμα 4.4 Αριθμός παιδιών στην πρωτοβάθμια δημόσια εκπαίδευση στην Ελλάδα

- **Ιταλία:** Η Ιταλία αναπτύσσεται με υποτονικούς ρυθμούς — το ΑΕΠ προβλέπεται να αυξηθεί μόλις κατά 0,6% για το 2025, σύμφωνα με την αναθεωρημένη πρόβλεψη της ISTAT.

Παρά τη χαμηλή ανάπτυξη, η αγορά εργασίας παρουσιάζει σημάδια ανάκαμψης: σύμφωνα με τα στοιχεία της ISTAT, τον Ιανουάριο του 2025 η γενική ανεργία μειώθηκε στο 6,3%, ενώ δηλώθηκε αύξηση 145.000 νέων θέσεων εργασίας, φτάνοντας στο υψηλότερο επίπεδο απαρχής τρέχουσας καταγραφής στοιχείων (2004). Ανάλογα θετικά δεδομένα καταγράφονται και τους επόμενους μήνες: τον Απρίλιο 2025 η ανεργία μειώθηκε περαιτέρω στο 5,9%, ενώ η ανεργία των νέων (15-24 ετών) υποχώρησε στο 19,2%.

Σε μεγαλύτερο χρονικό ορίζοντα, για το διάστημα Μάιο–Ιούλιο 2025, δημιουργήθηκαν περίπου 51.000 νέες θέσεις εργασίας, ενισχύοντας περαιτέρω την απασχόληση. Σύμφωνα με τα στοιχεία του OECD, το ποσοστό απασχόλησης ανέρχεται στο 61,5% το 2023, έναντι 70,4% μέσου όρου της Ε.Ε., γεγονός που δείχνει ότι η Ιταλία υστερεί στη συνολική συμμετοχή στην αγορά εργασίας.

Το ΑΕΠ ανά κάτοικο της χώρας το 2022 ήταν περίπου €33 000, δηλαδή 6,8% κάτω από τον μέσο όρο της Ε.Ε., αντλώντας στοιχεία από την Eurostat.

Επιπρόσθετα, η Ιταλία αντιμετωπίζει μακροχρόνιες δομικές προκλήσεις, όπως η δημογραφική γήρανση, η άνιση χωρική ανάπτυξη ανάμεσα στον βορρά και τον νότο, και η επίμονη ανισότητα στα εργατικά εισοδήματα.

- **Ισπανία:** Η Ισπανία παρουσιάζει ισχυρή οικονομική δυναμική, με το ΑΕΠ να αυξάνεται κατά 3,2% το 2024 και προβλεπόμενη αύξηση 2,6% για το 2025. Η ανάπτυξη στηρίζεται κυρίως στην εσωτερική ζήτηση, την αύξηση της απασχόλησης και τη βελτίωση της παραγωγικότητας, ενώ η εξωτερική ζήτηση παραμένει συγκρατημένη λόγω διεθνών εμπορικών εντάσεων. Η ανεργία μειώνεται σταθερά, από 12,2% το 2023 σε 11,3% το 2024, ενώ για το 2025 προβλέπεται περαιτέρω υποχώρηση στο 10,3%, προσεγγίζοντας τα επίπεδα του 2008. Παράλληλα, η προσωρινή απασχόληση βρίσκεται σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα.

Σε δημοσιονομικό επίπεδο, η Ισπανία πέτυχε μείωση του ελλείμματος στο 2,8% του ΑΕΠ το 2024, κάτω από το όριο του 3% της ΕΕ, και προβλέπεται περαιτέρω μείωση στο 2,5% το 2025. Το δημόσιο χρέος μειώθηκε στο 101,8% του ΑΕΠ, με τάση περαιτέρω αποκλιμάκωσης. Οι φορολογικές μεταρρυθμίσεις, όπως η εισαγωγή νέων φόρων σε μεγάλες περιουσίες, χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και προϊόντα καπνού, ενίσχυσαν τη φορολογική βάση και τη δημοσιονομική σταθερότητα.

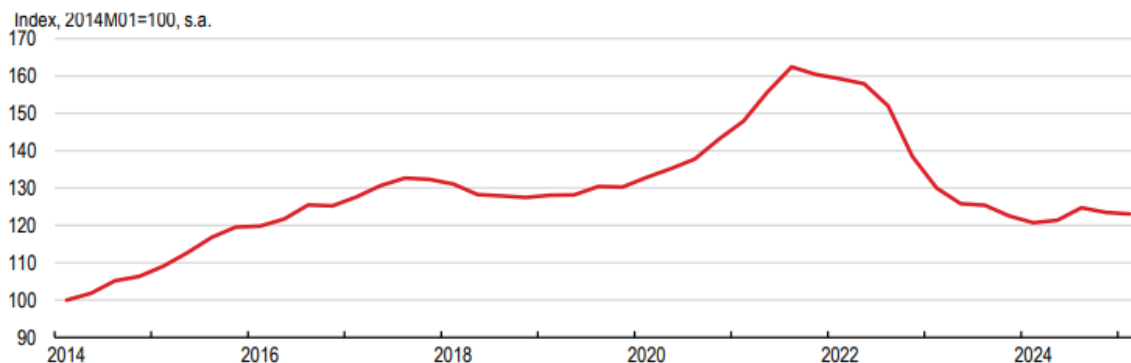
Κοινωνικά, η χώρα προωθεί μεταρρυθμίσεις που ενισχύουν την ισότητα ευκαιριών, την ψηφιακή εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση και την πρόσβαση σε προσιτή στέγαση. Η μεταρρύθμιση του συστήματος βίζας για αναζήτηση εργασίας και η απλοποίηση της αναγνώρισης τίτλων σπουδών για μετανάστες ενισχύουν την κοινωνική ένταξη και την παραγωγικότητα. Παράλληλα, η Ισπανία επενδύει σε πράσινη ενέργεια και ψηφιακό μετασχηματισμό, ενισχύοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

Ανεπτυγμένες χώρες (Σκανδιναβικές Χώρες, Κεντρική Ευρώπη)

- **Σουηδία:** Η Σουηδία διαθέτει ισχυρά οικονομικά θεμέλια, με υψηλό βιοτικό επίπεδο, χαμηλό δημόσιο χρέος (31,6% του ΑΕΠ το 2023), και ανεπτυγμένες δεξιότητες του πληθυσμού. Το ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας είναι από τα υψηλότερα στον ΟΟΣΑ (82% στόχος έως το 2030), ενώ η διαφθορά παραμένει σε χαμηλά επίπεδα. Ωστόσο, η χώρα αντιμετωπίζει προκλήσεις, όπως η ανεργία, που προβλέπεται να κυμανθεί στο 8,6% για το 2025, με υψηλότερα ποσοστά μεταξύ μεταναστών και ατόμων

με χαμηλές δεξιότητες. Όσον αφορά την ανισότητα, ο δείκτης Gini βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ, αλλά οι ανισότητες αυξάνονται λόγω κεφαλαιακών κερδών. Επιπλέον, οι αυστηροί έλεγχοι στα ενοίκια και οι φορολογικές επιδοτήσεις στην ιδιοκατοίκηση οδηγούν σε στρεβλώσεις στην αγορά, περιορίζοντας την κινητικότητα και αυξάνοντας την υπερπληρότητα στα ενοικιαζόμενα. Στον εκπαιδευτικό τομέα, παρά τις υψηλές επιδόσεις των ενηλίκων, η ποιότητα των πανεπιστημιακών σπουδών φαίνεται να έχει μειωθεί. Το 66,5% των ενηλίκων συμμετείχε σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες το 2024, με τις γυναίκες να υπερτερούν (70,2% έναντι 62,9% των ανδρών).

Real housing prices¹

1. Real estate price index for one- or two-dwelling buildings. The index has been deflated with the CPI.
Source: Statistics Sweden.

StatLink <https://stat.link/710k4m>

Πηγή: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-sweden-2025_75e94b2f-en/full-report/the-swedish-economy-faces-headwinds_aa0d5d3d.html

Διάγραμμα 4.5 Πραγματικές τιμές στέγασης στην Σουηδία

Ως προς τις πολιτικές για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή η χρηματοδότηση παραμένει ανεπαρκής (μόλις 0,01% του ΑΕΠ το 2023), ενώ η διακυβέρνηση είναι κατακερματισμένη, ειδικά σε μικρούς δήμους.

Η κυβέρνηση έχει δρομολογήσει μεταρρυθμίσεις σε τομείς όπως η στέγαση, η εκπαίδευση και η κλιματική ανθεκτικότητα, με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της ανταγωνιστικότητας. Η οικονομία αναμένεται να ανακάμψει με αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,1% το 2025 και 3,9% σε ονομαστικούς όρους.

- Γερμανία: Η Γερμανία, η μεγαλύτερη οικονομία της Ευρώπης και τρίτη παγκοσμίως, βρίσκεται σε φάση οικονομικής στασιμότητας το 2025. Το ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά -0,2% το 2024 και αναμένεται να παραμείνει στάσιμο το 2025 (0,0%), με προβλεπόμενη

ανάκαμψη 1,1% το 2026. Η ανεργία αυξάνεται (3,6% το 2025), ενώ ο αριθμός των ανέργων ξεπερνά τα 3 εκατομμύρια, το υψηλότερο επίπεδο από το 2015. Η βιομηχανική παραγωγή και οι εξαγωγές υποχωρούν, κυρίως λόγω εμπορικών εντάσεων με ΗΠΑ και Κίνα, ενώ οι επενδύσεις παραμένουν χαμηλές λόγω αβεβαιότητας και αυξημένου κόστους χρηματοδότησης.

Το δημόσιο χρέος αυξάνεται (63,8% του ΑΕΠ το 2025), ενώ το δημοσιονομικό έλλειμμα παραμένει υψηλό (-2,7% του ΑΕΠ). Οι κοινωνικές δαπάνες πιέζονται από τη γήρανση του πληθυσμού, ενώ η φορολογική και ασφαλιστική επιβάρυνση είναι από τις υψηλότερες στον ΟΟΣΑ (47,9% για άγαμους εργαζόμενους).

Πρόκληση αποτελούν και οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, οι οποίοι αντιμετωπίζουν αυξημένες δυσκολίες ένταξης στην αγορά εργασίας και την κοινωνία, με υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και περιορισμένη πρόσβαση σε εκπαιδευτικές και κοινωνικές υπηρεσίες. Οι μεταναστευτικές εντάσεις εντείνονται, ενώ η πολιτική ρητορική της ακροδεξιάς AfD στοχεύει συχνά αυτές τις ομάδες. Επίσης, οι μονογονεϊκές οικογένειες και άτομα με χαμηλό εισόδημα πλήττονται ιδιαίτερα από την αύξηση του κόστους ζωής και τις περικοπές στις κοινωνικές παροχές. Το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού φτάνει το 20,9%, με τις γυναίκες και τα παιδιά να είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι.

Στον τομέα της εκπαίδευσης το ποσοστό των νέων (18-24 ετών) που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο είναι 12,2%, επηρεάζοντας αρνητικά την απασχόληση και την κοινωνική κινητικότητα. Οι δαπάνες για την εκπαίδευση ανέρχονται στο 4,6% του ΑΕΠ, με έμφαση στην επαγγελματική κατάρτιση, αλλά με ελλείψεις στη δια βίου μάθηση και τις ψηφιακές δεξιότητες.

Παράλληλα, η χώρα αντιμετωπίζει διαρθρωτικές προκλήσεις με τη δημογραφική γήρανση και έλλειψη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού (28% των επιχειρήσεων δηλώνουν ελλείψεις). Εντοπίζεται υποχώρηση της επιχειρηματικότητας, καθώς οι νέες επιχειρήσεις βρίσκονται σε ιστορικό χαμηλό 30ετίας. Επιπλέον, συντελείται αργή ψηφιακή μετάβαση και οι υπάρχουσες υποδομές κρίνονται ανεπαρκείς.

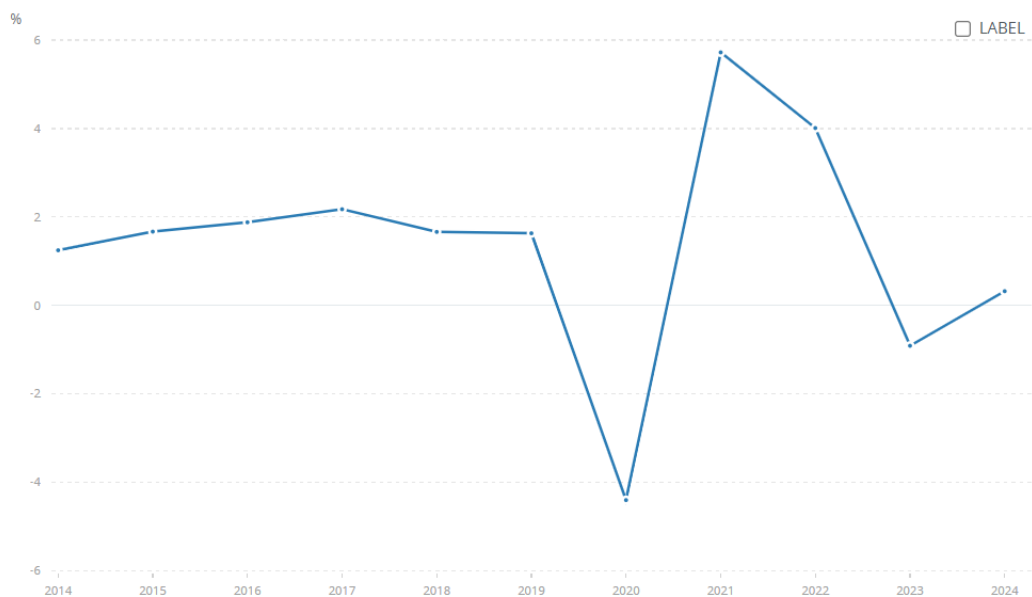
Η πολιτική αβεβαιότητα ενισχύεται από την άνοδο της ακροδεξιάς (AfD), που καταγράφει ιστορικά υψηλά στις δημοσκοπήσεις (26-27%), προκαλώντας κοινωνικό διχασμό και πιέζοντας το πολιτικό σύστημα.

Η κυβέρνηση έχει εξαγγείλει μεταρρυθμίσεις σε συνταξιοδοτικό, αγορά εργασίας, πράσινη μετάβαση και ψηφιακό μετασχηματισμό, ωστόσο η υλοποίηση παραμένει αβέβαιη λόγω πολιτικών και κοινωνικών αντιστάσεων. Η οικονομία αναμένεται να ανακάμψει το 2026, κυρίως λόγω δημόσιων επενδύσεων σε άμυνα και υποδομές, αλλά οι εξαγωγές θα συνεχίσουν να πιέζονται.

Η Γερμανία βρίσκεται σε κρίσιμο σταυροδρόμι, με την οικονομία να δοκιμάζεται από στασιμότητα, κοινωνικές πιέσεις και πολιτική αβεβαιότητα. Η επιτυχία των μεταρρυθμίσεων θα κρίνει αν η χώρα θα ανακτήσει τη δυναμική της ή θα παραμείνει σε φάση στασιμότητας.

- Ολλανδία: παρουσιάζει μέτρια αναπτυξιακή πορεία μετά από περίοδο στασιμότητας. Το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 0,9% το 2024 και αναμένεται να επιταχυνθεί σε 1,3%-1,6% το 2025, με βασικούς μοχλούς την ιδιωτική κατανάλωση (που ενισχύεται από ισχυρή αύξηση μισθών άνω του 6% και φορολογικές ελαφρύνσεις) και τις δημόσιες επενδύσεις σε πράσινη μετάβαση, άμυνα και στέγαση. Ωστόσο, η εξωτερική ζήτηση επιβαρύνεται από τις εμπορικές εντάσεις με τις ΗΠΑ και την επιβολή δασμών, γεγονός που αναμένεται να περιορίσει τις εξαγωγές.

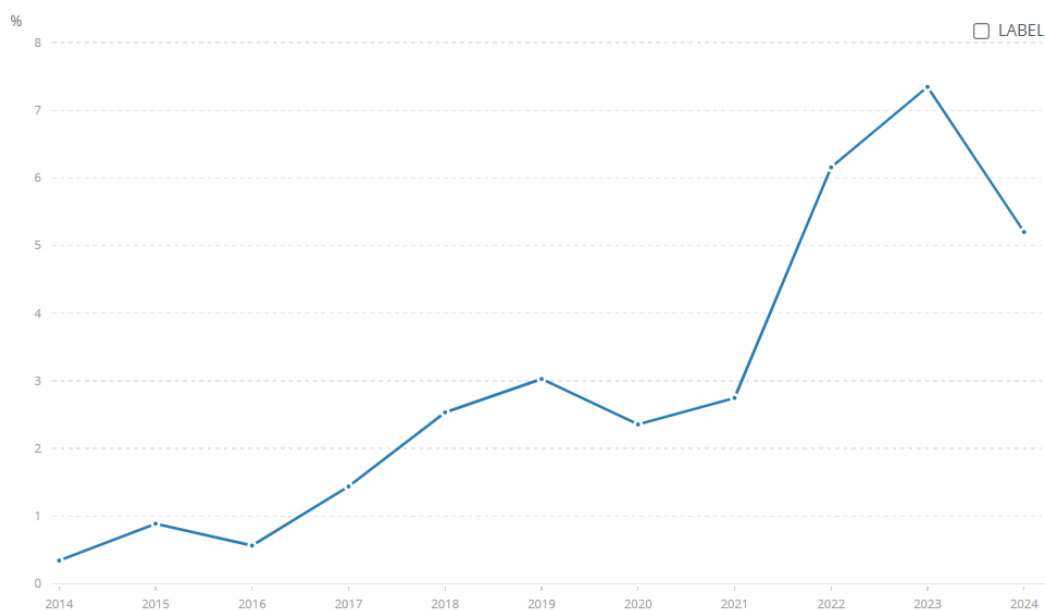
Ο πληθωρισμός παραμένει υψηλός, με τον δείκτη τιμών καταναλωτή να εκτιμάται στο 3,0% για το 2025, λόγω αυξημένων τιμών στις υπηρεσίες και στα επεξεργασμένα τρόφιμα, ενώ η ανεργία διατηρείται χαμηλή αλλά ανοδική (3,9% το 2025). Το δημοσιονομικό έλλειμμα αναμένεται να διευρυνθεί στο -2,1% του ΑΕΠ το 2025, κυρίως λόγω μειώσεων στη φορολογία εισοδήματος και αυξημένων κοινωνικών δαπανών, ενώ το δημόσιο χρέος προβλέπεται να φθάσει το 45% του ΑΕΠ, παραμένοντας χαμηλότερο του μέσου όρου της Ευρωζώνης.

Πηγή:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?end=2024&locations=NL&start=2014&view=chart>

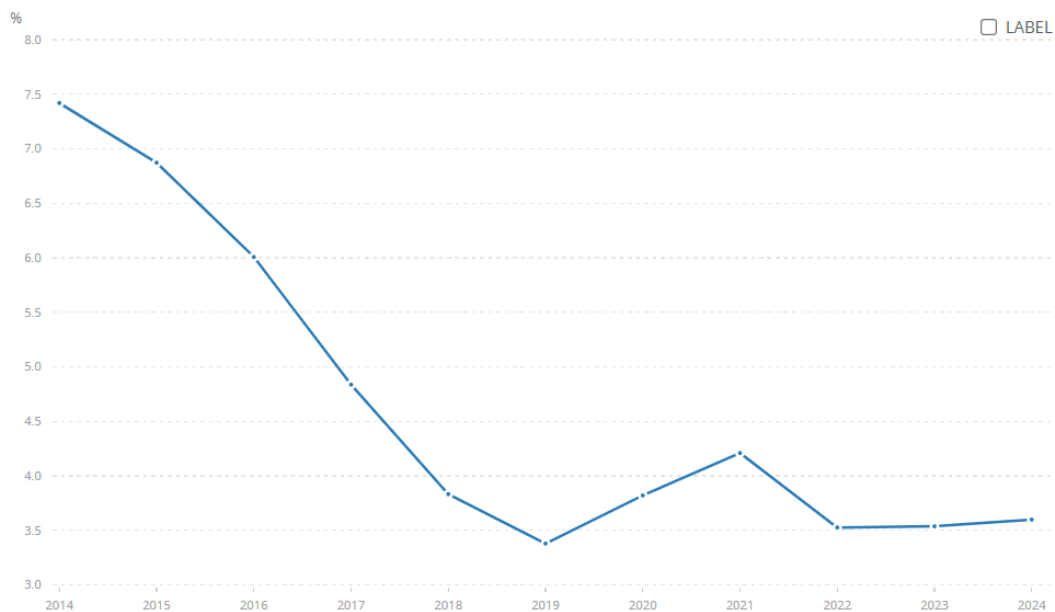
Διάγραμμα 4.6 Εξέλιξη οικονομικής ανάπτυξης στην Ολλανδία

Πηγή:

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.DEFL.KD.ZG?end=2024&locations=NL&start=2014&view=chart>

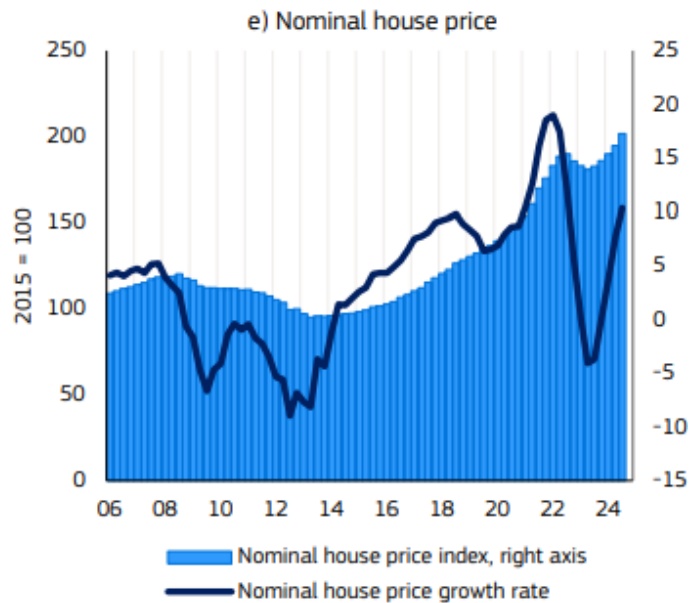
Διάγραμμα 4.7 Εξέλιξη πληθωρισμού στην Ολλανδία

Πηγή: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2024&locations=NL&start=2014>

Διάγραμμα 4.8 Εξέλιξη της ανεργίας στην Ολλανδία

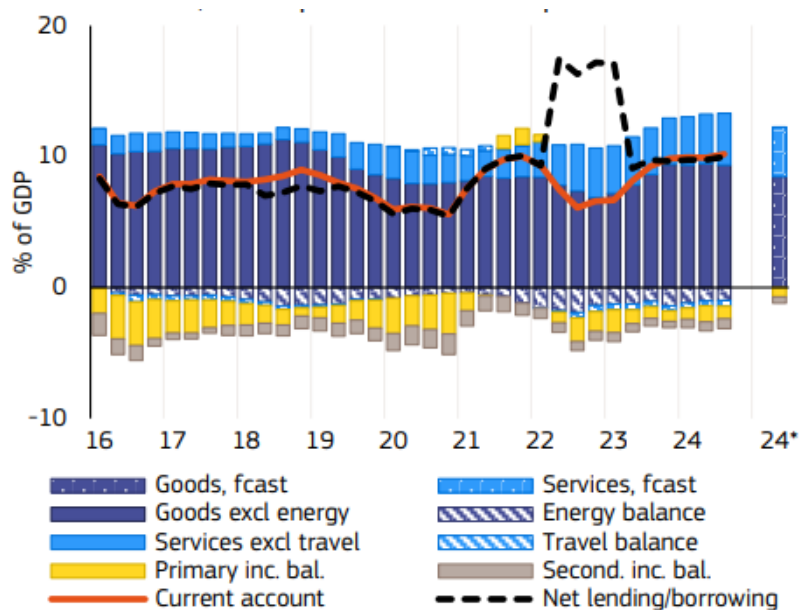
Διαρθρωτικά, η χώρα αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις στην αγορά κατοικίας. Οι τιμές αυξήθηκαν κατά σχεδόν 10% το 2024 και προβλέπεται να αυξηθούν περαιτέρω 7-9% το 2025, με έλλειμμα άνω των 400.000 κατοικιών και δυσκολίες στην προσφορά λόγω ακριβής γης, γραφειοκρατίας και ελλείψεων εργατικού δυναμικού. Το υψηλό ιδιωτικό χρέος (92% του ΑΕΠ το 2024) παραμένει το υψηλότερο στην ΕΕ, κυρίως λόγω στεγαστικών δανείων, καθιστώντας τα νοικοκυριά ευάλωτα σε οικονομικούς κραδασμούς. Η ενοικίαση κατοικίας είναι περιορισμένη και ακριβή, με νέα μέτρα ελέγχου ενοικίων να μειώνουν περαιτέρω την προσφορά.

Πηγή: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/ae18a4c-e1bd-4840-82b4-e96e77a3f16f_en?filename=ip313_en.pdf

Διάγραμμα 4.9 Εξέλιξη τιμών κατοικίας και προσφοράς στη στεγαστική αγορά στην Ολλανδία

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών παραμένει ιδιαίτερα υψηλό, άνω του 10% του ΑΕΠ, κυρίως λόγω των υπερβολικών πλεονασμάτων στο εμπόριο και της αποταμιευτικής συμπεριφοράς του ιδιωτικού τομέα, με τις πολυεθνικές να συμβάλλουν σημαντικά μέσω κερδών που παραμένουν εντός της χώρας. Παρά τις επενδύσεις από μεγάλες εταιρείες όπως η ASML, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν δυσκολίες πρόσβασης σε χρηματοδότηση, γεγονός που περιορίζει τις επενδύσεις και ενισχύει τις μακροοικονομικές ανισορροπίες.

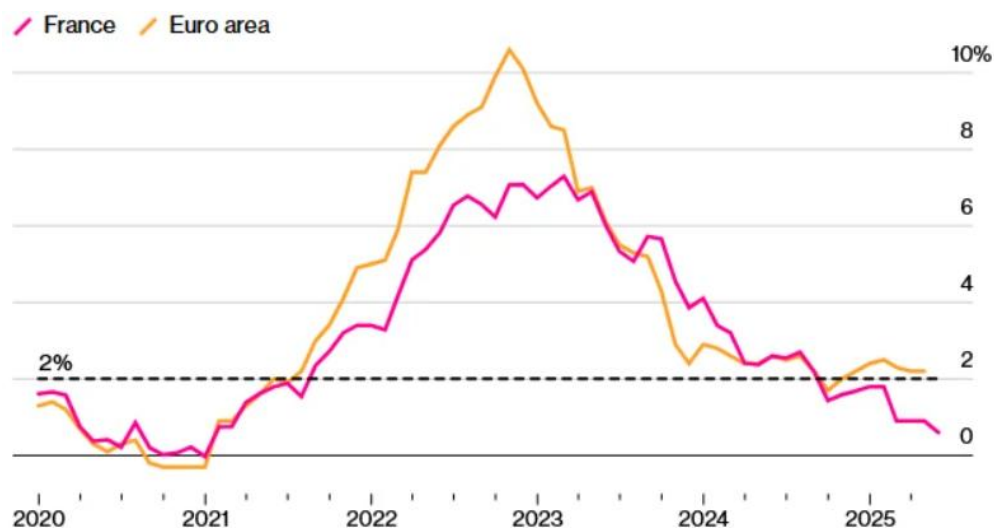

Πηγή: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/ae1f18a4c-e1bd-4840-82b4-e96e77a3f16f_en?filename=ip313_en.pdf

Διάγραμμα 4.10 Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στην Ολλανδία

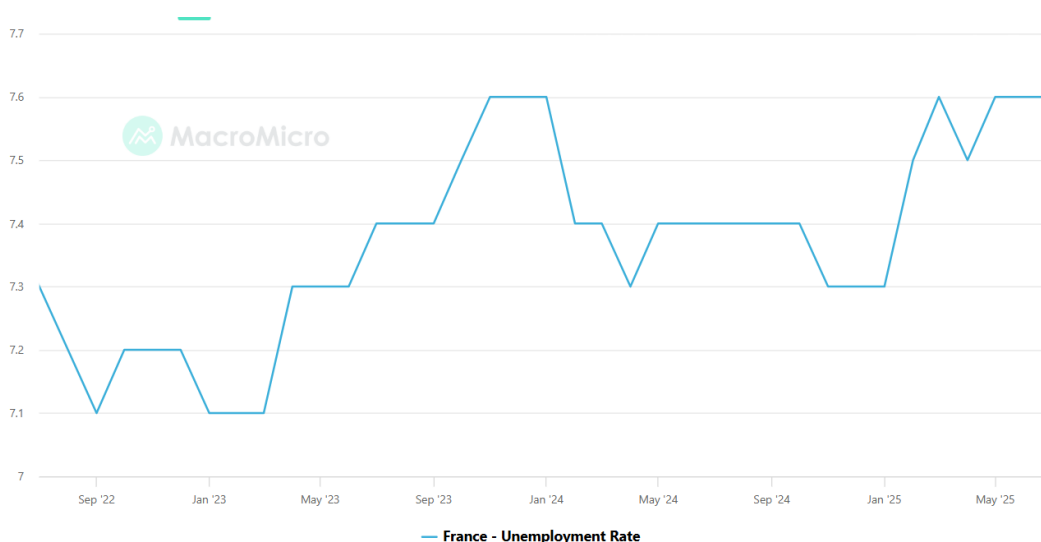
Συνολικά, η Ολλανδία βρίσκεται σε μια φάση μετριοπαθούς ανάπτυξης, αλλά με σοβαρές προκλήσεις που αφορούν το στεγαστικό ζήτημα, το υψηλό ιδιωτικό χρέος και τις διαρθρωτικές ανισορροπίες. Η ικανότητα της κυβέρνησης να προχωρήσει σε αποτελεσματικές μεταρρυθμίσεις θα κρίνει αν η χώρα θα διατηρήσει τη σταθερότητά της ή αν θα επιδεινωθούν οι κοινωνικοοικονομικές πιέσεις.

- Γαλλία: η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία της Ευρωζώνης, βρίσκεται σε φάση χαμηλής ανάπτυξης και αυξημένων δημοσιονομικών πιέσεων. Το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,1% το 2024, ωστόσο η ανάπτυξη αναμένεται να επιβραδυνθεί στο 0,6% το 2025 και να ενισχυθεί μετρίως το 2026 (0,9–1,3%). Ο πληθωρισμός μειώθηκε σημαντικά χάρη στην πτώση των τιμών ενέργειας και των ρυθμιζόμενων τιμολογίων ηλεκτρισμού, με προβλέψεις γύρω στο 0,9–1,2% το 2025 και μικρή άνοδο το 2026. Παράλληλα, η αγορά εργασίας επιδεινώνεται: η ανεργία εκτιμάται στο 7,9% το 2025, με μείωση της απασχόλησης πριν από μια ήπια ανάκαμψη το 2026.

Πηγή: Insee, Eurostat

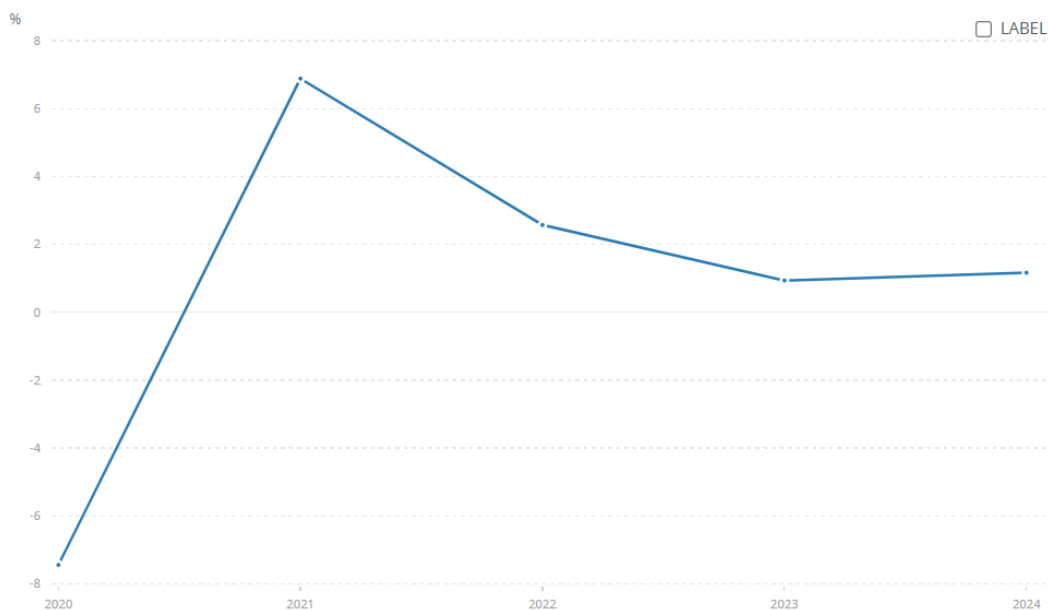
Διάγραμμα 4.11 Ο πληθωρισμός στη Γαλλία σε σχέση με τις χώρες του Ευρώ

Πηγή: macromicro

Διάγραμμα 4.12 Ποσοστά ανεργίας στη Γαλλία

Η χώρα αντιμετωπίζει ιδιαίτερες δημοσιονομικές προκλήσεις. Το δημοσιονομικό έλλειμμα παρέμεινε υψηλό το 2024 (5,8% του ΑΕΠ) και αναμένεται να διατηρηθεί κοντά στο 5,5% τα επόμενα χρόνια, ενώ το δημόσιο χρέος κινείται στην περιοχή του 115–120% του ΑΕΠ. Οι διεθνείς οργανισμοί προειδοποιούν ότι, χωρίς μεταρρυθμίσεις και περιορισμό δαπανών, το χρέος θα παραμείνει μη βιώσιμο. Η πολιτική αβεβαιότητα, η οποία κορυφώθηκε με την κρίση του προϋπολογισμού τον Αύγουστο 2025, υπονομεύει περαιτέρω την εμπιστοσύνη και αυξάνει το κόστος χρηματοδότησης.

Πηγή: World Bank Group

Διάγραμμα 4.13 Το ΑΕΠ της Γαλλίας

Στον κοινωνικό τομέα, οι επιπτώσεις της δημοσιονομικής προσαρμογής αναμένεται να επιβαρύνουν ευάλωτες ομάδες, καθώς οι δημόσιες δαπάνες περιορίζονται, ενώ η ανεργία επηρεάζει δυσμενώς τη νεολαία και τα χαμηλά εισοδήματα. Παράλληλα, η Γαλλία βρίσκεται αντιμέτωπη με χαμηλή παραγωγικότητα, βραδεία επενδυτική ανάκαμψη και αυξημένες κοινωνικές εντάσεις.

Η επιτυχία των μελλοντικών μεταρρυθμίσεων θα κρίνει εάν η χώρα θα κατορθώσει να επανέλθει σε πορεία διατηρήσιμης ανάπτυξης και δημοσιονομικής σταθερότητας ή αν θα παραμείνει εγκλωβισμένη σε φαύλο κύκλο χαμηλής ανάπτυξης και υψηλού χρέους.

4.4.2 Ανακεφαλαίωση

Η επιλογή των χωρών που θα αποτελέσουν αντικείμενο της συγκριτικής ανάλυσης βασίζεται στη λογική της διαφοροποίησης των κοινωνικοοικονομικών τους χαρακτηριστικών. Συγκεκριμένα, συμπεριλαμβάνονται κράτη του ευρωπαϊκού Νότου, τα οποία αντιμετωπίζουν διαρθρωτικές αδυναμίες και υψηλότερα ποσοστά ανισότητας, σκανδιναβικές χώρες με ανεπτυγμένα κοινωνικά κράτη και υψηλό βαθμό κοινωνικής συνοχής, χώρες της Κεντρικής Ευρώπης που συνδυάζουν ισχυρή οικονομική βάση με προκλήσεις κοινωνικής ένταξης, καθώς και η Γαλλία, η οποία λειτουργεί ως ενδιάμεση περίπτωση μεταξύ αυτών των κατηγοριών. Η

πολυμορφία αυτή επιτρέπει την κατανόηση του φαινομένου από διαφορετικές οπτικές γωνίες και αναδεικνύει τις ποικίλες στρατηγικές αντιμετώπισης των ανισοτήτων.

Η συγκριτική αυτή προσέγγιση καθίσταται ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς συμβάλλει όχι μόνο στην ανάδειξη των διαφορών, αλλά και στην ερμηνεία των παραγόντων που τις προκαλούν. Η ανάλυση των παραπάνω χωρών δίνει τη δυνατότητα να κατανοηθούν οι ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει κάθε κοινωνία. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, γίνεται εφικτό να εξεταστεί σε ποιον βαθμό οι κοινωνικές πολιτικές και οι θεσμικές επιλογές επηρεάζουν τα επίπεδα ανισότητας και περιθωριοποίησης.

Η συγκριτική παρουσίαση των επιλεγμένων χωρών δεν αποσκοπεί μόνο στην καταγραφή δεδομένων, αλλά και στην ανάπτυξη μιας πιο ολοκληρωμένης κατανόησης του πώς διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά μοντέλα επιδρούν στη διαχείριση της οικονομικής ανισότητας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης. Μέσα από αυτή τη συγκριτική αξιολόγηση, αναδεικνύεται η σημασία της αλληλεπίδρασης μεταξύ οικονομικών δομών και κοινωνικών πολιτικών, ενώ ταυτόχρονα προκύπτουν συμπεράσματα που μπορούν να τροφοδοτήσουν τον επιστημονικό διάλογο και να εμπλουτίσουν τη διαμόρφωση στρατηγικών για μια πιο δίκαιη και βιώσιμη ανάπτυξη.

4.5 Δείκτες SDG 8 & 10 – Ανάλυση και Σύγκρισης της συνολικής επίδοσης των χωρών

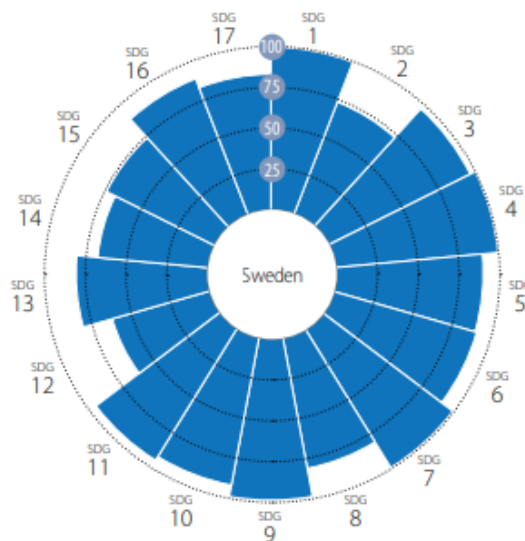
Στη συνέχεια, παρουσιάζεται μια επισκόπηση των χωρών που θα εξεταστούν ως προς την επίδοσή τους σε επιλεγμένους δείκτες των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 και 10. Η σειρά παρουσίασης των χωρών καθορίζεται βάσει της συνολικής τους επίδοσης στους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης, ξεκινώντας από εκείνη με την υψηλότερη επίδοση και καταλήγοντας σε εκείνη με τη χαμηλότερη.

Σουηδία : Η Σουηδία συγκαταλέγεται στις χώρες με την υψηλότερη επίδοση στη βιώσιμη ανάπτυξη (2η παγκοσμίως με βαθμολογία 85,7). Παρουσιάζει εξαιρετικά αποτελέσματα στον Στόχο 8, διατηρώντας υψηλά ποσοστά απασχόλησης και ισχυρή προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων. Η οικονομική ανάπτυξη παραμένει σταθερή και χωρίς αποκλεισμούς, με πολύ χαμηλή ανεργία. Στον Στόχο 10, η Σουηδία εμφανίζει από τα χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ, χάρη σε αποτελεσματικές πολιτικές κοινωνικής προστασίας και αναδιανομής του εισοδήματος.

Overall Performance

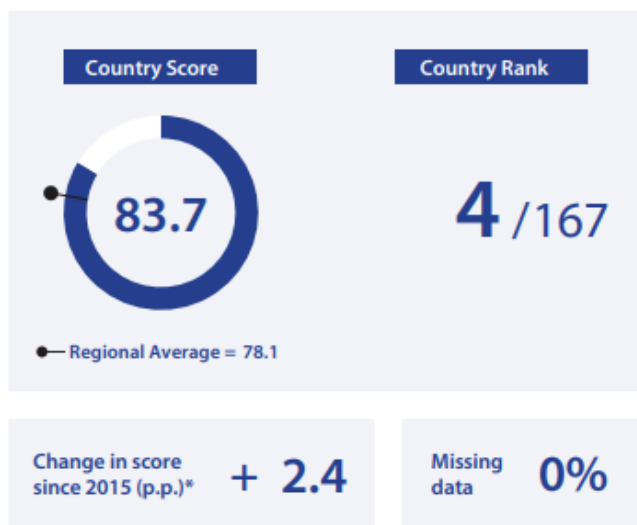
Average Performance by SDG

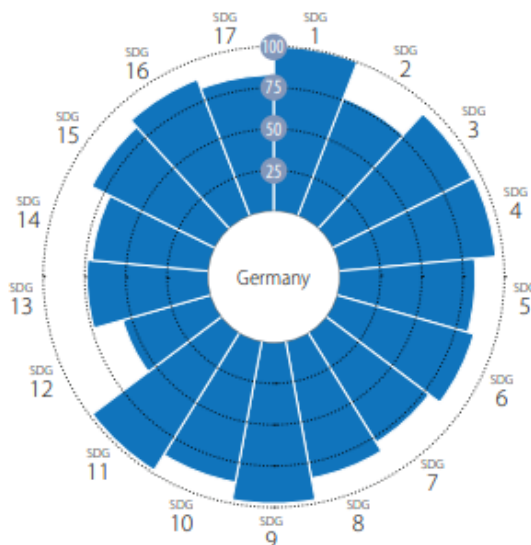
Εικόνα 4.5 Συνολική επίδοση της Σουηδίας στους στόχους SDG

Γερμανία: Η Γερμανία (4η θέση, βαθμολογία 83,7) επιδεικνύει ισχυρή επίδοση και στους δύο δείκτες. Παρουσιάζει υψηλή παραγωγικότητα, χαμηλή ανεργία (περίπου 3%) και αποτελεσματική προστασία των εργαζομένων. Ωστόσο, παρατηρούνται μέτριες εισοδηματικές ανισότητες, ενώ η πρόοδος στον Στόχο 10 έχει σταθεροποιηθεί, αντανακλώντας δυσκολίες στην κοινωνική ένταξη μεταναστών και στη μείωση των περιφερειακών διαφορών εισοδήματος.

Overall Performance

Average Performance by SDG

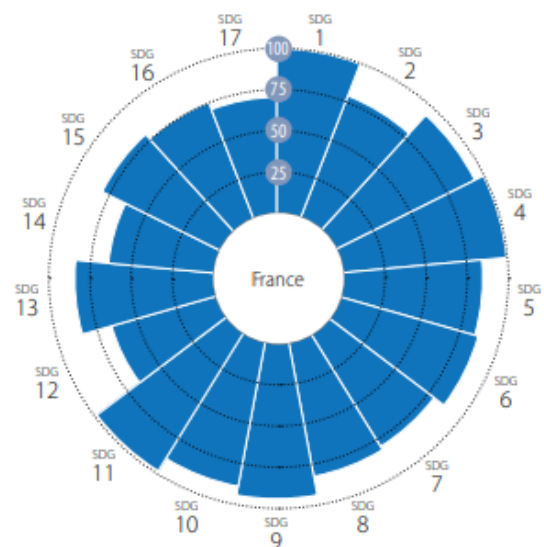
Εικόνα 4.6 Συνολική επίδοση της Γερμανίας στους στόχους SDG

Γαλλία: Η Γαλλία (5η θέση, βαθμολογία 83,1) διατηρεί ισορροπημένη πρόοδο συνολικά. Στον Στόχο 8 παρουσιάζει σταθερή οικονομική ανάπτυξη και ανθεκτική αγορά εργασίας, αν και η ανεργία των νέων παραμένει σχετικά υψηλή. Όσον αφορά τον Στόχο 10, η Γαλλία επιτυγχάνει καλά αποτελέσματα χάρη στο προοδευτικό φορολογικό της σύστημα και τους εκτεταμένους μηχανισμούς κοινωνικής πρόνοιας, παρότι η μείωση των ανισοτήτων έχει επιβραδυνθεί τα τελευταία χρόνια.

Overall Performance

Average Performance by SDG

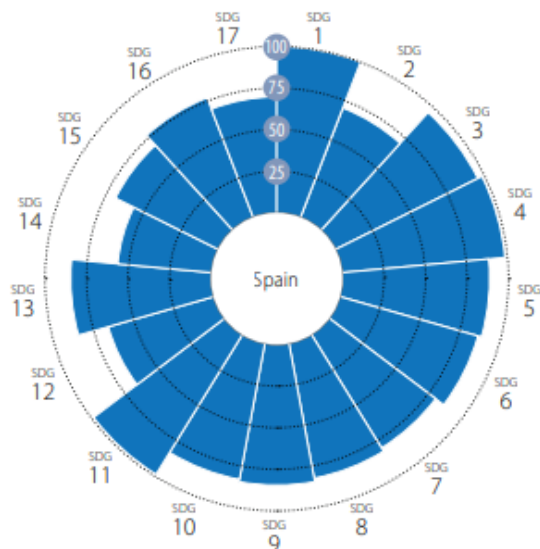
Εικόνα 4.7 Συνολική επίδοση της Γαλλίας στους στόχους SDG

Ισπανία: Η Ισπανία (14η θέση, βαθμολογία 81,0) σημειώνει μέτρια πρόοδο, με τον Στόχο 8 να βελτιώνεται αργά. Η ανεργία παραμένει σχετικά υψηλή (άνω του 12%), αν και ενισχύεται η χρηματοπιστωτική ένταξη και η οικονομική σταθερότητα. Στον Στόχο 10, τα επίπεδα ανισότητας παραμένουν υψηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ, γεγονός που αντικατοπτρίζει διαρθρωτικές αδυναμίες της αγοράς εργασίας και περιφερειακές ανισότητες στα εισοδήματα.

Overall Performance

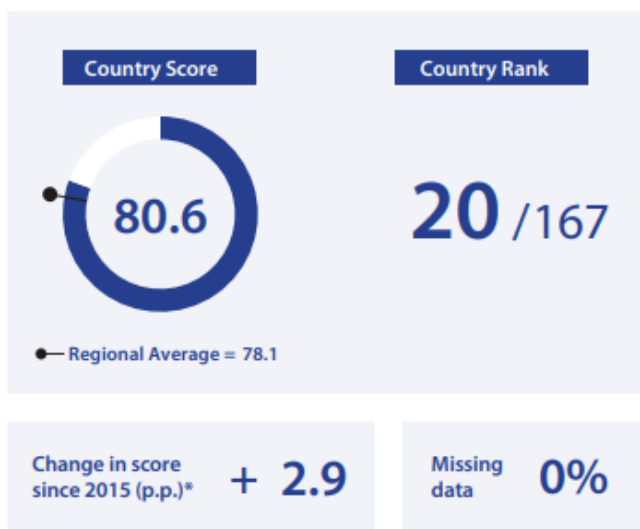
Average Performance by SDG

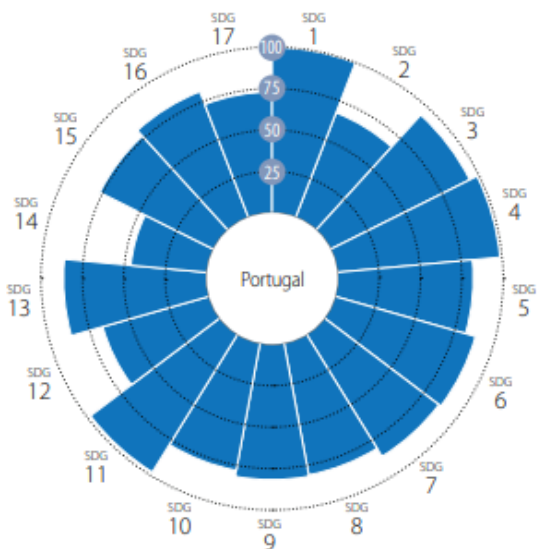
Εικόνα 4.8 Συνολική επίδοση της Ισπανίας στους στόχους SDG

Πορτογαλία: Η Πορτογαλία (20ή θέση, βαθμολογία 80,6) παρουσιάζει σταδιακή βελτίωση. Το ποσοστό ανεργίας ανέρχεται σε περίπου 7,1%, ενώ ενισχύονται οι πολιτικές για τα εργασιακά δικαιώματα. Στον Στόχο 10, η ανισότητα έχει μειωθεί χάρη σε προγράμματα κοινωνικής ένταξης και φορολογικές μεταρρυθμίσεις, αν και οι περιφερειακές διαφορές εξακολουθούν να αποτελούν πρόκληση.

Overall Performance

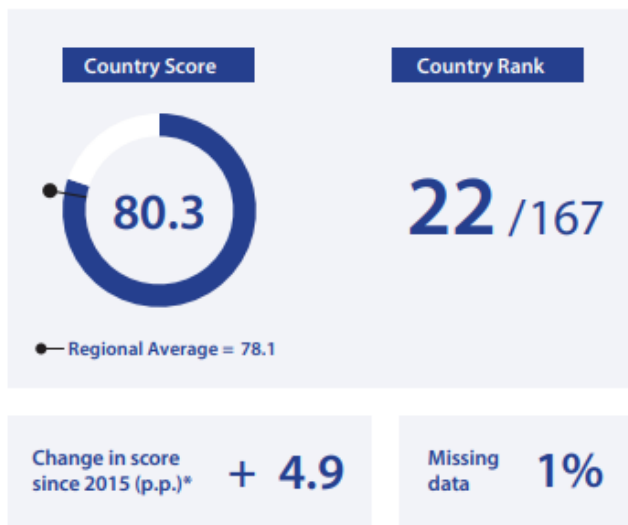
Average Performance by SDG

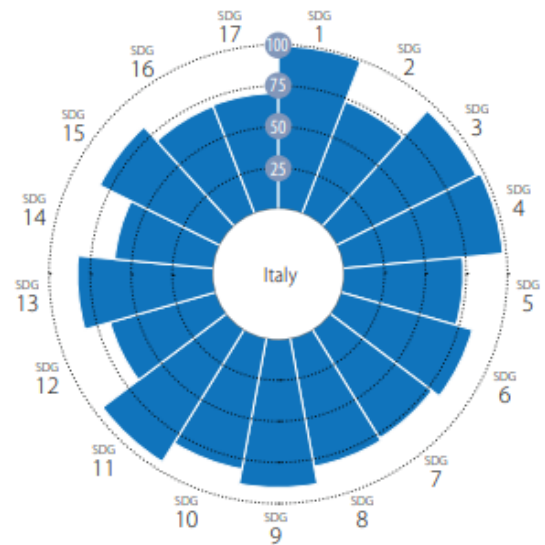
Εικόνα 4.9 Συνολική επίδοση της Πορτογαλίας στους στόχους SDG

Ιταλία: Η Ιταλία (22η θέση, βαθμολογία 80,3) αντιμετωπίζει δυσκολίες στον Στόχο 8 λόγω χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης και διχοτόμησης της αγοράς εργασίας. Η απασχόληση των νέων και των γυναικών παραμένει κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Στον Στόχο 10, οι ανισότητες παραμένουν αισθητές παρά τα συστήματα κοινωνικής προστασίας, ενώ το οικονομικό χάσμα Βορρά–Νότου συνεχίζει να περιορίζει την πρόοδο.

Overall Performance

Average Performance by SDG

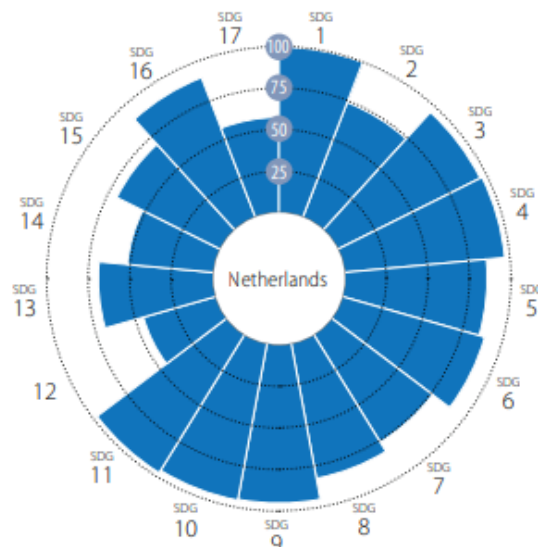
Εικόνα 4.10 Συνολική επίδοση της Ιταλίας στους στόχους SDG

Ολλανδία: Οι Κάτω Χώρες (23η θέση, βαθμολογία 80,0) παρουσιάζουν σταθερά ισχυρές επιδόσεις στον Στόχο 8, με χαμηλή ανεργία (περίπου 5%) και υψηλά εργασιακά πρότυπα. Ωστόσο, παρατηρείται μικρή αύξηση των εισοδηματικών και περιουσιακών ανισοτήτων. Η πρόοδος στον Στόχο 10 είναι μέτρια, καθώς εντείνονται οι προκλήσεις που σχετίζονται με την ευκολία εύρεσης στέγασης και τη συγκέντρωση πλούτου.

Overall Performance

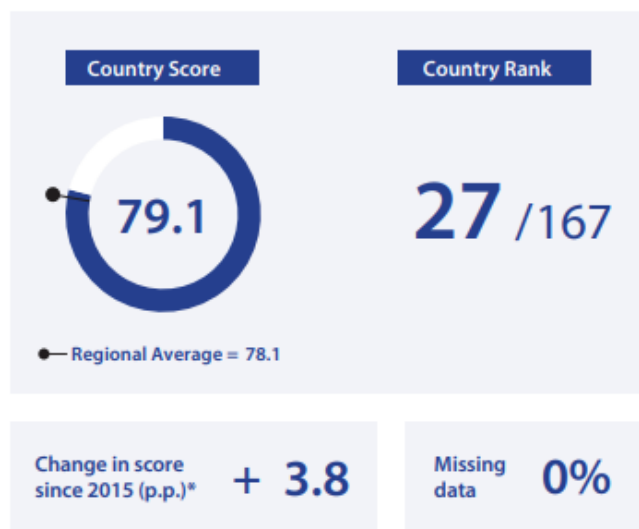
Average Performance by SDG

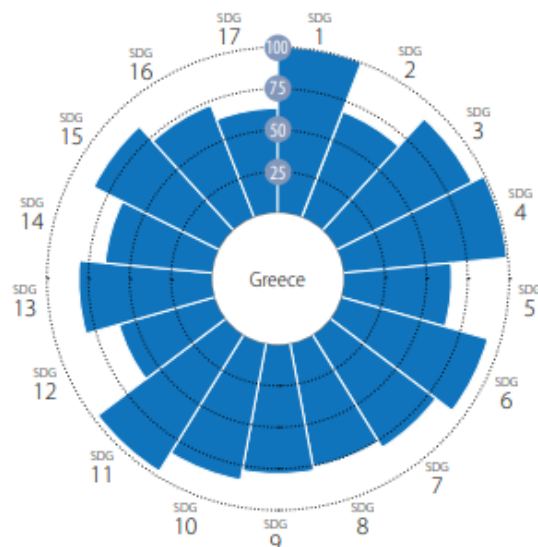
Εικόνα 4.11 Συνολική επίδοση της Ολλανδίας στους στόχους SDG

Ελλάδα: Η Ελλάδα (27η θέση, βαθμολογία 79,1) εμφανίζει αξιοσημείωτη ανάκαμψη μετά την οικονομική κρίση, με βελτίωση του ρυθμού ανάπτυξης και μείωση της ανεργίας (περίπου 5%). Στον Στόχο 8 σημειώνεται πρόοδος, αν και η αγορά εργασίας παραμένει ευάλωτη. Στον Στόχο 10, παραμένουν ανισότητες και κίνδυνοι κοινωνικού αποκλεισμού, ωστόσο τα πρόσφατα μέτρα κοινωνικής πολιτικής έχουν συμβάλει στη μερική άμβλυνσή τους.

Overall Performance

Average Performance by SDG

Εικόνα 4.12 Συνολική επίδοση της Ελλάδας στους στόχους SDG

Συνολικά, οι χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης (Σουηδία, Γερμανία, Ολλανδία) επιτυγχάνουν την καλύτερη επίδοση στους Στόχους 8 και 10, συνδυάζοντας βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη με χαμηλά επίπεδα ανισότητας. Οι χώρες του Νότου (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία, Ελλάδα) αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες προκλήσεις, κυρίως λόγω υψηλότερης ανεργίας και πιο αργής σύγκλισης στην κοινωνική ισότητα. Η Γαλλία βρίσκεται σε ενδιάμεση θέση, με ισχυρές κοινωνικές πολιτικές και σταθερή αλλά άنيση αγορά εργασίας.

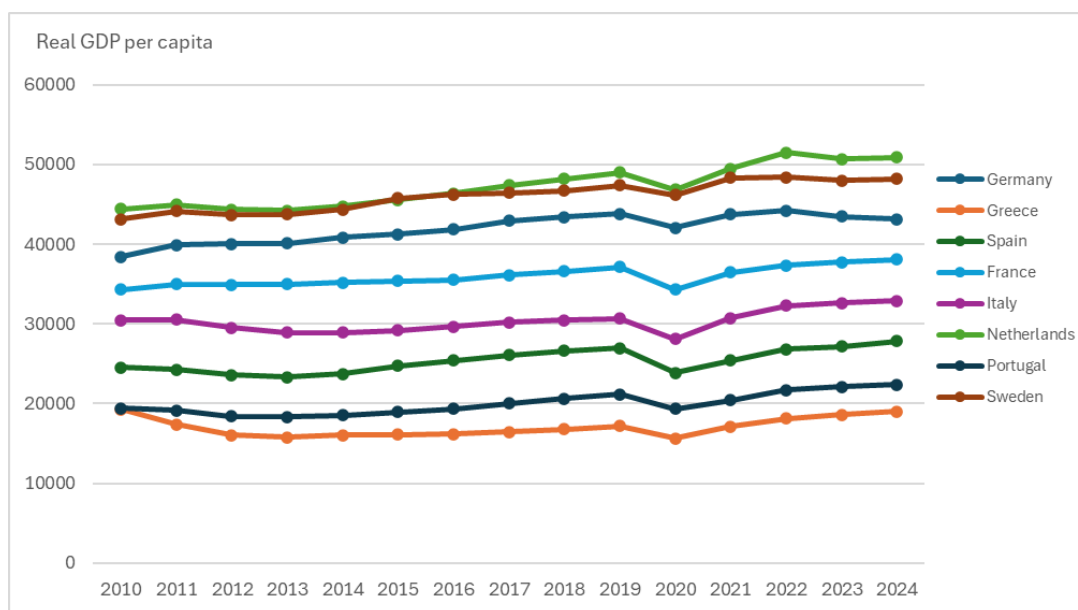

4.6 Συγκριτική ανάλυση δεικτών Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης

4.6.1 Δείκτες Στόχου Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 «Αξιοπρεπής εργασία & οικονομική ανάπτυξη»

Δείκτης 1: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Ο δείκτης ΑΕΠ ανά κάτοικο (GDP per capita) υπολογίζεται ως ο λόγος του πραγματικού ΑΕΠ (ΑΕΠ προσαρμοσμένου στον πληθωρισμό) προς τον μέσο πληθυσμό κάθε έτους. Το πραγματικό ΑΕΠ εκφράζεται σε εκατομμύρια ευρώ, ενώ ο πληθυσμός σε χιλιάδες κατοίκους, και αφορά την αξία όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από μια οικονομία σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Περιλαμβάνει τόσο προϊόντα που διακινούνται στην αγορά, όσο και εκείνα που παράγονται από δημόσιους και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Αποτελεί, έτσι, μέτρο της οικονομικής δραστηριότητας και χρησιμοποιείται ευρέως ως δείκτης των υλικών συνθηκών διαβίωσης ενός πληθυσμού, αν και δεν αποτυπώνει πλήρως την οικονομική ευημερία (π.χ. δεν περιλαμβάνει απλήρωτη εργασία στο νοικοκυριό ή τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις της παραγωγής).

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/explorer/>

Διάγραμμα 4.14 Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Στο παραπάνω γράφημα παρατηρούμε τα παρακάτω:

- **Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες** (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία): Οι χώρες αυτές διατηρούν σταθερά υψηλά επίπεδα πραγματικού ΑΕΠ ανά κάτοικο

(38.000–51.000 €) με την Ολλανδία να ξεχωρίζει με 50.880 € το 2024, επιβεβαιώνοντας την ισχυρή παραγωγικότητα και τεχνολογική της βάση. Η Σουηδία (48.210 €) και η Γερμανία (43.110 €) παρουσιάζουν υψηλές τιμές, με ήπιες διακυμάνσεις. Η Γερμανία ωστόσο δείχνει επιβράδυνση μετά το 2022, λόγω κόστους ενέργειας και πιέσεων στη βιομηχανία. Παράλληλα, η Γαλλία ακολουθεί σταθερά ανοδική τροχιά, με προοδευτική αύξηση παραγωγικότητας χωρίς έντονες μεταβολές.

- **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες** (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία): Οι νότιες οικονομίες ξεκίνησαν με χαμηλότερα επίπεδα και σημαντικές απώλειες λόγω της κρίσης χρέους (2010–2015). Συγκεκριμένα, η Ελλάδα υπέστη τη μεγαλύτερη πτώση (–17% έως το 2015) και χρειάστηκε σχεδόν μια δεκαετία για να επανέλθει στα προ κρίσης επίπεδα. Το 2024 το ΑΕΠ ανά κάτοικο (19.020 €) μόλις προσεγγίζει το επίπεδο του 2010. Η Ισπανία και η Πορτογαλία σημειώνουν σαφή πρόοδο μετά το 2016, με αυξήσεις περίπου 15%, δείχνοντας βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης. Τέλος, η Ιταλία παραμένει ο πιο αδύναμος κρίκος μεταξύ των μεγάλων οικονομιών της ΕΕ, με χαμηλή αύξηση (8%) και χρόνια χαμηλή παραγωγικότητα.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω για την περίοδο 2010–2024, οι βόρειες και κεντροευρωπαϊκές χώρες (Ολλανδία, Σουηδία, Γερμανία, Γαλλία) καταγράφουν υψηλότερα επίπεδα ΑΕΠ ανά κάτοικο και σταθερή αναπτυξιακή πορεία, χωρίς σημαντικές διακυμάνσεις ή βαθιές κρίσεις. Η Ολλανδία αναδεικνύεται ως η χώρα με την υψηλότερη επίδοση, καθώς το ΑΕΠ ανά κάτοικο το 2024 είναι περίπου 2,7 φορές υψηλότερο από της Ελλάδας, γεγονός που καταδεικνύει το βάθος των ανισοτήτων στην Ευρώπη. Παράλληλα, η Σουηδία και η Γερμανία παρουσιάζουν σταθερό και βιώσιμο ρυθμό ανάπτυξης, διατηρώντας υψηλή παραγωγικότητα και ανθεκτικότητα απέναντι σε διεθνείς οικονομικές διακυμάνσεις.

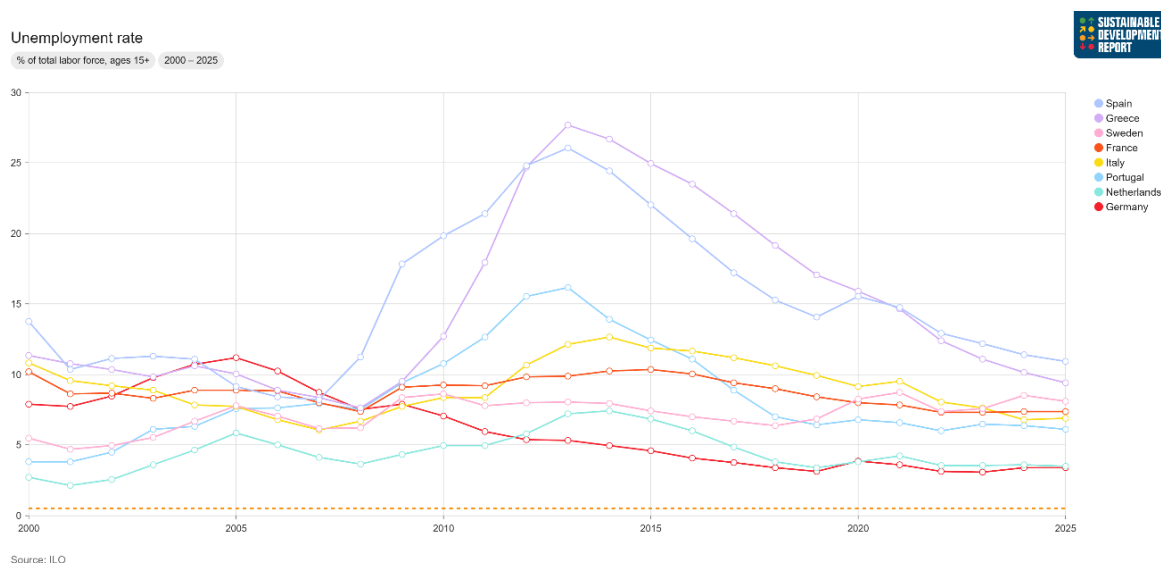
Αντίθετα, οι νότιες οικονομίες (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία) εξακολουθούν να εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα εισοδήματος, ωστόσο την τελευταία πενταετία καταγράφουν ταχύτερη σχετική βελτίωση. Η Ελλάδα, αν και παραμένει τελευταία σε απόλυτους όρους, παρουσιάζει την πιο εντυπωσιακή ανάκαμψη μετά από πολυετή ύφεση, επιστρέφοντας στα προ κρίσης επίπεδα μόλις το 2024. Η περίοδος 2020–2021, που σηματοδεύτηκε από την πανδημία COVID-19, προκάλεσε προσωρινή κάμψη σε όλες τις χώρες, όμως η ανάκαμψη υπήρξε ταχύτερη και ισχυρότερη στις οικονομίες του Νότου, υποδηλώνοντας ενίσχυση της αναπτυξιακής ανθεκτικότητας και σταδιακή τάση σύγκλισης στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Δείκτης 2 – Ποσοστό ανεργίας

Ο δείκτης ανεργίας (Unemployment Rate) εκφράζει το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού που είναι άνεργο, δηλαδή ικανό και διαθέσιμο να εργαστεί αλλά δεν έχει εργασία κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς. Υπολογίζεται ως ο λόγος του αριθμού των ανέργων προς το συνολικό εργατικό δυναμικό (εργαζόμενοι + άνεργοι), και εκφράζεται ως ποσοστό.

Η μέτρηση βασίζεται σε στοιχεία από έρευνες εργατικού δυναμικού και αποτελεί βασικό δείκτη για την αποτύπωση της κατάστασης της αγοράς εργασίας και της οικονομικής υγείας μιας χώρας. Ένα υψηλό ποσοστό ανεργίας υποδηλώνει αδυναμία της οικονομίας να απορροφήσει το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες, αύξηση της φτώχειας και μείωση της αγοραστικής δύναμης.

Ωστόσο, ο δείκτης ανεργίας δεν αποτυπώνει πλήρως την ποιότητα της απασχόλησης, καθώς δεν λαμβάνει υπόψη τη μερική ή επισφαλή εργασία, την υποαπασχόληση ή την αποθάρρυνση των ανέργων που παύουν να αναζητούν εργασία. Για τον λόγο αυτό, η ερμηνεία του πρέπει να γίνεται σε συνδυασμό με άλλους δείκτες, όπως η απασχόληση, η παραγωγικότητα και το ποσοστό φτώχειας.

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/explorer/>

Διάγραμμα 4.15 Ποσοστό ανεργίας

- **Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες** (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία): Οι χώρες αυτές διατηρούν σταθερά χαμηλά ποσοστά ανεργίας καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου 2010–2025, με μικρές διακυμάνσεις ακόμη και κατά την περίοδο της οικονομικής

κρίσης και της πανδημίας COVID-19. Η Σουηδία παρουσιάζει σταθερή πορεία του ποσοστού ανεργίας και υποδεικνύει, ότι η ανθεκτικότητα της αγοράς εργασίας συνδέεται με την υψηλή κοινωνική προστασία, τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και τις επενδύσεις στην καινοτομία. Η Ολλανδία διατηρεί από τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας στην ΕΕ, με τιμές που κυμαίνονται μεταξύ 4–7% και σταθεροποιούνται στο 3,5% το 2025, καθώς η ευελιξία της αγοράς εργασίας και η ισχυρή οικονομική βάση συμβάλλουν στη διατήρηση της απασχόλησης. Η Γερμανία παρουσιάζει μία σταθερά πτωτική πορεία της ανεργίας, με μικρή αύξηση κατά την πανδημία, αλλά επιστροφή σε επίπεδα κάτω του 4% το 2025, γεγονός που στηρίζεται στη βιομηχανική βάση και την πολιτική σταθερότητα, που ενισχύουν την απασχόληση. Η Γαλλία αν και ξεκίνησε με υψηλότερα ποσοστά (περίπου 9,3% το 2010), καταγράφει προοδευτική μείωση, φτάνοντας το 7,3% το 2025, χάρη σε μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και ενίσχυση της κατάρτισης.

• **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες** (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία): Οι χώρες του Νότου επηρεάστηκαν έντονα από την οικονομική κρίση της περιόδου 2010–2015, με εκτόξευση της ανεργίας, ιδιαίτερα στους νέους. Ωστόσο, από το 2016 και μετά, παρατηρείται σταδιακή ανάκαμψη, αν και με διαφορετικούς ρυθμούς. Αρχικά, η Ελλάδα υπέστη τη βαρύτερη κρίση, με την ανεργία να κορυφώνεται στο 27,7% το 2013. Παρά τη σημαντική μείωση στο 9,4% το 2025, παραμένει πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ η ανεργία των νέων εξακολουθεί να ξεπερνά το 20%. Η ανάκαμψη οφείλεται σε μεταρρυθμίσεις, τουρισμό και ψηφιακό μετασχηματισμό. Αντίστοιχα, η Ισπανία παρουσιάζει παρόμοια πορεία με την Ελλάδα, με κορύφωση στο 26,1% το 2013 και σταδιακή μείωση στο 10,9% το 2025. Η ανεργία παραμένει υψηλή, ειδικά στους νέους (NEETs >20%), παρά την οικονομική ανάκαμψη. Ιταλία διατηρεί μέτρια προς υψηλή ανεργία, με κορύφωση στο 12,7% το 2014 και μείωση στο 6,9% το 2025. Η Πορτογαλία παρουσιάζει αξιοσημείωτη βελτίωση, από 16,2% το 2013 σε 6,1% το 2025, χάρη σε μεταρρυθμίσεις, επενδύσεις στην εκπαίδευση και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας.

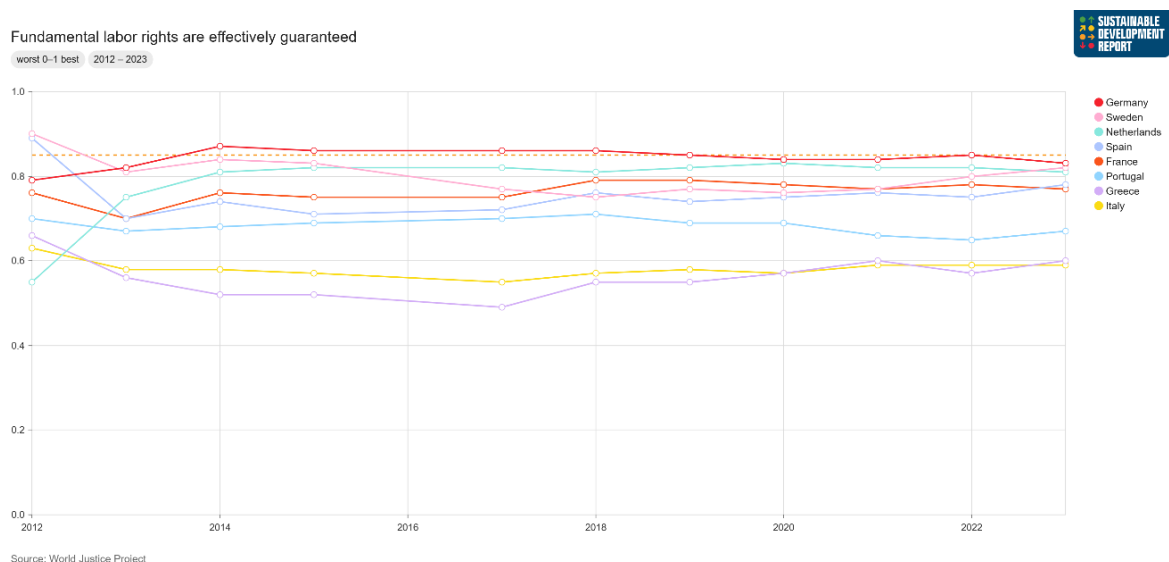
Συνολικά οι βόρειες και κεντροευρωπαϊκές χώρες διατηρούν χαμηλά και σταθερά ποσοστά ανεργίας, γεγονός που αντικατοπτρίζει την ανθεκτικότητα των οικονομιών τους, την υψηλή παραγωγικότητα, και τις ισχυρές κοινωνικές πολιτικές. Η Ολλανδία και η Γερμανία ξεχωρίζουν για τις χαμηλότερες τιμές ανεργίας, ενώ η Γαλλία και η Σουηδία ακολουθούν με σταθερή πορεία.

Αντίθετα, οι νότιες οικονομίες (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία) ξεκίνησαν από πολύ υψηλά επίπεδα ανεργίας, κυρίως λόγω της κρίσης χρέους και της ύφεσης. Ωστόσο, από το 2015 και μετά, παρατηρείται σημαντική πρόοδος, με την Πορτογαλία να αποτελεί θετικό παράδειγμα ανάκαμψης. Η Ελλάδα, αν και παραμένει με υψηλότερη ανεργία, καταγράφει τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση στην περίοδο 2013–2025.

Η πανδημία COVID-19 προκάλεσε προσωρινή αύξηση της ανεργίας σε όλες τις χώρες το 2020–2021, αλλά η ανάκαμψη υπήρξε ταχύτερη στις βόρειες χώρες, ενώ οι νότιες χρειάστηκαν περισσότερο χρόνο για να επανέλθουν στα προ πανδημίας επίπεδα.

Δείκτης 3 – Αποτελεσματική διασφάλιση θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων

Ο δείκτης «Fundamental labor rights are effectively guaranteed» μετρά τον βαθμό στον οποίο οι θεμελιώδεις εργασιακές ελευθερίες (π.χ. ελευθερία συνδικαλισμού, συλλογικές διαπραγματεύσεις, προστασία από καταναγκαστική εργασία και διακρίσεις) είναι κατοχυρωμένες και εφαρμόζονται αποτελεσματικά σε κάθε χώρα. Η κλίμακα κυμαίνεται από 0 (χειρότερη επίδοση) έως 1 (βέλτιστη επίδοση). Αποτελεί κρίσιμο δείκτη για την αξιολόγηση της ποιότητας της εργασίας και της κοινωνικής προστασίας, συνδεδεμένο με τον Στόχο Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 (Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη) και τον Στόχο 16 (Ειρήνη, Δικαιοσύνη και Ισχυροί Θεσμοί).

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/explorer/>

Διάγραμμα 4.16 Αποτελεσματική διασφάλιση θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων

• **Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες** (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία): Οι χώρες αυτές εμφανίζουν γενικά υψηλές τιμές στον δείκτη, γεγονός που υποδηλώνει ισχυρή θεσμική προστασία και αποτελεσματική εφαρμογή των θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων.

Η Σουηδία ξεκινά από πολύ υψηλή τιμή (0,90 το 2012), αλλά παρουσιάζει πτώση έως το 2017 (0,77), με σταδιακή ανάκαμψη στα 0,82 το 2023. Η τάση δείχνει προσωρινή υποχώρηση, πιθανώς λόγω προσαρμογών στην αγορά εργασίας, αλλά συνολικά παραμένει σε υψηλά επίπεδα.

Από την άλλη πλευρά, η Ολλανδία καταγράφει εντυπωσιακή βελτίωση από 0,55 το 2012 σε 0,75 το 2013 και σταθεροποίηση γύρω στο 0,81–0,83 μετά το 2015. Γενικά, η χώρα διατηρεί υψηλές επιδόσεις χάρη σε ισχυρούς μηχανισμούς ελέγχου και συλλογικές συμβάσεις.

Η Γερμανία παρουσιάζει σταθερά υψηλές τιμές (0,79 το 2012, κορύφωση στο 0,87 το 2014) και μικρή πτώση μετά το 2019 (0,83 το 2023). Η συνολική εικόνα δείχνει ανθεκτικότητα και θεσμική σταθερότητα.

Η Γαλλία ξεκινά από 0,76 το 2012, υποχωρεί στο 0,70 το 2013, αλλά ανακάμπτει σταδιακά φτάνοντας 0,77 το 2023. Η βελτίωση συνδέεται με μεταρρυθμίσεις και ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών.

• **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες** (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία): Οι χώρες του Νότου εμφανίζουν χαμηλότερες τιμές στον δείκτη, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της κρίσης (2012–2016), με σταδιακή βελτίωση στη συνέχεια, αλλά παραμένουν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Η Ελλάδα καταγράφει σημαντική υποχώρηση από 0,66 το 2012 σε 0,49 το 2016, με αργή ανάκαμψη στα 0,60 το 2023. Η χαμηλή τιμή αντανακλά τις επιπτώσεις της κρίσης και τις αδυναμίες στην εφαρμογή των δικαιωμάτων.

Η Ισπανία ξεκινά από υψηλή τιμή (0,89 το 2012), αλλά υποχωρεί έντονα στο 0,70 το 2013 και σταθεροποιείται γύρω στο 0,74–0,78 μετά το 2018. Παρά τη βελτίωση, παραμένει χαμηλότερα από τις βόρειες χώρες.

Η Ιταλία διατηρεί χαμηλές τιμές (0,63 το 2012, πτώση στο 0,55 το 2016), με μικρή βελτίωση στα 0,59 το 2023. Η πρόοδος είναι περιορισμένη, υποδηλώνοντας αργή ενίσχυση των θεσμών.

Η Πορτογαλία παρουσιάζει μέτριες τιμές (0,70 το 2012), με μικρή πτώση έως το 2021 (0,65) και ανάκαμψη στο 0,67 το 2023. Η βελτίωση είναι πιο αργή σε σχέση με άλλες χώρες του Νότου.

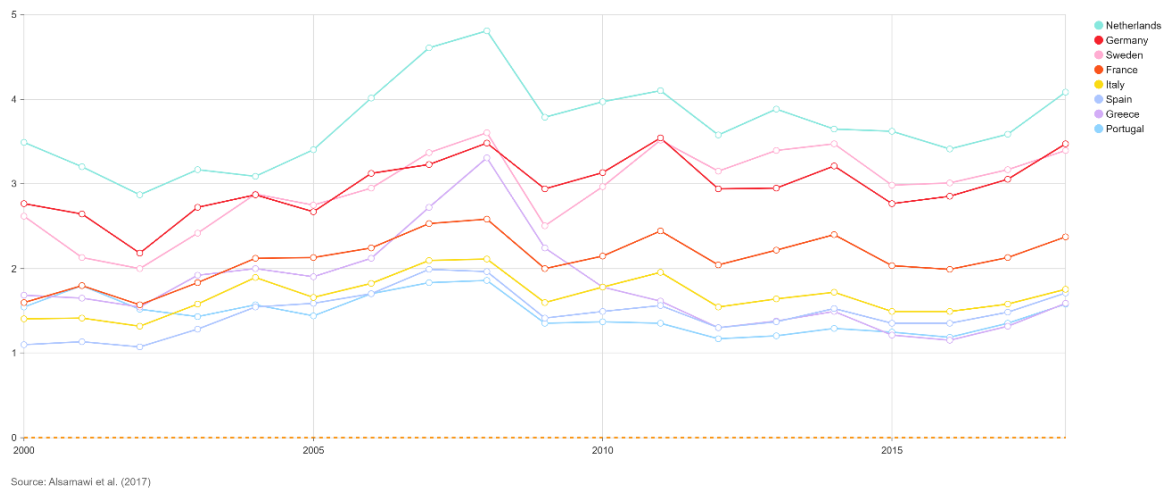
Συνολικά, όλες οι χώρες παρουσιάζουν τιμές άνω του 0.5, γεγονός που υποδηλώνει θεσμική κατοχύρωση των εργασιακών δικαιωμάτων. Ωστόσο, η ποιότητα εφαρμογής διαφοροποιείται σημαντικά. Οι βόρειες και κεντροευρωπαϊκές χώρες διατηρούν υψηλές και σχετικά σταθερές τιμές στον δείκτη, γεγονός που αντανακλά ισχυρά θεσμικά πλαίσια και αποτελεσματική εφαρμογή των δικαιωμάτων. Αντίθετα, οι νότιες χώρες ξεκίνησαν από χαμηλότερα επίπεδα και επηρεάστηκαν έντονα από την κρίση, με την Ελλάδα και την Ιταλία να καταγράφουν τις χαμηλότερες τιμές. Παρά τη βελτίωση μετά το 2016, οι διαφορές παραμένουν σημαντικές.

Δείκτης 4 – Θανάσιμα Εργατικά Ατυχήματα

Ο δείκτης Θανάσιμων Εργατικών Ατυχημάτων (Fatal Work-Related Accidents Embodied in Imports) αποτυπώνει τον αριθμό των θανάτων που σχετίζονται με την εργασία και οι οποίοι συνδέονται με την παραγωγή αγαθών που εισάγονται σε μια χώρα, ανά εκατομμύριο κατοίκους. Ουσιαστικά, ο δείκτης αυτός αποκαλύπτει τις έμμεσες κοινωνικές επιπτώσεις του διεθνούς εμπορίου, καθώς καταγράφει τους θανάτους που προκύπτουν σε άλλες χώρες λόγω της παραγωγής προϊόντων που καταναλώνονται στην εκάστοτε χώρα.

Ο δείκτης υπολογίζεται με βάση μοντέλα εισροών-εκροών και δεδομένα για τα εργατικά ατυχήματα, και αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την κατανόηση των διεθνών επιπτώσεων της κατανάλωσης. Ένας υψηλός δείκτης υποδηλώνει ότι η χώρα εισάγει προϊόντα των οποίων η παραγωγή συνδέεται με υψηλό αριθμό θανάσιμων εργατικών ατυχημάτων, γεγονός που εγείρει ζητήματα ηθικής ευθύνης και βιωσιμότητας των αλυσίδων εφοδιασμού.

Fatal work-related accidents embodied in imports
per million population 2000 – 2018

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/explorer/>

Διάγραμμα 4.17 Θανάσιμα Εργατικά Ατυχήματα

• **Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία):**

Η Ολλανδία καταγράφει την υψηλότερη τιμή του δείκτη μεταξύ των χωρών του δείγματος. Παρά το γεγονός ότι η χώρα θεωρείται πρότυπο βιώσιμης ανάπτυξης και κοινωνικής προστασίας, η υψηλή τιμή του δείκτη υποδηλώνει ότι οι εισαγωγές της σχετίζονται με σημαντικό αριθμό θανάσιμων εργατικών ατυχημάτων στις χώρες παραγωγής. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στην εισαγωγή προϊόντων από χώρες με χαμηλά πρότυπα ασφάλειας στην εργασία, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη για ενίσχυση της διαφάνειας και της ευθύνης στις αλυσίδες εφοδιασμού.

Η Σουηδία, γνωστή για τις προοδευτικές κοινωνικές και εργασιακές της πολιτικές, παρουσιάζει επίσης υψηλή τιμή στον δείκτη. Αυτό προκαλεί προβληματισμό, καθώς υποδηλώνει ότι η κατανάλωση στη χώρα ενδέχεται να στηρίζεται σε εισαγωγές από περιοχές με επισφαλείς συνθήκες εργασίας. Η περίπτωση της Σουηδίας αναδεικνύει την πολυπλοκότητα των διεθνών εμπορικών σχέσεων και την ανάγκη για ενσωμάτωση κοινωνικών κριτηρίων στις πολιτικές εμπορίου.

Η Γερμανία, με ισχυρή βιομηχανική βάση και σημαντικό ρόλο στο παγκόσμιο εμπόριο, καταγράφει επίσης υψηλή τιμή στον δείκτη. Η εξάρτηση από εισαγωγές πρώτων υλών και ενδιάμεσων προϊόντων από χώρες με χαμηλά πρότυπα ασφάλειας ενδέχεται να εξηγεί αυτή την επίδοση. Η Γερμανία, ως ηγέτιδα δύναμη στην ΕΕ, έχει τη δυνατότητα να προωθήσει πιο υπεύθυνες πρακτικές στις αλυσίδες εφοδιασμού.

Η Γαλλία βρίσκεται στο κατώφλι μεταξύ των υψηλών και μέσων τιμών του δείκτη. Αν και η τιμή της είναι χαμηλότερη από τις υπόλοιπες χώρες της Βόρειας/Κεντρικής Ευρώπης, παραμένει σημαντικά υψηλότερη από τις χώρες του Νότου. Η Γαλλία φαίνεται να έχει κάνει κάποια πρόοδο στη μείωση των έμμεσων κοινωνικών επιπτώσεων των εισαγωγών της, ωστόσο υπάρχει περιθώριο βελτίωσης.

• **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες** (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία):

Η Ιταλία καταγράφει τη χαμηλότερη τιμή μεταξύ των μεγάλων οικονομιών της ΕΕ. Η επίδοση αυτή ενδέχεται να σχετίζεται με τη μικρότερη εξάρτηση από εισαγωγές προϊόντων υψηλού κοινωνικού κόστους ή με διαφοροποιημένες εμπορικές σχέσεις με χώρες που εφαρμόζουν καλύτερα πρότυπα ασφάλειας. Παρόλα αυτά, η τιμή παραμένει σημαντική και απαιτείται περαιτέρω διερεύνηση.

Η Ισπανία παρουσιάζει σχετικά χαμηλή τιμή στον δείκτη, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι εισαγωγές της συνδέονται με λιγότερα θανάσιμα εργατικά ατυχήματα. Η χώρα φαίνεται να έχει υιοθετήσει πιο υπεύθυνες εμπορικές πρακτικές ή να διατηρεί εμπορικές σχέσεις με χώρες που εφαρμόζουν καλύτερες συνθήκες εργασίας.

Η Πορτογαλία καταγράφει μία από τις χαμηλότερες τιμές του δείκτη, γεγονός που αποτελεί θετικό σημάδι. Η επίδοση αυτή μπορεί να αποδοθεί σε πιο περιορισμένες εισαγωγές από χώρες με υψηλό κοινωνικό ρίσκο ή σε πολιτικές που προωθούν υπεύθυνες αλυσίδες εφοδιασμού. Η Πορτογαλία μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα για άλλες χώρες της ΕΕ.

Η Ελλάδα καταγράφει τη χαμηλότερη τιμή του δείκτη στο δείγμα, γεγονός που αποτελεί θετική ένδειξη. Η χαμηλή τιμή ενδέχεται να σχετίζεται με τη μικρότερη ένταση εισαγωγών ή με εμπορικές σχέσεις με χώρες που εφαρμόζουν καλύτερα πρότυπα ασφάλειας. Ωστόσο, είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ότι η θετική αυτή εικόνα αντανακλάται και σε άλλους σχετικούς δείκτες, όπως η ποιότητα των εισαγόμενων προϊόντων και η διαφάνεια στις αλυσίδες εφοδιασμού.

Συμπερασματικά, οι Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες παρουσιάζουν υψηλότερες τιμές του δείκτη, γεγονός που υποδηλώνει μεγαλύτερη εξάρτηση από εισαγωγές προϊόντων με υψηλό κοινωνικό κόστος (θάνατοι εργαζομένων στις χώρες παραγωγής). Αντίθετα, οι Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες εμφανίζουν χαμηλότερες τιμές, γεγονός που ενδέχεται να σχετίζεται με χαμηλότερη ένταση εισαγωγών από χώρες με υψηλά ποσοστά εργατικών ατυχημάτων ή με διαφορετική δομή κατανάλωσης.

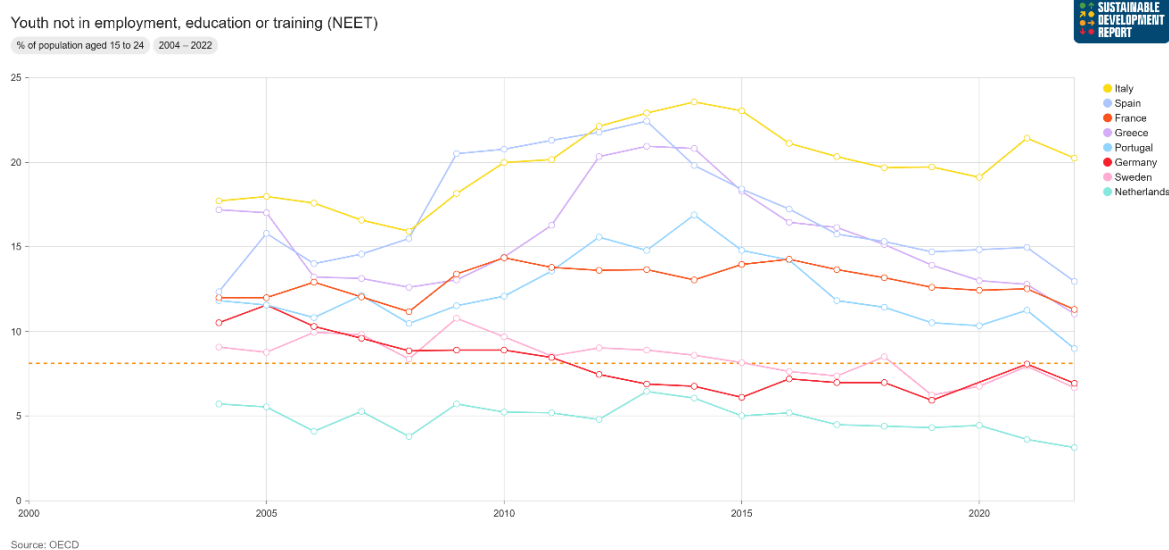
Η Ολλανδία και η Σουηδία, παρά την υψηλή τους επίδοση σε άλλους δείκτες βιωσιμότητας, καταγράφουν τις υψηλότερες τιμές στον συγκεκριμένο δείκτη, γεγονός που αναδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης των αλυσίδων εφοδιασμού και της προέλευσης των εισαγόμενων προϊόντων.

Η Ελλάδα καταγράφει τη χαμηλότερη τιμή, γεγονός που μπορεί να αντανακλά χαμηλότερη εξάρτηση από εισαγωγές προϊόντων υψηλού κοινωνικού κόστους ή διαφορετική σύνθεση εισαγωγών.

Δείκτης 5 – Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης

Ο δείκτης NEET (Youth not in Employment, Education or Training) εκφράζει το ποσοστό των νέων ηλικίας 15–24 ετών που δεν εργάζονται, δεν συμμετέχουν σε κάποιο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή επαγγελματικής κατάρτισης. Αποτελεί κρίσιμο δείκτη για την αξιολόγηση της ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας και του βαθμού κοινωνικής συνοχής, καθώς η απομάκρυνσή τους από την παραγωγική και εκπαιδευτική διαδικασία συνδέεται με αυξημένο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, απώλειας ανθρώπινου κεφαλαίου και μακροχρόνιας ανεργίας.

Η μέτρηση του δείκτη βασίζεται σε στοιχεία από τις Έρευνες Εργατικού Δυναμικού (EU-LFS) και τον ΟΟΣΑ, και παρέχει σημαντικές ενδείξεις για τις επιπτώσεις οικονομικών και κοινωνικών κρίσεων, όπως η ύφεση της δεκαετίας του 2010 και η πανδημία COVID-19, στην ένταξη των νέων. Ωστόσο, ο δείκτης NEET δεν αποτυπώνει την ποιότητα της απασχόλησης ή της εκπαίδευσης, καθώς δεν λαμβάνει υπόψη την υποαπασχόληση ή τη χαμηλής ποιότητας κατάρτιση. Για τον λόγο αυτό, η ερμηνεία του πρέπει να συνοδεύεται από συμπληρωματικούς δείκτες, όπως η ανεργία των νέων ή η συμμετοχή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/explorer/>

Διάγραμμα 4.18 Νέοι εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης

- **Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες (Ολλανδία, Γερμανία, Σουηδία, Γαλλία):**

Οι χώρες της Βόρειας και Κεντρικής Ευρώπης εμφανίζουν σταθερά χαμηλά ποσοστά NEET στην περίοδο 2010–2022, γεγονός που αντανακλά την ανθεκτικότητα των οικονομιών τους, τα ισχυρά εκπαιδευτικά συστήματα και τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης.

Η Ολλανδία καταγράφει την καλύτερη επίδοση στην Ευρώπη, με πτώση από 5,24% το 2010 σε 3,1% το 2022, διατηρώντας σταθερά χαμηλές τιμές σε όλη τη διάρκεια της περιόδου. Η ευελιξία της αγοράς εργασίας, η έμφαση στην επαγγελματική εκπαίδευση και η στενή σύνδεση σπουδών–εργασίας καθιστούν τη χώρα πρότυπο για την ΕΕ.

Η Γερμανία σημειώνει σημαντική μείωση του δείκτη, από 8,9% το 2010 σε 6,9% το 2022, με μόνο προσωρινή αύξηση κατά την πανδημία (2021: 8%). Το dual system επαγγελματικής εκπαίδευσης και η ισχυρή βιομηχανική βάση διευκολύνουν τη μετάβαση των νέων στην αγορά εργασίας.

Η Σουηδία διατηρεί σταθερά χαμηλά ποσοστά NEET, από 9,7% το 2010 σε 6,7% το 2022, χάρη στις ισχυρές κοινωνικές πολιτικές, την επένδυση στην εκπαίδευση και τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης. Η πανδημία προκάλεσε μικρή προσωρινή αύξηση (7,9% το 2021), χωρίς να ανακοπεί η μακροχρόνια θετική τάση.

Η Γαλλία παρουσιάζει σχετικά σταθερά ποσοστά, γύρω στο 11–14%, με σταδιακή βελτίωση στο 11,3% το 2022. Παρά τις μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, η ένταξη των νέων με χαμηλά προσόντα παραμένει πρόκληση, γεγονός που επιβραδύνει τη μείωση του δείκτη.

- **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες** (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία): Οι χώρες του Νότου επηρεάστηκαν έντονα από την οικονομική κρίση της δεκαετίας του 2010, με δραματική αύξηση των ποσοστών NEET, ιδίως την περίοδο 2012–2014. Ωστόσο, μετά το 2016, παρατηρείται σαφής βελτίωση, αν και με διαφοροποιήσεις ανά χώρα.

Η Ελλάδα καταγράφει την μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση μεταξύ των χωρών του Νότου: από 14,3% το 2010 και κορύφωση στο 20,9% το 2013, μειώνεται στο 11% το 2022. Η πρόοδος συνδέεται με μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, την ανάπτυξη του τουρισμού και την ενίσχυση του ψηφιακού τομέα, αν και το ποσοστό παραμένει πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Η Ισπανία παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις, με άνοδο από 20,8% το 2010 σε πάνω από 22% το 2013, λόγω της κρίσης χρέους. Παρά τη μείωση στο 12,9% το 2022, η ανεργία των νέων παραμένει υψηλή και αποτελεί διαρθρωτικό πρόβλημα.

Η Ιταλία διατηρεί το υψηλότερο ποσοστό NEET στην ΕΕ: από 20% το 2010 σε 20,3% το 2022, με κορύφωση στο 23,5% το 2014. Η αδύναμη αγορά εργασίας, η περιορισμένη συμμετοχή σε επαγγελματική εκπαίδευση και οι περιφερειακές ανισότητες συμβάλλουν στη διατήρηση του φαινομένου.

Η Πορτογαλία ακολουθεί σταθερά πτωτική πορεία, από 12,1% το 2010 σε 9% το 2022, κυρίως μετά το 2014. Οι επενδύσεις στην εκπαίδευση, η ενίσχυση της νεανικής επιχειρηματικότητας και οι στοχευμένες πολιτικές ένταξης συνέβαλαν στην επίτευξη αυτής της βελτίωσης.

Συνολικά, οι βόρειες και κεντροευρωπαϊκές χώρες επιδεικνύουν υψηλή ανθεκτικότητα και αποτελεσματικές πολιτικές ένταξης νέων στην αγορά εργασίας, ενώ οι νότιες οικονομίες, αν και επλήγησαν σοβαρά από την οικονομική κρίση, παρουσιάζουν σταθερή πρόοδο μετά το 2016. Η Ιταλία παραμένει η χώρα με τη μεγαλύτερη πρόκληση, ενώ η Ολλανδία αναδεικνύεται ως παράδειγμα επιτυχίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

4.6.2 Δείκτες Στόχου Βιώσιμης Ανάπτυξης 10 «Μείωση των ανισοτήτων»

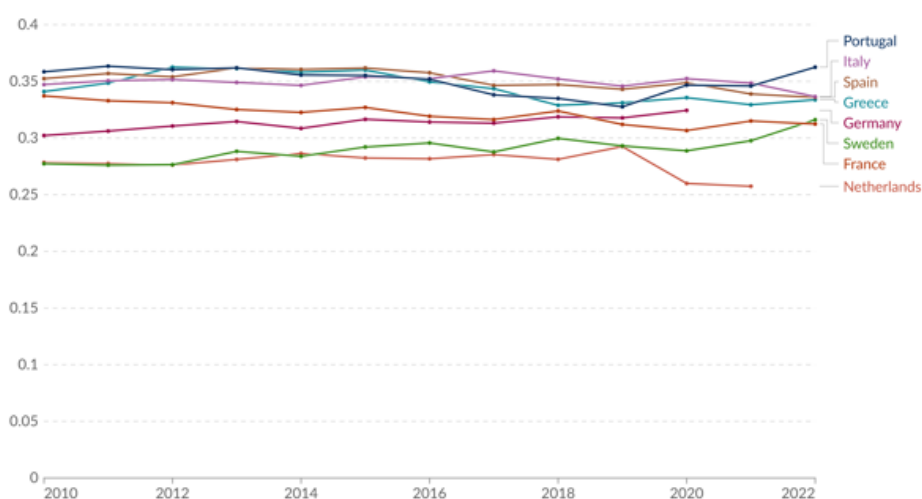
Δείκτης 1 – Εισοδηματική ανισότητα | Gini coefficient

Ο δείκτης Gini αποτελεί το πιο διαδεδομένο μέτρο ανισότητας εισοδήματος. Υπολογίζεται σε κλίμακα από 0 έως 1, όπου η τιμή 0 αντιπροσωπεύει τέλεια ισότητα (όλοι έχουν το ίδιο εισόδημα) και η τιμή 1 τέλεια ανισότητα (όλο το εισόδημα συγκεντρώνεται σε ένα άτομο).

Συνήθως χρησιμοποιείται για την αποτύπωση της ανισότητας εισοδήματος μετά από φόρους και μεταβιβάσεις, και αποτελεί βασικό δείκτη κοινωνικής συνοχής και οικονομικής ισορροπίας. Ένας υψηλός δείκτης Gini υποδηλώνει μεγαλύτερη ανισότητα, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές εντάσεις, περιορισμένη κοινωνική κινητικότητα και αύξηση του κινδύνου φτώχειας. Ωστόσο, ο δείκτης δεν αποτυπώνει όλες τις πτυχές της οικονομικής ανισότητας, όπως η κατανομή του πλούτου ή η πρόσβαση σε υπηρεσίες, γι' αυτό η ερμηνεία του πρέπει να γίνεται σε συνδυασμό με άλλους δείκτες (π.χ. ποσοστό φτώχειας, κοινωνικές δαπάνες).

Income inequality: Gini coefficient, 2010 to 2022

The Gini coefficient¹ measures inequality on a scale from 0 to 1. Higher values indicate higher inequality. Depending on the country and year, the data relates to income (measured after taxes and benefits) or to consumption, per capita².

Data source: World Bank Poverty and Inequality Platform (2025)

OurWorldinData.org/economic-inequality | CC BY

Πηγή: <https://ourworldindata.org/sdgs/reduced-inequalities#sdg-indicator-10-4-1-policies-for-greater-equality>

Διάγραμμα 4.19 Gini coefficient

- Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία):** Οι χώρες αυτές εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, με τιμές του δείκτη Gini που κυμαίνονται μεταξύ 0,25 και 0,31. Η Σουηδία διατηρεί σταθερά χαμηλές τιμές (περίπου 0,28–0,32), γεγονός που αντανακλά το ισχυρό κοινωνικό κράτος, τις προοδευτικές φορολογικές πολιτικές και τις εκτεταμένες κοινωνικές παροχές, αποτελώντας ένα πρότυπο κοινωνικής ισότητας στην Ευρώπη. Η Ολλανδία παρουσιάζει την χαμηλότερη ανισότητα από όλες τις χώρες του δείγματος, με τον δείκτη να κινείται κοντά στο 0,26–0,29 καθ' όλη την περίοδο. Αυτό συνδέεται με

την ισορροπημένη αγορά εργασίας και την αποτελεσματική αναδιανομή μέσω φορολογίας.

Η Γερμανία επιδεικνύει σταθερή πορεία γύρω στο 0,31–0,32, με μικρές διακυμάνσεις χωρίς σημαντικές αυξήσεις ούτε κατά την κρίση ούτε στην πανδημία, γεγονός που αποδίδεται στην ανθεκτικότητα της οικονομίας και στην ισχυρή βιομηχανική βάση συμβάλλουν στη συγκράτηση της ανισότητας.

Η Γαλλία εμφανίζει ελαφρώς υψηλότερες τιμές (0,31–0,34), αλλά παραμένει σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, χάρη στις κοινωνικές μεταβιβάσεις και τις πολιτικές στήριξης των χαμηλών εισοδημάτων.

- **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες** (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία): Οι χώρες του Νότου παρουσιάζουν υψηλότερη ανισότητα σε σχέση με τον Βορρά, με τιμές του δείκτη Gini που κυμαίνονται μεταξύ 0,32 και 0,36.

Η Ελλάδα ξεκινά από υψηλά επίπεδα (περίπου 0,34 το 2010), με μικρή αύξηση κατά την περίοδο της κρίσης και κορύφωση γύρω στο 0,36 το 2015–2016. Από το 2017 παρατηρείται σταδιακή αποκλιμάκωση, φτάνοντας κοντά στο 0,33 το 2023, λόγω οικονομικής ανάκαμψης και ενίσχυσης των κοινωνικών πολιτικών. Παρά τη μείωση, η Ελλάδα παραμένει πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Η Ισπανία παρουσιάζει παρόμοια πορεία με την Ελλάδα, με τιμές γύρω στο 0,33–0,36, και μικρή μείωση μετά το 2018. Η πανδημία προκάλεσε προσωρινή αύξηση, αλλά το 2023 επανέρχεται κοντά στο 0,33. Ωστόσο, η ανισότητα παραμένει υψηλή λόγω ανεργίας και επισφαλούς εργασίας, παρά την οικονομική ανάκαμψη.

Η Ιταλία ξεκινά το 2010 με δείκτη Gini περίπου 0,34 και παραμένει σχετικά σταθερή σε όλη την περίοδο, με μικρές διακυμάνσεις γύρω από το 0,33–0,36. Γενικότερα δεν παρατηρείται σημαντική βελτίωση, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι περιφερειακές ανισότητες (Βορράς–Νότος) και η αργή οικονομική ανάπτυξη συνεχίζουν να επηρεάζουν την κατανομή εισοδήματος.

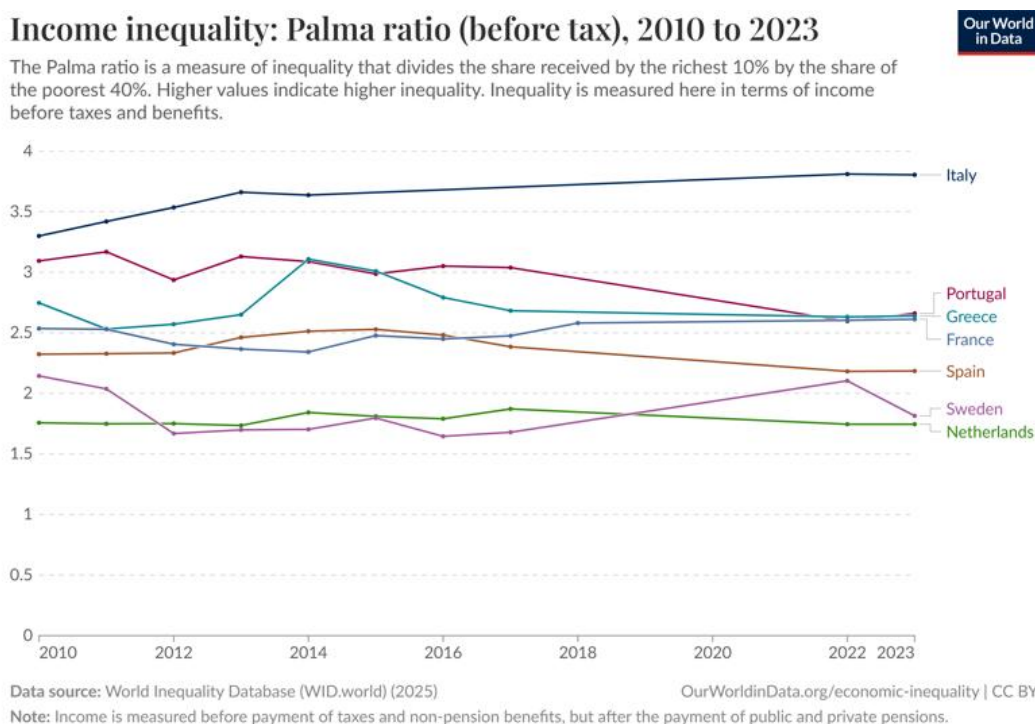
Η Πορτογαλία παρουσιάζει τη μεγαλύτερη βελτίωση, από περίπου 0,36 το 2010 σε 0,34 το 2023, χάρη σε μεταρρυθμίσεις, αύξηση της απασχόλησης και ενίσχυση των κοινωνικών δαπανών.

Στις βόρειες και κεντροευρωπαϊκές χώρες καταγράφονται χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας, με τιμές του δείκτη Gini να κυμαίνονται περίπου μεταξύ 0,25 και 0,32. Αντίθετα, οι νότιες ευρωπαϊκές χώρες παρουσιάζουν υψηλότερη ανισότητα, με τον δείκτη Gini να κυμαίνεται από

0,32 έως 0,36. Η οικονομική κρίση της προηγούμενης δεκαετίας επηρέασε ιδιαίτερα τις χώρες αυτές, αυξάνοντας τις εισοδηματικές ανισότητες. Συνολικά, η εικόνα καταδεικνύει ότι ο ευρωπαϊκός Νότος παραμένει πιο άνισος από τον Βορρά, παρά τις τάσεις σύγκλισης που διαφαίνονται τα τελευταία χρόνια. Οι διαφορές αποδίδονται κυρίως στη διαφορετική αποτελεσματικότητα των κοινωνικών πολιτικών, της φορολογικής αναδιανομής και των δομών της αγοράς εργασίας, επιβεβαιώνοντας τη σημασία ενός ισχυρού κοινωνικού κράτους και βιώσιμων πολιτικών συνοχής για τη μείωση των ανισοτήτων στην Ευρώπη.

Δείκτης 2 – Εισοδηματική ανισότητα | Palma Ratio

Ο δείκτης Palma ratio (Palma) μετράει την ανισότητα εισοδήματος συγκρίνοντας το μερίδιο εισοδήματος του έσχατου 40% του πληθυσμού με το μερίδιο του πλουσιότερου 10%. Συγκεκριμένα, $Palma = (\text{εισόδημα του 10\% πλουσιότερων}) / (\text{εισόδημα του 40\% φτωχότερων})$. Τιμές μεγαλύτερες του 1 δείχνουν ότι το 10% των πιο πλουσίων συγκεντρώνει περισσότερο εισόδημα από το 40% των φτωχότερων· τιμές κοντά στο 1 ή κάτω του 1 δείχνουν μικρότερη διαφορά. Ο Palma συμπληρώνει δείκτες όπως ο Gini, καθώς επικεντρώνεται στην άκρη της κατανομής (άνισα πλούσιοι vs. μεγάλο φτωχότερο κομμάτι) — για το λόγο αυτό η ερμηνεία του πρέπει να γίνεται μαζί με άλλους δείκτες κοινωνικής ανισότητας και φτώχειας.

Διάγραμμα 4.20 Palma ratio

- **Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες** (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία): Η Γαλλία παρουσιάζει μια χαμηλή αλλά σταθερή άνοδο στον Palma για την περίοδο 2010–2023 (από ~2.5 σε ~2.6). Αυτό υποδεικνύει ότι το μερίδιο του πλουσιότερου 10% έχει παραμείνει σχετικά σημαντικό σε σχέση με το 40% των φτωχότερων — παρά τις διακυμάνσεις της οικονομίας. Οι παράγοντες που μπορούν να συνεισφέρουν είναι αλλαγές στη φορολογία, στην απασχόληση υψηλών εισοδηματικών τομέων, ή μεταβολές στην κεφαλαιακή απόδοση. Η αύξηση είναι μέτρια, συνεπώς απαιτείται προσοχή, αλλά δεν δείχνει ξαφνική επιδείνωση.

Η Γερμανία εμφανίζει διακυμάνσεις του δείκτη, καταλήγοντας σε υψηλότερα επίπεδα σε σχέση με το 2010, πράγμα που σημαίνει ότι οι διαφορές μεταξύ πολύ πλούσιων και του κατώτερου 40% έχουν ενισχυθεί λίγο. Η τάση δεν είναι απότομη· ωστόσο, δεδομένης της θέσης της Γερμανίας ως μεγάλης βιομηχανικής οικονομίας, μεταβολές στην απασχόληση υψηλής παραγωγικότητας και στην κεφαλαιακή συσσώρευση εξηγούν μέρος της τάσης.

Αντίθετα με τη Γαλλία και τη Γερμανία, η Σουηδία παρουσιάζει συνολικά μείωση του Palma (από ~2.1 σε ~1.8). Αυτό υποδηλώνει βελτίωση στην κατανομή εισοδήματος ως προς την άκρη (μικρότερο μερίδιο πολύ πλούσιων σε σχέση με το κάτω 40%). Η τάση μπορεί να αντανακλά ισχυρά συστήματα αναδιανομής, φορολογική πολιτική και κοινωνικά προγράμματα που περιορίζουν την ανισότητα.

Η Ολλανδία ξεκινά από σχετικά χαμηλή βάση (≈ 1.8) αλλά παρουσιάζει αύξηση προς το 2017 (≈ 1.9) καταλήγοντας στο χαμηλότερο επίπεδο μεταξύ των χωρών (~ 1.7).

- **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες** (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία): Η Ελλάδα εμφανίζει μείωση του Palma στο διάστημα 2010 - 2023 (από ~2.7 σε ~2.6). Η χώρα βίωσε έντονες κοινωνικοοικονομικές πιέσεις στην αρχή της δεκαετίας (μνημονιακή κρίση), ο δείκτης δείχνει μείωση της ανισότητας στα άκρα αυτής της περιόδου, περνώντας ωστόσο από ένα στάδιο σημαντικής αύξησης — λόγω συνδυασμού μειωμένων εισοδημάτων των πολύ υψηλών στρωμάτων, αλλαγών στην αγορά εργασίας, και/ή μεταβολών στη φορολόγηση και κοινωνικές μεταβιβάσεις. Ωστόσο, απαιτείται προσοχή, καθώς μια μείωση στον Palma μπορεί επίσης προκύψει αν το εισόδημα των

πολύ πλούσιων μειωθεί περισσότερο από το κάτω 40%, ή αν το εισόδημα του κάτω 40% αυξηθεί — η ανάλυση συμπληρωματικών δεικτών (Gini, φτώχεια μετά φόρων/μεταβιβάσεων) είναι απαραίτητη.

Η Ισπανία ακολουθεί παρόμοια πορεία μείωσης, με αποκλιμάκωση του Palma από το 2010 στο 2023. Αυτό συνάδει με μερική ανάκαμψη μετά την κρίση και τις πολιτικές που βελτίωσαν τις εισοδηματικές μεταβιβάσεις ή περιόρισαν την ανισότητα.

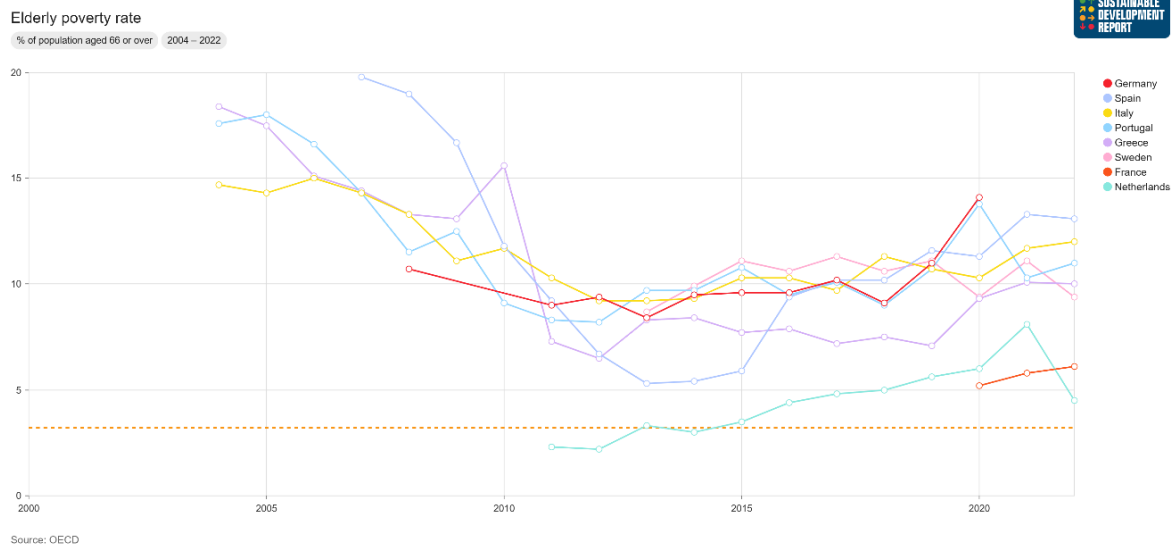
Η Ιταλία δείχνει αύξηση στην αντίστοιχη περίοδο, από ~3.3 σε ~2.8. Παρουσιάζεται δηλαδή μία σταθερά υψηλή ανισότητα, με τάση αύξησης μετά το 2020.

Η Πορτογαλία παρουσιάζει πτωτική τάση ($\approx -7.9\%$ στο διάστημα 2010-2023), υποδεικνύοντας βελτίωση όσον αφορά τη συγκέντρωση εισοδήματος στην άκρη. Η μείωση από 3.1 το 2010 σε 2.7 το 2023, υποδεικνύει τη μείωση της ανισότητας, ιδιαίτερα μετά το 2015, γεγονός που υποδηλώνει βελτίωση των κοινωνικών πολιτικών.

Συνολικά, η περίοδος 2010–2023 δείχνει ότι δεν υπάρχει ένας ενιαίος πανευρωπαϊκός ρυθμός: βόρειες χώρες διατηρούν σχετικά χαμηλές τιμές Palma αλλά με αυξήσεις σε ορισμένες περιπτώσεις, ενώ νότιες χώρες συχνά εμφανίζουν βελτίωση μετά τις κρίσεις της προηγούμενης δεκαετίας. Η πανδημία και οι οικονομικές αναταράξεις φαίνεται να άφησαν διαφοροποιημένα αποτυπώματα ανά χώρα — επομένως η ερμηνεία πρέπει να γίνει με σύμπτυξη δεδομένων φορολογίας, κοινωνικών μεταβιβάσεων και απασχόλησης.

Δείκτης 3 – Ποσοστό φτώχειας στην τρίτη ηλικία

Ο δείκτης με το ποσοστό φτώχειας στην τρίτη ηλικία εκφράζει το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 66 ετών και άνω που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, όπως αυτό ορίζεται από τις εθνικές στατιστικές αρχές και διεθνείς οργανισμούς. Αποτελεί σημαντικό δείκτη κοινωνικής ευημερίας και αποτύπωσης της αποτελεσματικότητας των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, συνταξιοδοτικής πολιτικής και δημόσιας υγείας. Ένα υψηλό ποσοστό φτώχειας στους ηλικιωμένους υποδηλώνει ανεπαρκή κοινωνική στήριξη, χαμηλές συντάξεις, περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και αυξημένο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Η ερμηνεία του δείκτη πρέπει να γίνεται σε συνδυασμό με άλλους δείκτες, όπως η γενική φτώχεια, η ανεργία, η δημόσια δαπάνη για κοινωνική προστασία και η δημογραφική γήρανση.

Πηγή: <https://dashboards.sdgindex.org/explorer/>

Διάγραμμα 4.21 Ποσοστό φτώχειας στην τρίτη ηλικία

- Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία):** Η Γαλλία καταγράφει ποσοστό 6,1% το 2022, ποσοστό χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το γαλλικό σύστημα κοινωνικής προστασίας είναι από τα πιο ανεπτυγμένα στην Ευρώπη, με ισχυρές μεταβιβάσεις και καθολική κάλυψη. Ωστόσο, η φτώχεια στους ηλικιωμένους παραμένει πρόκληση, ιδιαίτερα για γυναίκες που ζουν μόνες ή έχουν διακεκομμένη εργασιακή πορεία.

Η Γερμανία εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας ηλικιωμένων μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ευρώπης, με 14,1% το 2020. Παρά την ισχυρή οικονομία και το εκτεταμένο συνταξιοδοτικό σύστημα, η φτώχεια στους ηλικιωμένους αυξάνεται, κυρίως λόγω της αυξανόμενης επισφάλειας στην αγορά εργασίας, των χαμηλών συντάξεων για γυναίκες και μεταναστευτικούς πληθυσμούς, και της περιορισμένης κάλυψης μη συνεισφερόντων. Η Ολλανδία καταγράφει το χαμηλότερο ποσοστό φτώχειας ηλικιωμένων μεταξύ των χωρών της ανάλυσης, με 4,5% το 2022. Το σύστημα βασικής σύνταξης (AOW) και οι συμπληρωματικές επαγγελματικές συντάξεις προσφέρουν καθολική κάλυψη και αποτελεσματική προστασία από τη φτώχεια.

Η Σουηδία παρουσιάζει ποσοστό ύψους 9,4% το 2022, ποσοστό μέτριο για τα δεδομένα της Σκανδιναβίας. Παρά το ισχυρό κοινωνικό κράτος, η φτώχεια στους ηλικιωμένους αυξάνεται, ιδιαίτερα μεταξύ των γυναικών και των μεταναστών.

- **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία):** Η Ελλάδα καταγράφει ποσοστό 10% το 2022, σχετικά χαμηλό. Παρά την οικονομική κρίση και τις περικοπές στις συντάξεις, η φτώχεια στους ηλικιωμένους μειώθηκε σημαντικά, κυρίως λόγω της ισχυρής οικογενειακής στήριξης και των στοχευμένων κοινωνικών επιδομάτων. Ωστόσο, οι μεταρρυθμίσεις στο συνταξιοδοτικό σύστημα και η γήρανση του πληθυσμού ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά τις μελλοντικές τάσεις.

Η Ιταλία παρουσιάζει υψηλό ποσοστό φτώχειας ηλικιωμένων, 12% το 2022. Οι περιφερειακές ανισότητες, η περιορισμένη κάλυψη των ελάχιστων συντάξεων και η εξάρτηση από το ιστορικό εισφορών οδηγούν σε αυξημένο κίνδυνο φτώχειας, ιδιαίτερα για γυναίκες και άτομα με διακεκομμένη εργασιακή πορεία.

Η Πορτογαλία εμφανίζει ποσοστό 11% το 2022, με περιορισμένη βελτίωση τα τελευταία χρόνια. Παρά τις μεταρρυθμίσεις και την ενίσχυση των ελάχιστων εισοδημάτων, η φτώχεια στους ηλικιωμένους παραμένει υψηλή, ιδιαίτερα σε αγροτικές περιοχές και μεταξύ των γυναικών.

Η Ισπανία καταγράφει ποσοστό 13,1% το 2022, με αυξητικές τάσεις. Παρά το εκτεταμένο συνταξιοδοτικό σύστημα, οι μη συνεισφέροντες και οι γυναίκες που ζουν μόνες αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο φτώχειας. Οι περιφερειακές ανισότητες και οι καθυστερήσεις στις μεταρρυθμίσεις επιδεινώνουν την κατάσταση.

Η φτώχεια στους ηλικιωμένους παραμένει μια επίμονη πρόκληση για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, με σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών. Η Ολλανδία και η Γαλλία ξεχωρίζουν για τα χαμηλότερα ποσοστά, χάρη σε καθολικά συνταξιοδοτικά συστήματα. Αντίθετα, χώρες όπως η Γερμανία, η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία αντιμετωπίζουν υψηλά ποσοστά φτώχειας στους ηλικιωμένους, γεγονός που αντανακλά τις αδυναμίες των συνταξιοδοτικών τους συστημάτων, τις ανισότητες στην αγορά εργασίας και τις περιορισμένες κοινωνικές μεταβιβάσεις. Η Γαλλία και η Ελλάδα βρίσκονται σε ενδιάμεση θέση, με μέτρια ποσοστά και ισχυρές, αλλά πιεζόμενες κοινωνικές δομές. Η αντιμετώπιση της φτώχειας στους ηλικιωμένους απαιτεί στοχευμένες πολιτικές για την ενίσχυση των ελάχιστων συντάξεων, την καταπολέμηση των ανισοτήτων φύλου και περιοχής, και την προσαρμογή των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στις δημογραφικές εξελίξεις.

Δείκτης 4 – Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, ανά βαθμό αστικοποίησης

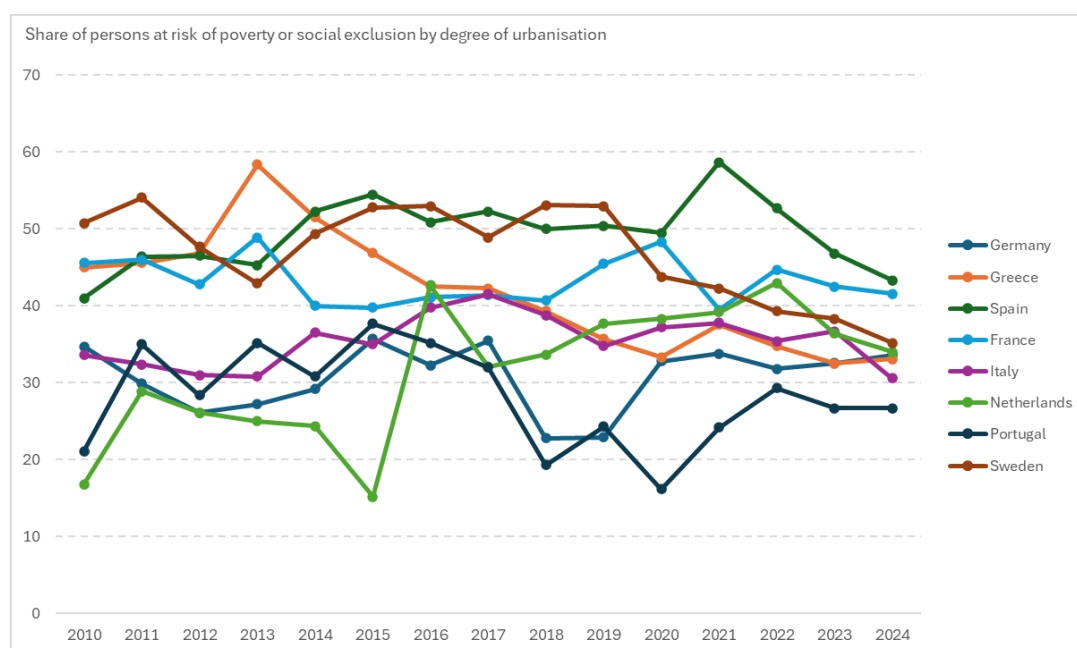
Ο δείκτης «Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, ανά βαθμό αστικοποίησης» αποτυπώνει το ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, λαμβάνοντας υπόψη τρεις βασικές διαστάσεις:

- Κίνδυνος φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις.
- Σοβαρή υλική ή κοινωνική στέρηση.
- Διαβίωση σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας.

Κάθε άτομο υπολογίζεται μόνο μία φορά, ακόμη και αν επηρεάζεται από περισσότερες από μία από τις παραπάνω καταστάσεις. Ο δείκτης παρουσιάζεται ανά βαθμό αστικοποίησης, με βάση την τυπολογία των τοπικών διοικητικών μονάδων (LAU):

- Πόλεις (Cities): πυκνοκατοικημένες περιοχές.
- Κωμοπόλεις και προάστια (Towns and suburbs): περιοχές με ενδιάμεση πυκνότητα.
- Αγροτικές περιοχές (Rural areas): αραιοκατοικημένες περιοχές.

Ο δείκτης αποτελεί βασικό εργαλείο για την αξιολόγηση της κοινωνικής συνοχής και της αποτελεσματικότητας των πολιτικών κοινωνικής προστασίας, καθώς συνδέεται άμεσα με την ποιότητα ζωής και την ισότητα ευκαιριών.

Πηγή: <https://ourworldindata.org/sdgs/reduced-inequalities#sdg-indicator-10-4-1-policies-for-greater-equality>

Διάγραμμα 4.22 Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, ανά βαθμό αστικοποίησης

- **Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές χώρες (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία):** Η Σουηδία ξεκινά με πολύ υψηλό ποσοστό (51% το 2010), που κορυφώνεται στα 54% το 2011 και παραμένει σχετικά αυξημένο έως το 2016 (53%). Από το 2017 και έπειτα παρατηρείται μία σταδιακή μείωση, φθάνοντας το 35% το 2024. Η μείωση αυτή αντανακλά την ενίσχυση της κοινωνικής πρόνοιας και τη διαχρονική επιτυχία της χώρας στη μείωση της υλικής στέρησης των μη ευρωπαίων πολιτών.

Η Ολλανδία εμφανίζει τις μεγαλύτερες διακυμάνσεις. Από το 17% το 2010, το ποσοστό αυξάνεται απότομα το 2016 (43%) και διατηρείται υψηλό έως το 2022–2023 (39–43%), πριν μειωθεί ελαφρά στο 34% το 2024. Οι έντονες αυξομειώσεις υποδηλώνουν επιρροή από μεταναστευτικές ροές, διαρθρωτικές αλλαγές στην αγορά εργασίας και κοινωνικές ανισότητες που εντάθηκαν μετά το 2015.

Η Γερμανία παρουσιάζει επίσης διακυμάνσεις στην πορεία του δείκτη— από 35% το 2010 σε 23% το 2018–2019, και εκ νέου άνοδο σε 33–34% μετά την πανδημία. Η πορεία αυτή δείχνει μειωμένη ανθεκτικότητα του κοινωνικού κράτους, αλλά και μια σχετική δυσκολία επαναφοράς στα χαμηλά προ κρίσης επίπεδα.

Η Γαλλία κινείται επίσης σε σχετικά σταθερά επίπεδα, με πτώση από 46% το 2010 σε 40–41% την περίοδο 2014–2018, και μια ήπια άνοδο σε 42% το 2024. Οι διακυμάνσεις αποτυπώνουν τις επιπτώσεις διαδοχικών κρίσεων (οικονομική, μεταναστευτική, πανδημική) και τη σταδιακή αναπροσαρμογή των πολιτικών κοινωνικής ένταξης.

- **Νότιες Ευρωπαϊκές χώρες (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία):** Η Ελλάδα καταγράφει το υψηλότερο ποσοστό του δείγματος κατά την περίοδο της κρίσης χρέους — 58% το 2013 — με εντυπωσιακή αποκλιμάκωση στο 33% το 2024. Η μείωση αυτή, σχεδόν 25 ποσοστιαίων μονάδων, αντικατοπτρίζει την ανάκαμψη της οικονομίας, τη μείωση της ανεργίας και την αποτελεσματικότερη στόχευση κοινωνικών παρεμβάσεων μετά το 2018.

Η Ισπανία παρουσιάζει επίσης έντονη διακύμανση, με αύξηση έως 55% το 2015 και σταδιακή μείωση στα 43% το 2024. Η χώρα επηρεάστηκε σημαντικά από την υψηλή ανεργία και τις επισφαλείς μορφές εργασίας, ωστόσο η μείωση μετά το 2021 δείχνει σταθεροποίηση της αγοράς εργασίας και ενίσχυση των προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης.

Η Ιταλία κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας, με ποσοστά που κυμαίνονται γύρω στο 30–40%. Παρά τις αυξήσεις κατά τις περιόδους κρίσεων (2016–2018 και 2021–2023), το 2024 κλείνει με αισθητή πτώση στο 31%, αποδεικνύοντας μια πιο ήπια και σταθερή πορεία.

Η Πορτογαλία εμφανίζει αρχικά μεγάλη αύξηση (21% το 2010 σε 38% το 2015), ακολουθούμενη από σαφή μείωση μετά το 2018 (19%) και διατήρηση σε χαμηλά επίπεδα έως το 2024 (27%). Η χώρα κατάφερε να αντιστρέψει τις επιπτώσεις της κρίσης με επιτυχημένες κοινωνικές πολιτικές και οικονομική αναδιάρθρωση.

Η συνολική εικόνα για την περίοδο 2010–2024 καταδεικνύει μια σταδιακή σύγκλιση των ευρωπαϊκών χωρών ως προς τα επίπεδα κοινωνικού αποκλεισμού, χωρίς ωστόσο πλήρη εξάλειψη των διαφορών Βορρά–Νότου. Οι βόρειες χώρες χαρακτηρίζονται από ανθεκτικότητα και πιο συνεκτικές κοινωνικές πολιτικές, ενώ οι νότιες χώρες δείχνουν μεγαλύτερη δυναμική προσαρμογής τα τελευταία χρόνια. Η πανδημία COVID-19 προκάλεσε πρόσκαιρες αυξήσεις το 2020–2021, όμως η μεταπανδημική ανάκαμψη ήταν πιο άμεση στον Βορρά και πιο αργή στον Νότο.

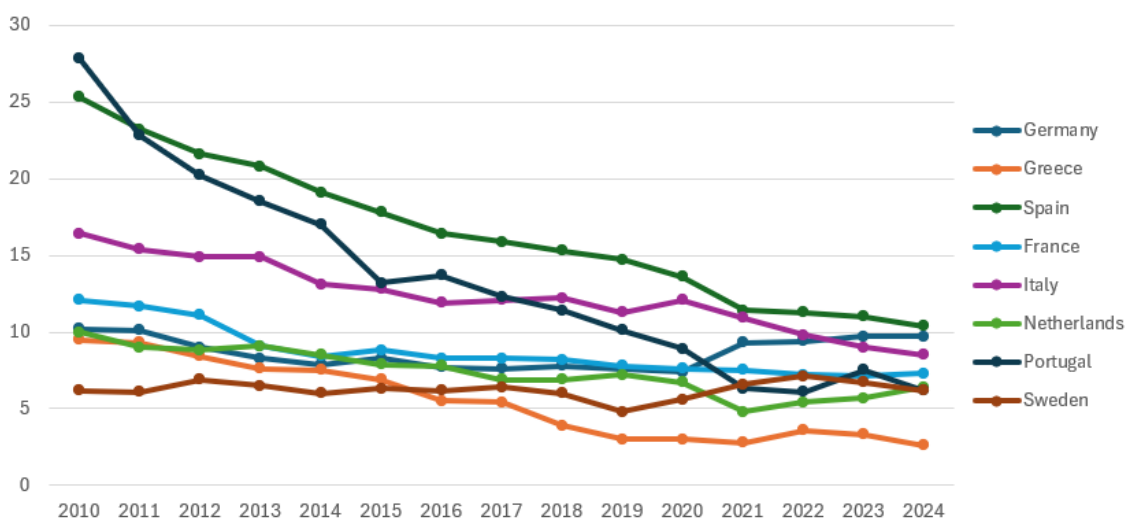
Γενικά, τα αστικά κέντρα προσφέρουν καλύτερη προστασία από τον κοινωνικό αποκλεισμό, ενώ οι αγροτικές περιοχές παραμένουν πιο ευάλωτες, υποδεικνύοντας την ανάγκη για στοχευμένες τοπικές πολιτικές ένταξης.

Δείκτης 5 – Ποσοστό πρόωρης αποχώρησης από την εκπαίδευση και την κατάρτιση

Ο δείκτης “Early leavers from education and training” αποτυπώνει το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 18–24 ετών, που έχουν ολοκληρώσει την κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ISCED 0–2) και δεν συμμετείχαν σε κανένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης τις τελευταίες 4 εβδομάδες πριν την έρευνα.

Τα στοιχεία προέρχονται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΕ (EU-LFS) και επιτρέπουν σύγκριση μεταξύ χωρών και ετών, αποτελώντας δείκτη κοινωνικής συνοχής και αποδοτικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος.

Early leavers from education and training by citizenship (%)

Πηγή: <https://ourworldindata.org/sdgs/reduced-inequalities#sdg-indicator-10-4-1-policies-for-greater-equality>

Διάγραμμα 4.23 Ποσοστό πρόωρης αποχώρησης από την εκπαίδευση και την κατάρτιση

- Βόρειες και Κεντροευρωπαϊκές Χώρες** (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία): Οι χώρες αυτές χαρακτηρίζονται από χαμηλά και σταθερά ποσοστά πρόωρης αποχώρησης, αντικατοπτρίζοντας την ισχυρή σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και την έμφαση στις ίσες ευκαιρίες.

Η Σουηδία διατηρεί χαμηλά επίπεδα καθ' όλη την περίοδο, με μέσο όρο 6,3%. Παρά τις μικρές διακυμάνσεις, το ποσοστό το 2024 (6,2%) παραμένει κάτω από τον ευρωπαϊκό στόχο (κάτω του 9%). Η σταθερότητα αυτή δείχνει ισχυρές κοινωνικές πολιτικές, αν και οι ελαφρές αυξήσεις μετά το 2021 υποδηλώνουν προκλήσεις ένταξης νεοεισερχόμενων και αλλοδαπών νέων.

Η Ολλανδία παρουσιάζει αξιοσημείωτη μείωση από 10% (2010) σε 6,4% (2024), με μέσο όρο 7,3%. Η επαγγελματική εκπαίδευση (VET) και η συνεργασία σχολείων-επιχειρήσεων αποτελούν θεμέλια αυτής της επιτυχίας.

Η Γερμανία από 10,2% (2010) φτάνει στο 9,7% (2024), με μέσο όρο 8,7%. Η σταθερή, ελαφρά πτωτική τάση αντικατοπτρίζει την αποτελεσματικότητα του δυαδικού συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης, αν και η πρόοδος φαίνεται να έχει σταθεροποιηθεί τα τελευταία χρόνια.

Η Γαλλία καταγράφει εντυπωσιακή βελτίωση, από 12,1% (2010) σε 7,3% (2024), με μέσο όρο 8,6%. Η χώρα επένδυσε σε αναθεώρηση προγραμμάτων σπουδών, ψηφιακές δεξιότητες και ενίσχυση των επαγγελματικών σχολών, περιορίζοντας έτσι τις εκπαιδευτικές ανισότητες.

- **Νότιες Ευρωπαϊκές Χώρες** (Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία): Οι χώρες αυτές είχαν ιστορικά υψηλότερα ποσοστά πρόωρης αποχώρησης, ωστόσο η τελευταία δεκαετία χαρακτηρίζεται από σημαντική πρόοδο.

Η Ελλάδα από 9,5% (2010) έφτασε στο μόλις 2,6% (2024), με μέσο όρο 5,5% — μία από τις πιο εντυπωσιακές μειώσεις στην ΕΕ. Οι μεταρρυθμίσεις στην υποχρεωτική εκπαίδευση, η επέκταση των ΕΠΑΛ και η στήριξη μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων (π.χ. Erasmus+, ΕΣΠΑ) συνέβαλαν καθοριστικά.

Η Ισπανία μείωσε από 25,3% (2010) σε 10,4% (2024), με μέσο όρο 16,6%. Παρά τη βελτίωση, το ποσοστό παραμένει διπλάσιο του μέσου ευρωπαϊκού, αντανακλώντας τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και τις δυσκολίες στη συγκράτηση μαθητών με χαμηλό μορφωτικό υπόβαθρο.

Η Ιταλία ελάττωσε από 16,4% σε 8,5%, με μέσο όρο 12,3%. Η σταθερή πτωτική πορεία δείχνει πρόοδο, ωστόσο οι περιφερειακές ανισότητες παραμένουν, με τη Νότια Ιταλία να υστερεί σημαντικά.

Η Πορτογαλία καταγράφει την πιο εντυπωσιακή μείωση στην Ευρώπη: από 27,8% σε 6,2%, με μέσο όρο 13,5%. Οι στοχευμένες πολιτικές ένταξης, η υποχρεωτική εκπαίδευση έως τα 18 και η ενίσχυση της προσχολικής εκπαίδευσης αποτέλεσαν καθοριστικούς παράγοντες.

Οι βόρειες χώρες, όπως η Σουηδία, η Ολλανδία, η Γερμανία και η Γαλλία, διατηρούν χαμηλά και σταθερά ποσοστά πρόωρης αποχώρησης από την εκπαίδευση, παρουσιάζοντας μόνο μικρές διακυμάνσεις καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο. Αντίθετα, οι νότιες χώρες —Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία και Πορτογαλία— ξεκίνησαν από ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα το 2010, αλλά σημείωσαν θεαματική πρόοδο τα επόμενα χρόνια, με την Ελλάδα και την Πορτογαλία να υπερκαλύπτουν τον ευρωπαϊκό στόχο. Παρά τη σημαντική βελτίωση, η Ισπανία εξακολουθεί να αποτελεί τη χώρα με τη μεγαλύτερη πρόκληση στον τομέα αυτό, καθώς τα ποσοστά της παραμένουν σχετικά υψηλότερα. Σε γενικότερο επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση πλησιάζει πλέον τον στρατηγικό στόχο για τη μείωση των πρόωγων αποχωρήσεων κάτω από το 9%, γεγονός που

αναδεικνύει τη σημασία της εκπαίδευσης ως βασικού μοχλού κοινωνικής συνοχής και οικονομικής ανάπτυξης.

4.6.3 Βασικά συμπεράσματα

Λαμβάνοντας υπόψη την πορεία των δεικτών των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 & 10, μπορούμε να εξάγουμε κάποια βασικά συμπεράσματα. Έστω ότι η παρούσα εργασία ορίζει ως βασικό δείκτη για την συγκριτική ανάλυση τον κατά κεφαλήν ΑΕΠ (GDP per capita), που αναλύθηκε πιο πάνω. Με βάση αυτόν τον δείκτη, μπορούμε να συγκρίνουμε την πορεία του δείγματος των χωρών που επιλέχθηκαν σε σχέση με τους υπόλοιπους δείκτες, που επιλέχθηκαν πιο πάνω.

Το κεφάλαιο χρησιμοποιεί το GDP per capita ως βασικό δείκτη για την οικονομική διάσταση του SDG 8 και δείχνει πως χώρες με υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία, Γαλλία) συγκεντρώνουν περισσότερο «χώρο» για κοινωνικές δαπάνες και ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης — ωστόσο η σχέση δεν είναι απλή/γραμμική: χρειάζονται και θεσμικά μέτρα για να μεταφραστεί το εισόδημα σε καλύτερους εργασιακούς δείκτες.

Σε σχέση με το ποσοστό ανεργίας οι χώρες με υψηλότερο GDP per capita (Ολλανδία 50.880€, Σουηδία 48.210€, Γερμανία 43.110€ όπως καταγράφεται) έχουν τη δυνατότητα να χρηματοδοτήσουν ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης και τεχνικής εκπαίδευσης — αυτό συμβάλλει στη χαμηλότερη ανεργία και στην ταχύτερη αποκατάσταση μετά κρίσεις. Στον Νότο, παρά την ανάκαμψη του ΑΕΠ σε κάποιες χώρες, οι αγορές εργασίας παραμένουν πιο επισφαλείς (π.χ. υψηλή νεανική ανεργία, προσωρινές συμβάσεις) — άρα το ίδιο επίπεδο GDP per capita δεν μεταφράζεται αυτομάτως σε εξίσου χαμηλή ανεργία, λόγω θεσμικών/δομικών διαφορών. Συμπερασματικά παρατηρείται θετική συσχέτιση υψηλού GDP per capita με χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας, αλλά ο ρόλος των πολιτικών (Εκπαίδευση–Απασχόληση) είναι καθοριστικός για το πόσο ισχυρή είναι αυτή η σχέση.

Στον δείκτη «Αποτελεσματική διασφάλιση θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων» οι τιμές κυμαίνονται μεταξύ 0–1 και μετρά ελευθερία συνδικαλισμού, συλλογικές διαπραγματεύσεις, προστασία από καταναγκαστική εργασία κ.λπ. Στις χώρες με υψηλό GDP per capita (π.χ. Σουηδία, Ολλανδία, Γερμανία) εμφανίζεται υψηλότερος δείκτης προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων. Αντίθετα, χώρες με χαμηλότερο GDP per capita ή/και πιο αδύναμα θεσμικά πλαίσια (μερικές χώρες του Νότου) εμφανίζουν χαμηλότερες τιμές — δείγμα ότι οι πόροι από μόνους τους δεν αρκούν, χρειάζονται και θεσμικές παρεμβάσεις. Γενικά, το GDP per capita δίνει

«μέσα» για προστασία, αλλά η εφαρμογή (νόμοι, συλλογικές διαπραγματεύσεις, επιβολή) καθορίζει το πραγματικό αποτέλεσμα — βλέπουμε χώρες με παρόμοιο GDP αλλά διαφορετικές επιδόσεις ανάλογα με θεσμούς.

Ο δείκτης «Θανάσιμα Εργατικά Ατυχήματα (εμπεριεχόμενα στις εισαγωγές)» μετρά θανάτους που συνδέονται με την παραγωγή των εισαγόμενων αγαθών, ανά εκατομμύριο κατοίκους — δηλαδή την «έμμεση» κοινωνική επίπτωση του εμπορίου. Στην ανάλυση η Ολλανδία εμφανίζει την υψηλότερη τιμή μεταξύ δειγματοληπτικών χωρών (υψηλές εισαγωγές από χώρες με χαμηλά πρότυπα ασφάλειας), ενώ η Ελλάδα & Ιταλία εμφανίζουν χαμηλότερες τιμές· η Πορτογαλία επίσης χαμηλή. Αυτό δείχνει ότι πλούσιες χώρες με υψηλή εισαγωγική κατανάλωση ενδέχεται να «ενσωματώνουν» περισσότερες θνησιμότητες μέσω αλυσίδων εφοδιασμού.

Σε ένα γενικότερο επίπεδο το υψηλό GDP per capita οδηγεί σε μεγαλύτερη κατανάλωση και διαφοροποιημένη δομή εισαγωγών. Η Ολλανδία, παρότι πλούσια και εμφανίζεται πρότυπο σε άλλους δείκτες, έχει υψηλή τιμή εδώ, υποδεικνύοντας ότι ο πλούτος και η ένταση κατανάλωσης χωρίς υπεύθυνες αλυσίδες μπορεί να οδηγήσουν σε αρνητικές εξωτερικότητες (θνησιμότητα στην παραγωγή αλλού). Οι νοτιότερες χώρες, με διαφορετική σύνθεση εισαγωγών ή μικρότερη ένταση συγκεκριμένων εισαγόμενων προϊόντων υψηλού κινδύνου, εμφανίζουν χαμηλότερες τιμές. Παραδόξως το υψηλό ΑΕΠ δεν εξασφαλίζει χαμηλό «εξαγωγίμο» κοινωνικό κόστος — μπορεί να το αυξήσει, αν η κατανάλωση/εισαγωγές προέρχονται από χώρες με χαμηλά πρότυπα ασφάλειας. Χρειάζεται πολιτική υπεύθυνων αλυσίδων εφοδιασμού (transparency, due diligence).

Όσον αφορά το δείκτη «Νέοι εκτός απασχόλησης/εκπαίδευσης/κατάρτισης — NEETs», το υψηλότερο ΑΕΠ συνδυασμένο με καλά εκπαιδευτικά συστήματα και ενεργητικές πολιτικές μετάβασης από τις σπουδές στον εργασιακό τομέα (π.χ. dual system στη Γερμανία, σύνδεση εκπαίδευσης–αγοράς στην Ολλανδία) συνδέεται με χαμηλότερα NEETs. Αυτό δείχνει ότι οι πόροι (δημόσιες επενδύσεις) και οι πολιτικές, που υιοθετούνται προάγουν τη νεανική ένταξη. Στον Νότο, παρά την ανάκαμψη του ΑΕΠ, οι νεαρές ηλικίες παρέμειναν περισσότερο εκτεθειμένες λόγω δομών αγοράς εργασίας και λιγότερο αποτελεσματικών μηχανισμών σύνδεσης εκπαίδευσης–εργασίας. Συμπερασματικά, το υψηλότερο GDP per capita μαζί με στοχευμένες επενδύσεις στην εκπαίδευση και σύνδεση με αγορά εργασίας μειώνει NEETs — συνεπώς το ΑΕΠ επηρεάζει το ποσοστό των νέων εκτός απασχόλησης/εκπαίδευσης/κατάρτισης, αλλά η μετατροπή του σε πολιτικές είναι το κλειδί για τη διαχείριση αυτού του ποσοστού.

Η συνολική εικόνα υποδηλώνει ότι οι χώρες με υψηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, όπως η Σουηδία, η Ολλανδία, η Γερμανία και η Γαλλία, επιτυγχάνουν γενικά καλύτερη απόδοση στους περισσότερους υποδείκτες του SDG 8, δείχνοντας ότι ο πλούτος μπορεί να υποστηρίξει την αξιοπρεπή εργασία και την οικονομική ανάπτυξη. Παρ' όλα αυτά, μια σημαντική αντίφαση εμφανίζεται στον δείκτη των θανατηφόρων εργατικών ατυχημάτων που σχετίζονται με εισαγόμενα προϊόντα: σε χώρες με έντονη εμπορική δραστηριότητα, όπως η Ολλανδία, ο δείκτης παραμένει υψηλός. Αυτό αποκαλύπτει ότι ο οικονομικός πλούτος και η υψηλή κατανάλωση δεν μεταφράζονται πάντα σε κοινωνικά οφέλη εντός της χώρας, αλλά συχνά «εξάγουν» κοινωνικό κόστος σε άλλες περιοχές μέσω της παγκόσμιας εφοδιαστικής αλυσίδας, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την πραγματική βιωσιμότητα της ανάπτυξης.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρέχει στις χώρες οικονομικούς πόρους που μπορούν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Ωστόσο, η πραγματική ικανότητα μιας χώρας να μετατρέψει αυτόν τον πλούτο σε αξιοπρεπή εργασία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα των θεσμών της. Παράγοντες όπως η εφαρμογή των εργασιακών και πολιτικών δικαιωμάτων, η σύνδεση του εκπαιδευτικού συστήματος με την αγορά εργασίας και οι έλεγχοι στην εφοδιαστική αλυσίδα καθορίζουν την αποτελεσματικότητα της οικονομίας στην παροχή αξιοπρεπών θέσεων εργασίας. Η εμπειρία χωρών όπως η Σουηδία και η Ολλανδία, που συνδυάζουν υψηλό ΑΕΠ με ισχυρούς και καλά λειτουργούντες θεσμούς, καταδεικνύει ότι ο πλούτος μπορεί να μεταφραστεί σε ποιότητα εργασίας. Αντίθετα, πολλές χώρες του Νότου, παρά το σχετικά υψηλό ΑΕΠ, αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην παροχή αξιοπρεπών εργασιών λόγω θεσμικών αδυναμιών, υπογραμμίζοντας τη σημασία των θεσμών στην οικονομική και κοινωνική απόδοση.

Τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια στον πολιτικό τομέα ότι, για να βελτιωθούν οι δείκτες του SDG 8 σε χώρες με χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ ή/και πιο ευάλωτες αγορές εργασίας, όπως συχνά παρατηρείται στον Νότο, απαιτούνται στοχευμένες και συντονισμένες πολιτικές. Αυτό περιλαμβάνει την εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, την ενίσχυση των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης—ιδιαίτερα των dual systems που συνδέουν εκπαίδευση και εργασία—τη στοχευμένη υποστήριξη της νεολαίας και την εφαρμογή μέτρων για υπεύθυνες αλυσίδες εφοδιασμού. Τέτοιες πολιτικές μπορούν να μειώσουν τα κοινωνικά κόστη που «εξάγονται» μέσω εισαγωγών και να μετατρέψουν τον οικονομικό πόρο σε πραγματικά αξιοπρεπή και βιώσιμη εργασία.

Λαμβάνοντας υπόψη την πορεία των δεικτών του Στόχου Βιώσιμης Ανάπτυξης 10 «Μείωση των ανισοτήτων», μπορούμε να εξαγάγουμε ορισμένα συμπεράσματα που αναδεικνύουν τη σχέση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ με τις εισοδηματικές και κοινωνικές ανισότητες. Το GDP per capita χρησιμοποιείται και εδώ ως βασικός δείκτης οικονομικής επίδοσης, ώστε να εκτιμηθεί κατά πόσο ο πλούτος μιας χώρας συνδέεται με χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Στον δείκτη εισοδηματικής ανισότητας Gini, παρατηρείται ότι οι χώρες με υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, όπως η Σουηδία, η Ολλανδία και η Γερμανία, παρουσιάζουν χαμηλότερες τιμές Gini (περίπου 0,25–0,32), γεγονός που υποδεικνύει μικρότερη ανισότητα εισοδήματος. Αντίθετα, οι χώρες του Νότου, όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Πορτογαλία, με χαμηλότερο ΑΕΠ ανά κάτοικο, εμφανίζουν υψηλότερες τιμές (0,32–0,36). Το εύρημα αυτό δείχνει ότι, παρότι το υψηλό ΑΕΠ συνδέεται με χαμηλότερη ανισότητα, η αποτελεσματικότητα των θεσμών και των μηχανισμών αναδιανομής (φορολογικό σύστημα, κοινωνικές παροχές) είναι εξίσου κρίσιμη για την τελική έκβαση. Ο πλούτος από μόνος του δεν εγγυάται δικαιότερη κατανομή, αν δεν συνοδεύεται από ισχυρές πολιτικές συνοχής.

Ο Palma Ratio, που συγκρίνει το μερίδιο του εισοδήματος του πλουσιότερου 10% με αυτό του φτωχότερου 40% του πληθυσμού, ενισχύει αυτήν την εικόνα. Οι βόρειες και κεντροευρωπαϊκές χώρες διατηρούν χαμηλές τιμές γύρω στο 2,5–2,7, ενώ στον Νότο οι τιμές τείνουν να είναι υψηλότερες, αν παρουσιάζεται βελτίωση τα τελευταία χρόνια. Η Πορτογαλία, για παράδειγμα, μείωσε τον Palma από 3,1 το 2010 σε 2,7 το 2023, αποδεικνύοντας ότι η στοχευμένη κοινωνική πολιτική μπορεί να μειώσει την ανισότητα ακόμη και χωρίς εκρηκτική αύξηση του ΑΕΠ. Αντίθετα, χώρες όπως η Γαλλία, παρά το υψηλό ΑΕΠ, κατέγραψαν μικρή αύξηση (2,5→2,6), γεγονός που υποδηλώνει ότι οι μεταβολές στη φορολογία και στην απασχόληση υψηλού εισοδήματος επηρεάζουν δυσανάλογα την κορυφή της κατανομής. Η σχέση του Palma με το ΑΕΠ είναι επομένως αμφίδρομη: το εισόδημα μπορεί να μειώσει την ανισότητα εφόσον διοχετεύεται σε κοινωνικές επενδύσεις, αλλά μπορεί και να την εντείνει όταν συσσωρεύεται σε ανώτερα στρώματα.

Ο δείκτης φτώχειας στην τρίτη ηλικία αποκαλύπτει διαστάσεις διαγενεακής ανισότητας. Οι χώρες με υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ τείνουν να διαθέτουν πιο ανθεκτικά συνταξιοδοτικά συστήματα και μικρότερα ποσοστά φτώχειας στους ηλικιωμένους, γεγονός που αποτυπώνει την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών δαπανών και της δημόσιας υγείας. Στις χώρες του Νότου, το ποσοστό φτώχειας στους ηλικιωμένους παραμένει υψηλό λόγω ανεπαρκών

συντάξεων και δημογραφικής πίεσης. Εδώ η σχέση με το ΑΕΠ είναι πιο σαφής, καθώς ο μεγαλύτερος πλούτος διευκολύνει τη στήριξη των ηλικιωμένων, αρκεί να συνδυάζεται με βιώσιμη δημοσιονομική πολιτική.

Τέλος, ο δείκτης κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανά βαθμό αστικοποίησης αποκαλύπτει τις χωρικές ανισότητες που διαπερνούν τα κοινωνικά σύνολα. Στις χώρες με υψηλό ΑΕΠ, όπως η Ολλανδία και η Γερμανία, η αστική φτώχεια τείνει να είναι χαμηλότερη, καθώς τα δίκτυα κοινωνικής προστασίας και η πρόσβαση σε υπηρεσίες είναι ευρύτερα. Αντίθετα, στις αγροτικές περιοχές των νότιων χωρών, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός παραμένουν έντονοι. Το χάσμα αυτό δείχνει ότι η οικονομική ανάπτυξη, εάν δεν κατευθύνεται ισόρροπα χωρικά, εντείνει τις ανισότητες μεταξύ πόλης και υπαίθρου. Οι περιοχές με χαμηλή οικονομική δραστηριότητα και περιορισμένες υποδομές πλήττονται περισσότερο, παρά την εθνική αύξηση του ΑΕΠ.

Συνολικά, η ανάλυση υποδηλώνει ότι οι χώρες με υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρουσιάζουν γενικά χαμηλότερα επίπεδα ανισότητας, αλλά η σχέση αυτή είναι σύνθετη και εξαρτάται καθοριστικά από την κοινωνική πολιτική, το φορολογικό σύστημα και την περιφερειακή συνοχή. Ο οικονομικός πλούτος μπορεί να μειώσει τις ανισότητες μόνο όταν μεταφράζεται σε στοχευμένες πολιτικές αναδιανομής, κοινωνικής προστασίας και πρόσβασης σε ευκαιρίες. Διαφορετικά, οι πόροι συγκεντρώνονται σε λίγα χέρια και οι περιφέρειες μένουν πίσω.

Ο δείκτης πρόωρης αποχώρησης από την εκπαίδευση και την κατάρτιση (Early leavers from education and training) προσθέτει μία ακόμη διάσταση στην κατανόηση των κοινωνικών ανισοτήτων. Οι χώρες με υψηλότερο ΑΕΠ και ανεπτυγμένα εκπαιδευτικά συστήματα, όπως η Σουηδία, η Ολλανδία, η Γερμανία και η Γαλλία, διατηρούν σταθερά χαμηλά ποσοστά πρόωρης αποχώρησης (περίπου 6–9%), γεγονός που αντανακλά την αποτελεσματικότητα των θεσμών και την έμφαση στη σύνδεση εκπαίδευσης–αγοράς εργασίας. Αντίθετα, οι νότιες χώρες της ΕΕ είχαν ιστορικά υψηλότερα ποσοστά, ωστόσο η τελευταία δεκαετία χαρακτηρίζεται από εντυπωσιακή βελτίωση. Η Ελλάδα, για παράδειγμα, μείωσε το ποσοστό από 9,5% (2010) σε 2,6% (2024), υπερκαλύπτοντας τον ευρωπαϊκό στόχο, ενώ η Πορτογαλία κατέγραψε πτώση από 27,8% σε 6,2%. Παρά τη γενική πρόοδο, η Ισπανία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει υψηλότερα ποσοστά (10,4%), που συνδέονται με κοινωνικοοικονομικές ανισότητες. Η συνολική τάση επιβεβαιώνει ότι η εκπαίδευση αποτελεί κρίσιμο παράγοντα κοινωνικής

ένταξης και ότι το ΑΕΠ, όταν συνοδεύεται από επενδύσεις στην παιδεία, συμβάλλει στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και της διαγενεακής φτώχειας.

Σε πολιτικό επίπεδο, η εμπειρία των χωρών του Βορρά δείχνει ότι η συνδυασμένη εφαρμογή αναδιανεμητικών πολιτικών, επενδύσεων σε εκπαίδευση και κοινωνική πρόνοια, καθώς και ισχυρών θεσμών, επιτρέπει τη μείωση των ανισοτήτων παρά τις οικονομικές κρίσεις. Στον αντίποδα, ο Νότος χρειάζεται στρατηγικές που θα ενισχύσουν τη φορολογική δικαιοσύνη, θα μειώσουν τις χωρικές και διαγενεακές ανισότητες και θα προωθήσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη με κοινωνική ένταξη. Η μείωση των ανισοτήτων επομένως δεν εξαρτάται μόνο από την αύξηση του ΑΕΠ, αλλά κυρίως από το πώς κατανέμεται αυτός ο πλούτος και ποιοι έχουν πρόσβαση στα οφέλη του.

Συνολικά, η ανάλυση των δεικτών καταδεικνύει ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αποτελεί αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη για τη μείωση της οικονομικής ανισότητας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης. Οι χώρες του Βορρά, με υψηλότερο επίπεδο οικονομικού πλούτου, διαθέτουν μεγαλύτερο δημοσιονομικό και θεσμικό περιθώριο για την εφαρμογή ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης, την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων, τη στήριξη της νεανικής ένταξης και την υλοποίηση αναδιανεμητικών πολιτικών κοινωνικής συνοχής. Αντίθετα, στις χώρες του Νότου, η οικονομική ανάκαμψη δεν αρκεί από μόνη της για να αντιστρέψει την επισφάλεια της εργασίας, τις χωρικές ανισότητες και τις διαγενεακές μορφές κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς η πρόσβαση στα οφέλη της ανάπτυξης παραμένει άνιση. Το κρίσιμο συμπέρασμα είναι ότι η ποιότητα της ανάπτυξης —και όχι απλώς το επίπεδό της— καθορίζει εάν ο οικονομικός πλούτος μεταφράζεται σε κοινωνική ένταξη και μείωση των ανισοτήτων ή εάν αναπαράγει υφιστάμενες δομικές ανισορροπίες. Η απουσία ισχυρών θεσμικών εγγυήσεων, αποτελεσματικών μηχανισμών αναδιανομής και υπεύθυνων αλυσίδων εφοδιασμού μπορεί να μετατρέψει ακόμη και την οικονομική ευημερία σε πηγή κοινωνικού κόστους, υπονομεύοντας τον ίδιο τον πυρήνα της βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΘΕΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΘΝΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ (VNRs)

5.1 Εθελοντικές Εθνικές Αξιολογήσεις (VNRs) και η Υλοποίηση της Ατζέντας 2030

Η σημασία των Εθελοντικών Εθνικών Αξιολογήσεων (VNRs) συνδέεται άμεσα με όσα αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια: οι ανισότητες, η κοινωνική περιθωριοποίηση και οι οικονομικές προκλήσεις που εξετάστηκαν δεν είναι απλώς θεωρητικά ζητήματα, αλλά αντικείμενα που αποτυπώνονται και αξιολογούνται μέσα από τις VNRs. Έτσι, οι αξιολογήσεις αυτές λειτουργούν ως γέφυρα μεταξύ της θεωρητικής ανάλυσης και της πρακτικής εφαρμογής, δείχνοντας πώς οι πολιτικές για μείωση ανισοτήτων και ενίσχυση κοινωνικής συνοχής εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης.

Με άλλα λόγια, τα VNRs προσφέρουν μια πηγή πληροφόρησης, όπου μπορεί κανείς να παρακολουθήσει την πρόοδο των χωρών, να συγκρίνει επιδόσεις και να εντοπίσει καλές πρακτικές ή κενά, ενισχύοντας την κατανόηση της σύνδεσης ανάμεσα στις εθνικές στρατηγικές και τους παγκόσμιους στόχους.

5.1.1 Δομή και στόχοι

Οι Εθελοντικές Εθνικές Ανασκοπήσεις (Voluntary National Reviews – VNRs) αποτελούν βασικό εργαλείο για την παρακολούθηση και την επιτάχυνση της προόδου προς τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs). Σε αυτό το πλαίσιο, οι Εθελοντικές Εθνικές Αξιολογήσεις (Voluntary National Reviews - VNRs) αποτελούν βασικό μηχανισμό αξιολόγησης των επιδόσεων των κρατών ως προς την υλοποίηση της Ατζέντας 2030, καθώς μέσα από αυτά τα κράτη-μέλη των Ηνωμένων Εθνών αποτιμούν την πρόοδο, τις προκλήσεις και τις καλές πρακτικές τους, ενισχύοντας τη λογοδοσία, τη διαφάνεια και τη συνεργασία με πολλαπλούς φορείς. Έτσι, τα VNRs συμβάλλουν καθοριστικά στην ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας, στην ενσωμάτωση των SDGs σε εθνικές στρατηγικές και στη συλλογική προσπάθεια να μην μείνει κανείς πίσω.

Τα VNRs είναι εθελοντικές, κρατικά καθοδηγούμενες και περιεκτικές αξιολογήσεις, που παρουσιάζονται στο High-level Political Forum on Sustainable Development (HLPF) υπό την αιγίδα του ΟΗΕ σε ετήσια βάση, προωθώντας τη διαφάνεια, την ανταλλαγή εμπειριών και την ενίσχυση της συμμετοχικής διακυβέρνησης. Οι βασικοί τους στόχοι περιλαμβάνουν:

- Η διαφανής αποτύπωση της προόδου σε σχέση με την Ατζέντα 2030
- Τη λογοδοσία προς τους πολίτες και τη διεθνή κοινότητα
- Την προώθηση διαλόγου μεταξύ κυβερνήσεων, κοινωνίας των πολιτών και λοιπών εμπλεκόμενων φορέων
- Την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και πολιτικών καινοτομιών
- Την ενίσχυση της ικανότητας παρακολούθησης και συντονισμού των SDGs

Σε γενικές γραμμές το περιεχόμενο των VNRs περιστρέφεται γύρω από ορισμένες βασικές ενότητες:

- Την ενσωμάτωση των SDGs σε εθνικές και τοπικές πολιτικές
- Την πρόοδο ανά στόχο και δείκτη
- Διαδικασίες συμμετοχής φορέων
- Πολιτικές για το «κανείς να μη μείνει πίσω»
- Καινοτομίες και δεδομένα για τη μέτρηση της προόδου

Μέχρι το 2024, 191 χώρες και η Ε.Ε. έχουν υποβάλει τουλάχιστον ένα VNR, με 138 χώρες να έχουν υποβάλει περισσότερα από ένα. Το 2024, 36 χώρες παρουσίασαν VNRs, με συμμετοχές από όλες τις ηπείρους και διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης. Ενδεικτικά, η Υεμένη και το Νότιο Σουδάν υπέβαλαν την πρώτη τους ανασκόπηση εν μέσω δύσκολων συνθηκών.

Οι εκθέσεις συντάσσονται σε εθνικό επίπεδο, με συμμετοχή υπουργείων, στατιστικών υπηρεσιών, κοινωνικών φορέων, της τοπικής αυτοδιοίκησης, πανεπιστημίων και πολιτών, προκειμένου να αντικατοπτρίζουν την πολυφωνία των εμπειριών και να διασφαλίζουν ότι «κανείς να με μείνει πίσω» (leave no one behind).

Η δομή των VNRs βασίζεται στις κοινές κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ (VNR Handbook) και περιλαμβάνει:

- **Εισαγωγή και εθνικό πλαίσιο**

Παρουσιάζει το γενικό κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό υπόβαθρο της χώρας, τα βασικά εθνικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαίτερες προκλήσεις που επηρεάζουν την εφαρμογή της Ατζέντας 2030. Καθιερώνει τη βάση πάνω στην οποία χτίζονται οι επόμενες ενότητες της αναφοράς.

- **Ενσωμάτωση της Ατζέντας 2030 στις εθνικές πολιτικές**

Εξηγεί πώς οι στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης (SDGs) έχουν ενσωματωθεί σε στρατηγικά έγγραφα, νομοθετικά πλαίσια, αναπτυξιακές στρατηγικές και προϋπολογισμούς. Επισημαίνει τη σύνδεση των SDGs με τις εθνικές αναπτυξιακές προτεραιότητες.

- **Μηχανισμοί θεσμικού συντονισμού και λογοδοσίας**

Καταγράφει τους θεσμούς, τα όργανα και τα συντονιστικά σχήματα που έχουν δημιουργηθεί για την υλοποίηση και παρακολούθηση των SDGs, καθώς και τις διαδικασίες λογοδοσίας απέναντι στους πολίτες και στους διεθνείς εταίρους.

- **Συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων (stakeholder engagement)**

Αναλύει το πώς συμμετέχουν διάφοροι κοινωνικοί, οικονομικοί και θεσμικοί φορείς (κοινωνία των πολιτών, επιχειρήσεις, πανεπιστήμια, τοπικές κυβερνήσεις κ.ά.) στην κατάρτιση και υλοποίηση των SDGs, προωθώντας τη διαφάνεια και τη συλλογικότητα.

- **Παρακολούθηση προόδου και χρήση δεδομένων**

Περιγράφει τη χρήση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, δεικτών και εργαλείων μέτρησης για την αξιολόγηση της προόδου, τις πηγές των δεδομένων, καθώς και τις προσπάθειες για την ενίσχυση των εθνικών στατιστικών συστημάτων και τη χρήση καινοτόμων μορφών δεδομένων, όπως τα δεδομένα που παράγονται από πολίτες (CGD).

- **Καλές πρακτικές και παραδείγματα μετασχηματιστικών πολιτικών**

Παρουσιάζει επιτυχημένες παρεμβάσεις και πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί σε συγκεκριμένους τομείς (όπως η εκπαίδευση, το περιβάλλον ή η ισότητα των φύλων), και που μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης για άλλες χώρες. Συχνά συνοδεύονται από αποτελέσματα και δείκτες επιτυχίας.

- **Μελλοντικές προοπτικές και διδάγματα**

Εστιάζει στις προβλέψεις για την πορεία υλοποίησης των SDGs, τις νέες στρατηγικές, αλλά και στα διδάγματα που αντλήθηκαν από προηγούμενα στάδια εφαρμογής. Περιλαμβάνει την πρόθεση για ενίσχυση συνεργασιών και θεσμικών μηχανισμών, αλλά και την ανάγκη αντιμετώπισης κενών ή προκλήσεων.

Οι **Εθελοντικές Εθνικές Ανασκοπήσεις (VNRs)** αποτελούν ένα κρίσιμο εργαλείο για την παρακολούθηση της προόδου προς την επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs), προσφέροντας στις κυβερνήσεις και την παγκόσμια κοινότητα πολλαπλές ωφέλειες σε στρατηγικό, θεσμικό και κοινωνικό επίπεδο:

- **Πλαίσιο αξιολόγησης πολιτικών με βάση δεδομένα**

Μέσω της συστηματικής χρήσης ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, τα VNRs επιτρέπουν τη μέτρηση των αποτελεσμάτων των πολιτικών επιλογών, εντοπίζοντας τις επιτυχίες και τις αδυναμίες κάθε χώρας. Έτσι, λειτουργούν ως εργαλείο διαφάνειας, λογοδοσίας και συνεχούς βελτίωσης.

Η Αυστρία ανέδειξε στο VNR της (2024) τη σημασία της χρήσης στατιστικών δεικτών SDGs για τη διαφάνεια έναντι του κοινοβουλίου και των πολιτών. Χρησιμοποίησε πίνακες και διαγράμματα, ενώ ενσωμάτωσε εκθέσεις από ανεξάρτητους φορείς όπως το Συμβούλιο Βιώσιμης Ανάπτυξης για να αξιολογήσει δυνατά και αδύναμα σημεία.

- **Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας και της συνεργασίας**

Η διαδικασία κατάρτισης ενός VNR απαιτεί τον συντονισμό μεταξύ διαφόρων υπουργείων, θεσμών και επιπέδων διακυβέρνησης. Αυτό οδηγεί στην ενίσχυση της διατομεακής συνεργασίας και της θεσμικής ωρίμανσης, καθώς οι κυβερνήσεις υιοθετούν πιο ολιστικές και συντονισμένες πολιτικές. Για παράδειγμα, η Βραζιλία το 2023 επανίδρυσε την Εθνική Επιτροπή για τα VNRs, με ίση εκπροσώπηση κράτους και κοινωνίας των πολιτών.

- **Εργαλεία παρακολούθησης εθνικών και τοπικών στόχων**

Τα VNRs παρέχουν τη δυνατότητα παρακολούθησης της εφαρμογής των SDGs τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, μέσω δεικτών, στατιστικών δεδομένων και εθελοντικών τοπικών ανασκοπήσεων (VLRs). Έτσι ενισχύεται η συνέπεια και η σύνδεση των πολιτικών από τη βάση έως το ανώτατο κυβερνητικό επίπεδο.

Η Κένυα ανέφερε την ενσωμάτωση 17 τοπικών VLRs στο εθνικό VNR της, προβάλλοντας δράσεις και επιδόσεις σε επίπεδο κομητειών. Χρησιμοποίησε επίσης μια καινοτόμα προσέγγιση “traffic light” για την απεικόνιση της προόδου ανά στόχο SDG.

- **Δυνατότητα χάραξης πιο στοχευμένων στρατηγικών για τις ευάλωτες ομάδες**

Μέσω της χρήσης αποδιαρθρωμένων δεδομένων (disaggregated data) και της συμμετοχής διαφορετικών κοινωνικών ομάδων στη διαδικασία, τα VNRs επιτρέπουν τον εντοπισμό των αναγκών των πιο ευάλωτων πληθυσμιακών κατηγοριών. Αυτό συμβάλλει στη διαμόρφωση στοχευμένων και αποτελεσματικών πολιτικών χωρίς αποκλεισμούς.

Το Νεπάλ, στο VNR 2024, κατέγραψε τη δημιουργία τοπικών συμβουλίων που εκπροσωπούν γυναίκες, άτομα με αναπηρία, κοινότητες ιθαγενών και νέους. Η τοπική αυτοδιοίκηση διαμόρφωσε πολιτικές με βάση τις ανάγκες αυτών των ομάδων, οδηγώντας σε στοχευμένα προγράμματα για νερό, εκπαίδευση και υγεία.

- **Ευκαιρία ανοιχτής διαβούλευσης με τους πολίτες**

Η σύνταξη ενός VNR συχνά περιλαμβάνει ευρύτατες διαβουλεύσεις με την κοινωνία των πολιτών, τις τοπικές κοινότητες, τη νεολαία, τις επιχειρήσεις και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς. Αυτό ενισχύει τη δημοκρατική συμμετοχή, τη διαφάνεια και την κοινωνική αποδοχή των αναπτυξιακών στρατηγικών.

Η Ισπανία, στο VNR 2024, ενσωμάτωσε αναλυτικά σχόλια του Εθνικού Συμβουλίου Βιώσιμης Ανάπτυξης και παρουσίασε παράλληλη έκθεση από τη διοίκηση δημοσίων υπαλλήλων. Παράλληλα, το Ομάν αξιοποίησε “SDG Laboratories” για να συλλέξει οπτικές από την κοινωνία, ενώ η Ουγκάντα ανέπτυξε ηλεκτρονική πλατφόρμα για να εμπλέξει τους νέους στην παραγωγή περιεχομένου και δεικτών.

Σε σχέση με την πρόοδο των χωρών βάσει των στοιχείων που δημοσιεύονται εντός των VNRs, παρατίθενται πιο κάτω παραδείγματα ορισμένων χωρών:

- **Κολομβία (4ο VNR):** Από γενικές πολιτικές ενσωμάτωσης των SDGs, η χώρα προχώρησε σε στοχευμένες δράσεις ενάντια στην παιδική πείνα, με μετρήσιμα αποτελέσματα και ενεργή εμπλοκή διαφόρων φορέων.
- **Λιβύη (2ο VNR):** Εστίασε στην ανασυγκρότηση υποδομών μετά τον πόλεμο, στην επισιτιστική ασφάλεια και στη μετάβαση από πετρελαϊκή σε πράσινη οικονομία, με στόχο τη φύτευση 100 εκατομμυρίων δέντρων έως το 2030.
- **Ομάν (2024 VNR):** Κατέγραψε πρόοδο στην ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης, στην ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και στην ενσωμάτωση της πολιτιστικής κληρονομιάς στις πολιτικές SDGs.
- **Νεπάλ (2024 VNR):** Ενίσχυσε τα κοινωνικά του δίκτυα μέσω του Προγράμματος Κοινωνικής Πρόνοιας για Νέους και πρόσθεσε πολιτικές υπέρ των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, όπως η κοινότητα των Dalit.
- **Μεξικό (4ο VNR):** Υιοθέτησε έναν νέο αναπτυξιακό παραδειγματισμό, προτεραιοποιώντας τη δικαιοσύνη και την ευημερία έναντι της οικονομικής μεγέθυνσης. Το VNR εστιάζει σε μεταρρυθμίσεις υπέρ των πιο ευάλωτων πληθυσμών.

Γενικότερα το 2024 αποτυπώνεται μια ευρύτερη στροφή προς ανθρωποκεντρικές στρατηγικές ανάπτυξης, με ενίσχυση της συμμετοχής και της λογοδοσίας σε όλα τα επίπεδα. Τα VNRs αναδεικνύονται ως ένας δυναμικός μηχανισμός αξιολόγησης, προσαρμογής πολιτικών και κινητοποίησης όλων των κοινωνικών δυνάμεων για την επίτευξη των SDGs μέχρι το 2030.

Παρότι τα VNRs έχουν συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση της λογοδοσίας, της θεσμικής συνεργασίας και της στρατηγικής προσέγγισης για την εφαρμογή των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης, συνεχίζουν να υφίστανται ουσιαστικές προκλήσεις που περιορίζουν την αποτελεσματικότητά τους. Πολλές χώρες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν ελλείψεις σε ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα, ιδίως σε κρίσιμες διαστάσεις, όπως το φύλο, η ηλικία, το εισόδημα και η γεωγραφική κατανομή, γεγονός που δυσχεραίνει την αξιολόγηση της προόδου

με ακρίβεια και διαφάνεια. Παράλληλα, η περιορισμένη χρηματοδότηση, ιδίως για τις αναπτυσσόμενες χώρες, αποτελεί εμπόδιο στην υλοποίηση και παρακολούθηση των SDGs, ενώ παρατηρείται άνιση ενσωμάτωση των στόχων σε θεσμικές δομές και επίπεδα τοπικής διακυβέρνησης. Επιπλέον, καταγράφεται ανάγκη για ενίσχυση της συμμετοχής των κοινοβουλίων, τόσο στη διαδικασία χάραξης πολιτικής, όσο και στην παρακολούθηση των αποτελεσμάτων, καθώς και για πιο ουσιαστική και διαρκή εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών ώστε να διασφαλιστεί ότι κανείς δεν μένει πίσω.

Συμπερασματικά, τα VNRs αποτελούν ουσιαστικό μηχανισμό λογοδοσίας και συνεργασίας μεταξύ των κρατών, προσφέροντας πολύτιμες πληροφορίες για την πορεία εφαρμογής της Ατζέντας 2030. Αντικατοπτρίζουν την πρόοδο, τις αδυναμίες, τις ανισότητες αλλά και τη συλλογική βούληση για μια βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς παγκόσμια ανάπτυξη.

5.1.2 Σύνδεση των Voluntary National Reviews (VNRs) με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 και 10

Τα Voluntary National Reviews (VNRs) αποτελούν ένα βασικό εργαλείο παρακολούθησης της προόδου ως προς την εφαρμογή της Ατζέντας 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Μέσω αυτών, τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ παρουσιάζουν τις πολιτικές, τις πρωτοβουλίες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν κατά την υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs). Τα VNRs ενισχύουν τον θεσμικό σχεδιασμό, επιτρέπουν την αξιολόγηση πολιτικών με βάση διαθέσιμα δεδομένα και διευκολύνουν την ανταλλαγή καλών πρακτικών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Σε σχέση με τον Στόχο 8 («Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη»), τα VNRs του 2024 αναδεικνύουν πολυάριθμες εθνικές προσπάθειες που αποσκοπούν στη δημιουργία απασχόλησης, την τόνωση της παραγωγικότητας και την οικονομική ενσωμάτωση ευάλωτων πληθυσμών. Ενδεικτικά, η Ουγκάντα, στο τρίτο της VNR, παρουσίασε έξι βασικές δεσμεύσεις για την επιτάχυνση της εφαρμογής των SDGs, συμπεριλαμβανομένων στρατηγικών επενδύσεων στην εργασία και τη νεανική επιχειρηματικότητα. Αντίστοιχα, η Σιέρα Λεόνε εφάρμοσε το πρόγραμμα “Productive Social Safety Net and Youth Employment”, το οποίο βελτίωσε την οικονομική ένταξη εργαζομένων του ανεπίσημου τομέα και αύξησε την πρόσβαση σε δημόσια έργα.

Παράλληλα, η Αρμενία παρουσίασε την πρωτοβουλία “Green Armenia”, η οποία συνδέει τη βιώσιμη ανάπτυξη με την περιβαλλοντική καινοτομία και την απασχόληση σε πράσινους τομείς, ενώ η Βραζιλία αναμόρφωσε το θεσμικό της πλαίσιο για να ενισχύσει τη συμμετοχή

μειονοτικών ομάδων στην οικονομική ανάπτυξη. Οι δράσεις αυτές επιβεβαιώνουν τη συνάφεια των VNRs με τις επιμέρους διαστάσεις του SDG 8, ιδίως όσον αφορά την αξιοπρεπή εργασία, την κοινωνική προστασία και την προώθηση της καινοτομίας.

Ο Στόχος 10 («Μείωση των Ανισοτήτων») αποτελεί έναν από τους πλέον απαιτητικούς στόχους της Ατζέντας 2030. Οι αναφορές VNRs αποτυπώνουν την προσπάθεια πολλών χωρών να περιορίσουν τις κρατικές και διακρατικές ανισότητες μέσω κοινωνικών πολιτικών, θεσμικών μεταρρυθμίσεων και προγραμμάτων στήριξης ευάλωτων ομάδων. Η Ζιμπάμπουε, μέσω του VNR της, ανέδειξε τη λειτουργία των Migrant Resource Centres και των υποδομών φιλοξενίας προσφύγων στον καταυλισμό Tongogara, ενισχύοντας τη διαπολιτισμική ένταξη και την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες. Αντίστοιχα, η Αρμενία εφάρμοσε το Social Emergency Response System, με στόχο την καταγραφή των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων και την άμεση στήριξή τους σε επίπεδο υγείας, παιδείας και διατροφικής ασφάλειας.

Σε θεσμικό επίπεδο, τα VNRs αναδεικνύουν την ανάγκη ομαδοποίησης των δεδομένων ανά φύλο, ηλικία, εισόδημα και γεωγραφική περιοχή, ως βασική προϋπόθεση για την κατανόηση και αντιμετώπιση των ανισοτήτων. Ωστόσο, το Synthesis Report του 2024 επισημαίνει ότι πολλές χώρες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν δυσκολίες ως προς τη συλλογή και χρήση τέτοιων δεδομένων, ιδιαίτερα στις διαστάσεις της εθνικής προέλευσης και της αναπηρίας. Παράλληλα, τονίζεται η ανάγκη για μεγαλύτερη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, των κοινοβουλίων και της κοινωνίας των πολιτών στον σχεδιασμό και την παρακολούθηση πολιτικών για την κοινωνική ένταξη.

Συμπερασματικά, τα VNRs λειτουργούν ως ένας δυναμικός μηχανισμός αποτύπωσης και αξιολόγησης της προόδου ως προς τους Στόχους 8 και 10, ενισχύοντας τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και τον συντονισμό των πολιτικών. Παρά τα υφιστάμενα εμπόδια, όπως η έλλειψη χρηματοδότησης και ποιοτικών δεδομένων, η συνέχιση και ενίσχυση της πρακτικής των VNRs ενδυναμώνει την κατεύθυνση των χωρών προς μια περισσότερο δίκαιη, χωρίς αποκλεισμούς και βιώσιμη ανάπτυξη.

5.2 Εθελοντικές Εθνικές Αξιολογήσεις (VNRs) στην Ελλάδα

Η δεύτερη και πιο πρόσφατη Εθελοντική Εθνική Αξιολόγηση της Ελλάδας (VNR) υποβλήθηκε το 2022 και παρουσιάζει την πρόοδο της χώρας στην υλοποίηση των 17 Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs) για την περίοδο 2018–2021. Το VNR αποτελεί ένα ολοκληρωμένο οδικό χάρτη για την εφαρμογή της Ατζέντας 2030, με ειδική έμφαση στην ανάκαμψη από την

πανδημία COVID-19 και τη μετάβαση σε ένα βιώσιμο και ανθεκτικό μοντέλο ανάπτυξης. Το έγγραφο συντάχθηκε με τη συμβολή όλων των υπουργείων, της Βουλής, της τοπικής αυτοδιοίκησης, κοινωνικών εταίρων, της κοινωνίας των πολιτών και της ΕΛΣΤΑΤ, μέσω μίας πολυεπίπεδης και συμμετοχικής διαδικασίας.

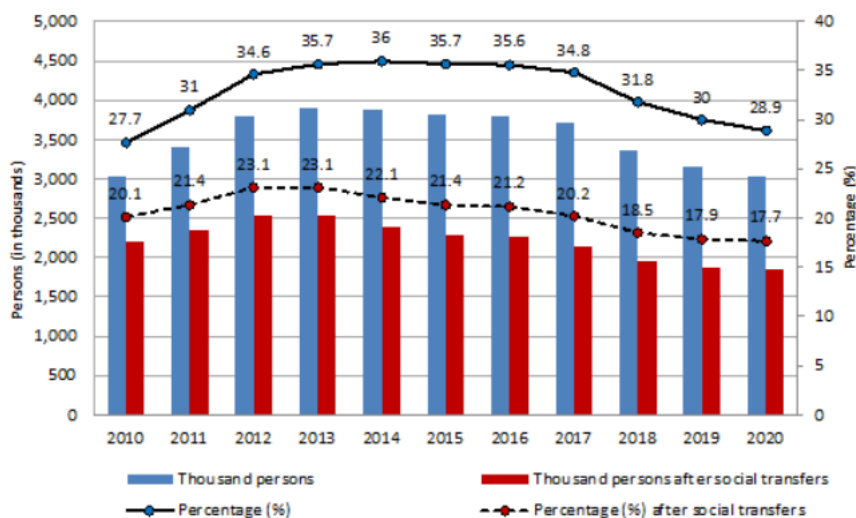
5.2.1 Επιτυχίες και αδυναμίες της Ελλάδας στην υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs)

Η Ελλάδα, μέσα από την Εθελοντική Εθνική Αξιολόγησή της (VNR), αποτυπώνει τη συνολική της πρόοδο ως προς την υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης. Παρά τις προκλήσεις της προηγούμενης δεκαετίας, η χώρα έχει επιτύχει αξιοσημείωτες βελτιώσεις σε κρίσιμους τομείς, όπως η μείωση της φτώχειας, η ενεργειακή μετάβαση και ο ψηφιακός μετασχηματισμός. Ωστόσο, παραμένουν σημαντικές προκλήσεις, οι οποίες σχετίζονται με τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης, τη μείωση των ανισοτήτων και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Σε ό,τι αφορά τις επιτυχίες, η Ελλάδα έχει σημειώσει αξιοπρόσεκτη πρόοδο σε συγκεκριμένους τομείς, γεγονός που αναγνωρίζεται και σε διεθνές επίπεδο:

- **Μείωση του κινδύνου φτώχειας :** Το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις έπεσε στο 17,7% το 2020, αγγίζοντας το χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας 11ετίας. Αυτό δείχνει τη σχετική αποτελεσματικότητα των κοινωνικών παροχών στην ανακούφιση των ευάλωτων ομάδων.

People at risk of poverty or social exclusion and at risk of income poverty after social transfers

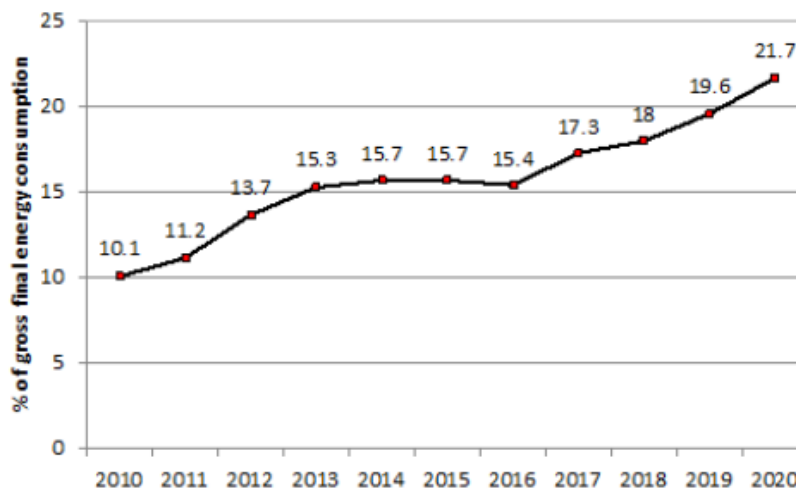

Πηγή: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/>

Διάγραμμα 5.24 Πληθυσμός που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας στην Ελλάδα

- **Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους:** Η πανδημία COVID-19 επιτάχυνε σημαντικά την ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών στην Ελλάδα. Μέτρα όπως η τηλε-εξυπηρέτηση, η ηλεκτρονική συνταγογράφηση και οι ψηφιακές πλατφόρμες εξυπηρέτησης των πολιτών, βελτίωσαν την προσβασιμότητα και τη διαφάνεια.
- **Αύξηση χρήσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ):** Το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας αυξήθηκε από 10,1% το 2010 σε 21,7% το 2020. Η πρόοδος αυτή ενισχύει την ενεργειακή ανεξαρτησία της χώρας και τη μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο ενεργειακό μοντέλο.

Share of renewable energy sources

Πηγή: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/>

Διάγραμμα 5.25 Χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ελλάδα

- **Βελτίωση στη διεθνή κατάταξη βιωσιμότητας:** Η Ελλάδα ανέβηκε από την 43η θέση το 2019 στην 37η το 2020 στον παγκόσμιο δείκτη επίδοσης βιώσιμης ανάπτυξης. Η αναβάθμιση αυτή αποτελεί ένδειξη συνολικής βελτίωσης σε επιμέρους δείκτες περιβαλλοντικού, κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα.

Παρά τις προόδους, η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις ως προς την υλοποίηση των SDGs, οι οποίες απαιτούν στρατηγικό σχεδιασμό και στοχευμένες παρεμβάσεις:

- **Διαρθρωτικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός:** Η Ελλάδα συνεχίζει να καταγράφει υψηλά ποσοστά κοινωνικής ανισότητας και εισοδηματικής ανισορροπίας, ιδιαίτερα στις πιο ευάλωτες ομάδες (μακροχρόνια άνεργοι, μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με αναπηρία, πρόσφυγες). Η φτώχεια σε αυτές τις κατηγορίες παραμένει υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ.
- **Αποσπασματική ενσωμάτωση των SDGs στις δημόσιες πολιτικές:** Παρά τις θεσμικές πρωτοβουλίες, παραμένει η ανάγκη για πιο συνεκτική και διατομεακή ενσωμάτωση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης στις πολιτικές όλων των υπουργείων, αλλά και για καλύτερη σύνδεση των εθνικών στρατηγικών με τις τοπικές και περιφερειακές προτεραιότητες.
- **Έλλειψη συγκεντρωτικών και επικαιροποιημένων δεδομένων:** Η πρόοδος στους

στόχους είναι δύσκολο να παρακολουθηθεί με ακρίβεια λόγω της απουσίας επαρκώς ομαδοποιημένων δεδομένων (ανά φύλο, ηλικία, γεωγραφική περιοχή, εισόδημα), γεγονός που περιορίζει τις δυνατότητες χάραξης στοχευμένης πολιτικής.

- **Απαιτούμενη ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας:** Η Ελλάδα υστερεί ακόμη στη δημιουργία μόνιμων μηχανισμών παρακολούθησης των SDGs, ειδικά σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης. Οι φορείς διακυβέρνησης χρειάζονται τεχνική υποστήριξη και πόρους για να υλοποιήσουν αποτελεσματικά τις δεσμεύσεις της Ατζέντας 2030.

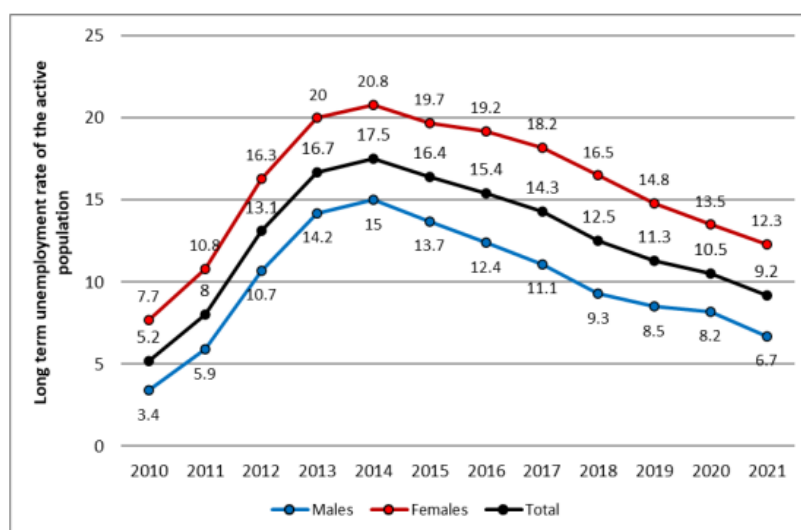
5.2.2 Πρόοδος της Ελλάδας στον Στόχο 8 – Αξιοπρεπής Εργασία και Οικονομική Ανάπτυξη

Η Ελλάδα αναγνωρίζει τον Στόχο 8 ως θεμελιώδη άξονα για την προώθηση της βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς οικονομικής ανάπτυξης, της πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και της αξιοπρεπούς εργασίας για όλους. Στο πλαίσιο αυτό, η κυβέρνηση έχει θέσει ως προτεραιότητα τη στήριξη της απασχόλησης και της αγοραστικής δύναμης των πολιτών, ιδιαίτερα μετά τη δεκαετή οικονομική κρίση και τις επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19.

Θετικές εξελίξεις καταγράφηκαν σε διάφορους τομείς, μεταξύ των οποίων:

- **Μείωση της ανεργίας:** Το ποσοστό ανεργίας σημείωσε σημαντική κάμψη και το 2021 έφτασε στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας δεκαετίας, αγγίζοντας το 14,7%. Η βελτίωση αποδίδεται τόσο στην οικονομική ανάκαμψη όσο και σε επιδοτούμενες θέσεις εργασίας και μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας.

Long term unemployment rate of the active population in total and by sex

Πηγή: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/>

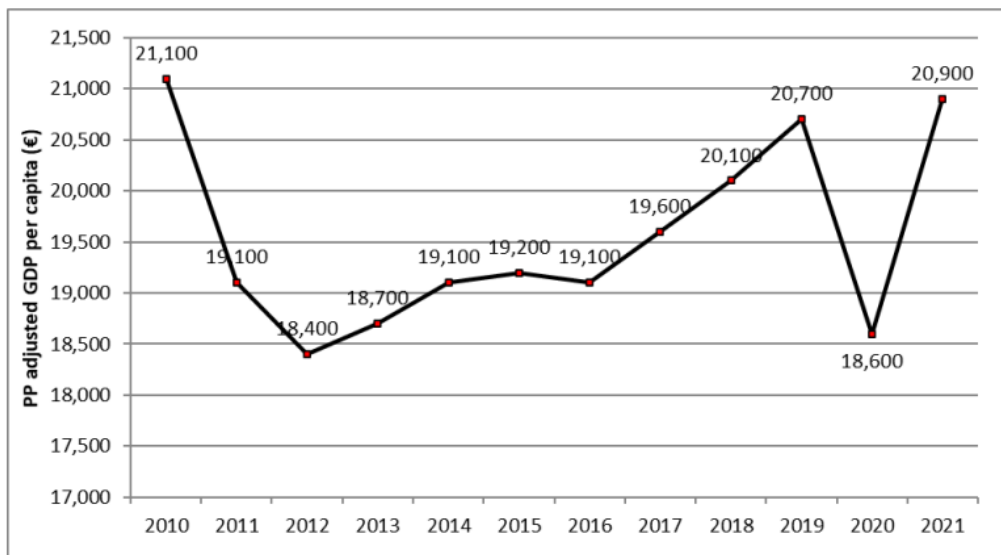
Διάγραμμα 5.26 Μακροχρόνια ανεργία του ενεργού πληθυσμού ανά φύλο στην Ελλάδα

- **Αύξηση του κατώτατου μισθού:** Η αύξηση του κατώτατου μισθού στοχεύει στην ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης και την ανακούφιση των χαμηλόμισθων εργαζομένων. Το μέτρο συνοδεύτηκε από σχετικές πολιτικές για την ενίσχυση της συλλογικής διαπραγμάτευσης.

Παρά τις παραπάνω επιτυχίες, παραμένουν σοβαρές προκλήσεις, που αποτυπώνουν τις πολυδιάστατες ανισότητες και τα εμπόδια για την πλήρη εφαρμογή του Στόχου 8:

- **Απώλεια αγοραστικής δύναμης:** Ο πληθωρισμός, ιδιαίτερα το 2022 όπου άγγιξε το 14,1%, εξουδετέρωσε εν μέρει τα οφέλη από την αύξηση των μισθών. Η άνοδος στις τιμές βασικών αγαθών και υπηρεσιών επιβάρυνε τα νοικοκυριά, ιδίως τα πιο ευάλωτα. Τα ποσοστά αυτά θα μπορούσαν να βελτιωθούν μέσω στοχευμένων επιδοτήσεων στα βασικά αγαθά για τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα και ενίσχυση του κατώτατου μισθού με ρήτρα τιμαριθμικής αναπροσαρμογής.

Purchasing Power Adjusted GDP per Capita

Πηγή: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/>

Διάγραμμα 5.27 Αγοραστική δύναμη στην Ελλάδα

- **Υψηλά ποσοστά επισφαλούς και μερικής απασχόλησης:** Σύμφωνα με το VNR, το

65,4% των εργαζομένων σε μερική απασχόληση εργάζονται υπό επισφαλείς όρους, γεγονός που αποτυπώνει τη δυσκολία πρόσβασης σε σταθερές και πλήρους απασχόλησης θέσεις εργασίας. Στη μείωση αυτού του φαινομένου θα μπορούσε να συμβάλλει η θεσμοθέτηση μέτρων για τον περιορισμό της ακούσιας μερικής απασχόλησης, όπως φορολογικά κίνητρα για πλήρη απασχόληση και ενίσχυση των ελέγχων της Επιθεώρησης Εργασίας για τις ευέλικτες μορφές εργασίας.

- **Προκλήσεις για νέους και γυναίκες:** Η ανεργία των νέων παραμένει ιδιαίτερα αυξημένη, ενώ οι γυναίκες αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στην ισότιμη συμμετοχή στην αγορά εργασίας. Το έμφυλο χάσμα αμοιβών φτάνει στο 17,5% (στοιχεία 2018), γεγονός που υποδεικνύει διαρθρωτικές ανισότητες. Μία πρόταση πολιτικής θα μπορούσε να είναι η υποχρεωτική δημοσίευση εκθέσεων ισότητας αμοιβών σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, καθώς και κίνητρα για τις επιχειρήσεις που προωθούν γυναίκες σε θέσεις ευθύνης.
- **Ποιότητα της απασχόλησης:** Παρότι έχει αυξηθεί η ποσότητα των θέσεων εργασίας, η ποιότητα παραμένει χαμηλή σε πολλές περιπτώσεις, με αυξημένη ένταση εργασίας, περιορισμένη δυνατότητα ισορροπίας προσωπικής και επαγγελματικής ζωής και ελλιπή προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Συνολικά, η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο στην αποκατάσταση της απασχόλησης, αλλά απαιτούνται στοχευμένες πολιτικές που να διασφαλίζουν τη δίκαιη αμοιβή, τη σταθερότητα των θέσεων εργασίας και την ένταξη ευάλωτων ομάδων στην αγορά εργασίας. Η μετάβαση προς ένα πιο ανθεκτικό, δίκαιο και πράσινο μοντέλο οικονομίας συνδέεται άρρηκτα με την επιτυχή υλοποίηση του Στόχου 8.

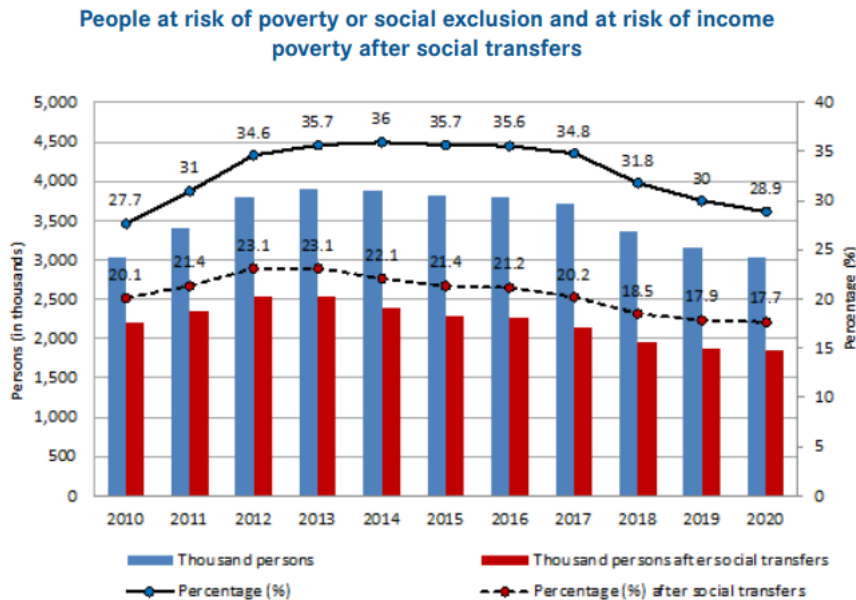
5.2.3 Πρόοδος της Ελλάδας στον Στόχο 10 – Μείωση Ανισοτήτων

Ο Στόχος 10 αφορά τη μείωση των ανισοτήτων εντός και μεταξύ των χωρών, και στην περίπτωση της Ελλάδας αποκτά ιδιαίτερη σημασία λόγω των κοινωνικών συνεπειών της οικονομικής κρίσης και των μεταναστευτικών ροών. Η χώρα έχει αναλάβει πρωτοβουλίες για την άμβλυνση των κοινωνικών και οικονομικών αποκλίσεων, δίνοντας έμφαση στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και την ενσωμάτωση των ευάλωτων ομάδων.

Ορισμένες θετικές εξελίξεις που αποτυπώνουν πρόοδο στον Στόχο 10 περιλαμβάνουν:

- **Μείωση του ποσοστού φτώχειας μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις:** Το 2020, το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας μετά τις κοινωνικές παροχές μειώθηκε στο

17,7%, το χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας δεκαετίας. Αυτό δείχνει ότι οι μηχανισμοί κοινωνικής προστασίας (όπως τα επιδόματα στέγασης και το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα) είχαν θετική επίδραση στην αναδιανομή εισοδήματος.

Πηγή: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/>

Διάγραμμα 5.28 Πληθυσμός που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας στην Ελλάδα

- **Δράσεις υπέρ της κοινωνικής ένταξης μεταναστών και προσφύγων:** Η Ελλάδα έχει υλοποιήσει ευρωπαϊκά συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα κοινωνικής ένταξης και πρόσβασης σε υπηρεσίες για αιτούντες άσυλο και δικαιούχους διεθνούς προστασίας. Παράλληλα, προωθείται η ένταξή τους στην αγορά εργασίας, ιδίως μέσω των τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών και κέντρων ένταξης μεταναστών.
- **Αναβάθμιση κοινωνικών υποδομών για ΑμεΑ και ηλικιωμένους:** Βελτιώσεις καταγράφονται στην πρόσβαση σε κτίρια και υπηρεσίες, στην ενίσχυση της φροντίδας κατ' οίκον και στη στήριξη της ανεξάρτητης διαβίωσης για άτομα με αναπηρία.

Ωστόσο, σημαντικές προκλήσεις παραμένουν για την πλήρη υλοποίηση του Στόχου 10:

- **Διατήρηση υψηλών επιπέδων ανισότητας εισοδήματος:** Παρά τις παρεμβάσεις, ο συντελεστής Gini στην Ελλάδα παραμένει υψηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ, γεγονός που υποδηλώνει συνεχιζόμενες οικονομικές ανισότητες μεταξύ των πολιτών.
- **Προβλήματα στην ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες για ευάλωτες ομάδες:** Άτομα σε συνθήκες φτώχειας, άστεγοι, ρομά και άλλες κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες

εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια στην πρόσβαση στην υγεία, την εκπαίδευση και την κοινωνική πρόνοια.

- **Έλλειψη επαρκούς αναγνώρισης του ρόλου των τοπικών κοινωνιών και της συμμετοχής των ίδιων των ομάδων-στόχων στις διαδικασίες χάραξης πολιτικής:** Η προσέγγιση παραμένει συχνά από τα πάνω προς τα κάτω, γεγονός που περιορίζει την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων.
- **Διακρίσεις και αποκλεισμοί στην εργασία:** Οι μετανάστες, οι γυναίκες και οι νέοι εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν φραγμούς στην αγορά εργασίας, τόσο ως προς την πρόσβαση όσο και ως προς την ποιότητα της απασχόλησης.

Παρότι η Ελλάδα έχει επιδείξει πρόοδο στη μείωση κάποιων πτυχών των ανισοτήτων, η συνολική επίτευξη του Στόχου 10 απαιτεί βαθύτερες θεσμικές αλλαγές, ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας, καλύτερη στόχευση των πολιτικών και ενεργότερη συμμετοχή των ευάλωτων ομάδων στον σχεδιασμό και την εφαρμογή των παρεμβάσεων. Η μετάβαση από μία γραφειοκρατική σε μία συμμετοχική και οριζόντια προσέγγιση αποτελεί το επόμενο κρίσιμο βήμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ανάλυση των δεικτών των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης 8 και 10 ανέδειξε την πολυδιάστατη φύση της οικονομικής ανισότητας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Μέσα από τη συγκριτική εξέταση χωρών του Βορρά και του Νότου, καθίσταται σαφές ότι οι ανισότητες δεν αποτελούν μόνο αποτέλεσμα διαφορών στο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και στη θεσμική, κοινωνική και πολιτική τους συγκρότηση.

Η χρήση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως βασικού δείκτη σύγκρισης κατέδειξε ότι ο πλούτος, αν και αναγκαίος, δεν αρκεί για τη διασφάλιση της κοινωνικής ευημερίας και της ισότητας ευκαιριών. Χώρες με υψηλότερο ΑΕΠ, όπως η Σουηδία, η Ολλανδία και η Γερμανία, παρουσιάζουν καλύτερους δείκτες απασχόλησης, μικρότερη εισοδηματική ανισότητα και χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας, κυρίως λόγω ισχυρών θεσμών, κοινωνικών πολιτικών και ενεργητικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και απασχόλησης. Αντίθετα, οι χώρες του Νότου, παρότι σημείωσαν πρόοδο μετά την κρίση, εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη επισφάλεια στην εργασία, υψηλότερα ποσοστά νεανικής ανεργίας και έντονες περιφερειακές ανισότητες.

Η ανάλυση του SDG 8 ανέδειξε ότι οι χώρες με υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, όπως η Σουηδία, η Ολλανδία, η Γερμανία και η Γαλλία, διακρίνονται για τα χαμηλά ποσοστά ανεργίας, την αποτελεσματική διασφάλιση θεμελιωδών εργασιακών δικαιωμάτων και την ενεργή προώθηση της τεχνικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Αυτές οι χώρες συνδυάζουν την οικονομική ανάπτυξη με θεσμούς που εξασφαλίζουν την αξιοπρέπεια της εργασίας και την κοινωνική προστασία. Αντίθετα, στις χώρες του Νότου, παρά την ανάκαμψη του ΑΕΠ, η ανεργία, η επισφάλεια και η μερική απασχόληση παραμένουν υψηλότερες, αντικατοπτρίζοντας τις διαρθρωτικές αδυναμίες των αγορών εργασίας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρατήρηση ότι ο πλούτος δεν εγγυάται αυτομάτως ποιοτικές θέσεις εργασίας: απαιτείται θεσμική συνέπεια, επένδυση στην εκπαίδευση και πολιτική βούληση για την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο, η σύνδεση εκπαίδευσης–αγοράς εργασίας, οι πολιτικές ενεργητικής απασχόλησης και η κοινωνική καινοτομία αποτελούν κρίσιμες συνιστώσες για την ενίσχυση του Στόχου 8.

Από την άλλη πλευρά, ο SDG 10 φώτισε την κοινωνική διάσταση της ανάπτυξης και τη συνεχιζόμενη ανισότητα στην κατανομή του πλούτου. Οι δείκτες Gini και Palma Ratio αποκάλυψαν ότι οι χώρες με υψηλότερο ΑΕΠ τείνουν να παρουσιάζουν χαμηλότερες ανισότητες, ωστόσο το μέγεθος της διαφοράς εξαρτάται από την αποτελεσματικότητα των

πολιτικών αναδιανομής και την ποιότητα του κοινωνικού κράτους. Ο δείκτης φτώχειας στην τρίτη ηλικία και τα ποσοστά κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού επιβεβαίωσαν ότι οι κοινωνικές ανισότητες είναι πιο έντονες στις χώρες του Νότου, ιδίως σε αγροτικές ή λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Την ίδια στιγμή, η εντυπωσιακή μείωση του ποσοστού πρόωρης εγκατάλειψης εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την Πορτογαλία δείχνει πως οι στοχευμένες εκπαιδευτικές πολιτικές μπορούν να λειτουργήσουν ως αντίβαρο στην κοινωνική περιθωριοποίηση.

Η διασύνδεση μεταξύ των δύο στόχων αναδεικνύει ένα κρίσιμο συμπέρασμα: η αξιοπρεπής εργασία και η ισότητα δεν αποτελούν ανεξάρτητους πυλώνες, αλλά αλληλοτροφοδοτούμενους μηχανισμούς κοινωνικής προόδου. Η εργασία χωρίς δικαιοσύνη διαιωνίζει τις ανισότητες, ενώ η ισότητα χωρίς βιώσιμη ανάπτυξη είναι ασταθής. Μόνο όταν οι οικονομικές επιδόσεις μετατρέπονται σε πραγματικές ευκαιρίες για όλους, η ανάπτυξη γίνεται βιώσιμη και δίκαιη.

Το βασικό συμπέρασμα της συγκριτικής ανάλυσης είναι ότι η οικονομική ανισότητα και η κοινωνική περιθωριοποίηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν προκύπτουν απλώς από αποκλίσεις στο επίπεδο ανάπτυξης, αλλά από τον τρόπο με τον οποίο ο πλούτος μεταφράζεται —ή δεν μεταφράζεται— σε κοινωνικά δικαιώματα, θεσμική προστασία και ίσες ευκαιρίες. Οι χώρες του Βορρά καταδεικνύουν ότι η ύπαρξη πόρων επιτρέπει τη χρηματοδότηση πολιτικών που μειώνουν τις ανισότητες, ενώ οι χώρες του Νότου αποκαλύπτουν το κόστος της ανάπτυξης χωρίς επαρκή κοινωνική συνοχή. Η σύγκριση αυτή αναδεικνύει ότι η βιώσιμη ανάπτυξη είναι ζήτημα και μεγέθους οικονομίας, αλλά και ποιότητας διακυβέρνησης. Χωρίς κοινωνική δικαιοσύνη, η ανάπτυξη παραμένει άνιση· και χωρίς θεσμική υπευθυνότητα, η ευημερία μετατρέπεται σε προνόμιο των λίγων.

Η εργασία κατέδειξε επίσης ότι η βιώσιμη ανάπτυξη και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι δύο όψεις της ίδιας αρχής. Η κλιματική αλλαγή, η ανισότητα και η φτώχεια συνθέτουν έναν ενιαίο κύκλο αδικίας: οι πλούσιες χώρες, υπεύθυνες για το μεγαλύτερο μέρος των εκπομπών, προκαλούν συνέπειες που πλήττουν δυσανάλογα τους φτωχότερους πληθυσμούς. Η περιβαλλοντική κρίση δεν είναι απλώς οικολογικό πρόβλημα, αλλά κοινωνικό και ηθικό ζήτημα, που αφορά την ισότητα, τη συμμετοχή και τη δικαιοσύνη. Γι' αυτό και η ανθρωποκεντρική διάσταση της βιωσιμότητας —η αρχή ότι κανείς δεν πρέπει να μένει πίσω— αποτελεί το ηθικό θεμέλιο της Ατζέντας 2030.

Ορισμένες προτάσεις πολιτικής για τη μείωση της ανισότητας και της περιθωριοποίησης σε ευρωπαϊκό πλαίσιο περιλαμβάνουν:

- Ενίσχυση των θεσμών κοινωνικής προστασίας μέσω πολιτικών αναδιανομής και στοχευμένων επιδοτήσεων για ευάλωτες ομάδες.
- Προώθηση ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης και δια βίου μάθησης, ειδικά για τους νέους και τις γυναίκες, με στόχο τη μείωση των NEETs και της επισφαλούς εργασίας.
- Σύνδεση εκπαίδευσης–αγοράς εργασίας με έμφαση σε προγράμματα κατάρτισης που ανταποκρίνονται στις νέες δεξιότητες της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης.
- Μείωση των χωρικών ανισοτήτων με επενδύσεις σε υποδομές και υπηρεσίες στις αγροτικές περιοχές και στις περιφέρειες με υψηλή ανεργία.
- Ενίσχυση της διακυβέρνησης με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα, ώστε οι πολιτικές βιώσιμης ανάπτυξης να ενσωματώνουν την αρχή της δικαιοσύνης, της ισότητας και της συμμετοχής όλων.

Η επίτευξη των Στόχων 8 και 10 δεν είναι απλώς οικονομική πρόκληση, αλλά ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης και θεσμικής υπευθυνότητας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να μετασχηματίσει το οικονομικό της μοντέλο σε ένα μοντέλο που συνδυάζει την ανάπτυξη με την κοινωνική συνοχή, αποδεικνύοντας στην πράξη ότι η βιώσιμη ανάπτυξη δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς κοινωνική ισότητα, θεσμική διαφάνεια και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε έναν κόσμο που αλλάζει ραγδαία, η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι μόνο στρατηγική, αλλά υπόσχεση· μια υπόσχεση ότι ο άνθρωπος, η αξιοπρέπεια και η γη που τον φιλοξενεί θα συνεχίσουν να συνυπάρχουν. Γιατί μόνο όταν κανείς δεν μένει πίσω, η πρόοδος αποκτά πραγματικό νόημα —και το μέλλον μετατρέπεται ξανά σε κοινό τόπο ελπίδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη

- Arvidson, M., Lyon, F., McKay, S., & Moro, D. (2013), *Valuing the social? The nature and controversies of measuring social return on investment (SROI)*, *Voluntary Sector Review*, 4(1), 3–18.
- Atkinson, A. B. (2015), *Inequality: What Can Be Done?*, Harvard University Press, Cambridge.
- Atkinson, A. B., Casarico, A., & Voitchovsky, S. (2016), *Top incomes and the gender divide*, INET Oxford Working Paper No. 2016-05, Oxford Martin School, 5–18.
- Atkinson, A. B., Casarico, A., & Voitchovsky, S. (2018), *Top incomes and the gender divide*, *The Journal of Economic Inequality*, 4–10.
- Barrow, C. J. (2000), *Social Impact Assessment: An Introduction*, Hodder Arnold, London.
- Blackburn, M. R. (1999), *Understanding social inequality*.
- Boltanski, L., & Thévenot, L. (2006), *On Justification: Economies of Worth*, Princeton University Press, Princeton.
- Brunori, P. (2017), *The perception of inequality of opportunity in Europe*, *Review of Income and Wealth*, 464–481.
- Chrisafis, A. (2025), *France on the brink: How a budget deficit became a political crisis*, *The Guardian*.
- Crossman, A. (2018), *The Sociology of Social Inequality*, 1–3.
- Dodge, R., Daly, A. P., Huyton, J., & Sanders, L. D. (2012), *The challenge of defining wellbeing*, *International Journal of Wellbeing*, 2(3), 222–235.
- Franzini, M., & Pianta, M. (2016), *Explaining Inequality*, Routledge, London.
- Fraser, N., & Honneth, A. (2003), *Redistribution or recognition? A political-philosophical exchange*.
- García-Castro, J. D., Rodríguez-Bailón, R., & Willis, G. B. (2020), *Perceiving economic inequality in everyday life decreases tolerance to inequality*, *Journal of Experimental Social Psychology*, 90, 104019.
- Gimpelson, V., & Treisman, D. (2018), *Misperceiving inequality*, *Economics & Politics*, 1–19.
- Itskovich, E., & Factor, R. (2023), *Economic inequality and crime: The role of social resistance*, *Journal of Criminal Justice*, 86, 102065.

- Kuznets, S. (1955), *Economic Growth and Income Inequality*, American Economic Review, 45(1), 1–28.
- Malthus, T. R. (1798), *An Essay on the Principle of Population*, J. Johnson.
- Marx, K. (1867), *Capital: Critique of Political Economy*, Verlag von Otto Meissner.
- Mackenbach, J. P., & Kuns, A. E., *Measuring the magnitude of socio-economic inequalities in health: an overview of available measures*, Erasmus University Rotterdam.
- Milanovic, B. (2016), *Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization*, Harvard University Press, Cambridge.
- Moulaert, F., & Nussbaumer, J. (2005), *The social region: Beyond the territorial dynamics of the learning economy*, European Urban and Regional Studies, 12(1), 45–64.
- Mulgan, G. (2010), *Measuring social value*, Stanford Social Innovation Review.
- Piketty, T. (2014), *Capital in the Twenty-First Century*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Ricardo, D. (1817), *On the Principles of Political Economy and Taxation*, John Murray.
- Sachs, J. D., Lafortune, G., Fuller, G., & Iablonski, G. (2025), *Financing Sustainable Development to 2030 and Mid-Century: Sustainable Development Report 2025*, SDSN & Dublin University Press.
- Sen, A. (1997), *On Economic Inequality (Expanded Edition)*, Oxford University Press.
- Smith, A. (1776), *The Wealth of Nations*, W. Strahan and T. Cadell.
- Sommer, C. (2019), *Social cohesion and economic development: Unpacking the relationship*, Briefing Paper 16/2019, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik (DIE).
- Stiglitz, J. E. (2015), *The Great Divide: Unequal Societies and What We Can Do About Them*, W. W. Norton & Company, New York.
- Van de Walle, S., & Migchelbrink, K. (2022), *Institutional quality, corruption, and impartiality: The role of process and outcome for citizen trust in public administration in 173 European regions*, Journal of Economic Policy Reform, 4–19.
- Van de Werfhorst, H. G., & Salverda, W. (2012), *Consequences of economic inequality: Introduction to a special issue*, Research in Social Stratification and Mobility, 377–387.
- Zucman, G. (2019), *Global Wealth Inequality*, Annual Review of Economics, 11, 109–138.

Διαδικτυακοί Τόποι

BusinessNews.gr (2025), *Γερμανία: Η οικονομία ασθενεί, η ακροδεξιά караδοκεί* (<https://www.businessnews.gr/kosmos/item/319200-germania-i-oikonomia-asthenei-i-akrodeksia-karadokei-ti-lene-oi-teleftaies-dimoskopiseis>)

ELSTAT (2023), *Greek Statistical Yearbook 2023* (http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/yeararticles?p_topic=16123199&p_cat=16123199&p_catage=2023)

European Commission (2024–2025), *Economic Forecasts, In-depth Reviews, Spring 2025 Forecast* (https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/european-economic-forecast-spring-2025_en)

Eurostat (2023–2025) (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Main_Page)

Financial Times (2025), *Greece suspends 5% of schools as birth rate drops* (<https://www.ft.com/content/e5e9c280-5bfc-4050-8c78-85508a99048b>)

GreekReporter.com (2025), *Unemployment in Greece lowest since 2008* (<https://greekreporter.com/2025/03/05/unemployment-greece-lowest-since-2008-young-greeks-still-struggle-job/>)

Hellenic Republic (2022), *Voluntary National Review 2022: Greece* (https://hellenicaid.mfa.gr/wp-content/uploads/2022/12/VNR_2022_Greece_Report.pdf)

In Action for a Better World, *Reduced Inequalities – 17 Global Goals* (<https://inactionforabetterworld.com/reduced-inequalities-17-global-goals/>)

KPMG (2025), *Economic Key Facts Germany* (<https://kpmg.com/de/en/home/insights/overview/economic-key-facts-germany.html>)

Newsbomb.gr (2025), *Eurostat: Ρεκόρ απασχόλησης για την Ελλάδα* (<https://www.newsbomb.gr/oikonomia/story/1634357/eurostat-rekor-apasxolisis-gia-tin-ellada-me-elliniki-protia-stin-ee-sto-telos-tou-2024>)

OECD (2022, 2024), *Health at a Glance, OECD Economic Outlook – France* (https://www.oecd.org/en/publications/health-at-a-glance-europe-2024_b3704e14-en.html)

ΟΤ.gr – Οικονομικός Ταχυδρόμος (2024–2025), Πλήθος δημοσιεύσεων για ΑΕΠ, απασχόληση, μισθολογικά κενά (<https://www.ot.gr/2024/03/26/english-edition/eurostat-greece-2nd-last-in-gdp-per-capita-in-eu27/>)

Our World in Data (2024–2025) (<https://ourworldindata.org/economic-inequality>)

Reuters (2025) ([Reuters | Breaking International News & Views](#))

Sustainable Development Report (2025) (<https://dashboards.sdgindex.org/>)

United Nations (2023–2024), *SDG Progress, Voluntary National Reviews Synthesis Report* (https://unstats.un.org/sdgs/files/meetings/vnr-workshop-dec2024/2024_VNR_Synthesis_Report.pdf)

Wellbeing Economy Alliance (2022) (<https://www.gov.scot/publications/wellbeing-economy-monitor/>)

Wikipedia (2025) (<https://en.wikipedia.org/wiki/2025>)